

Hvordan kan skolen ivareta sin identitetsskapende funksjon når de unges identitetsdanning i stor grad foregår gjennom selvpresentasjon i sosiale medier?

Masteroppgave i pedagogikk med vekt på allmennpedagogikk

NLA Høgskolen Bergen

Våren 2021

Av Benedicte Aadland-Nielsen

Forord

Det å skulle skrive en masteroppgave var lenge en tanke som var fjern for meg. Jeg begynte å studere administrasjon -og organisasjonsvitenskap ved Universitet i Bergen, jeg begynte deretter på NLA Høgskolen. Første året studerte jeg religion. Det at jeg i dag har skrevet en masteravhandling i pedagogikk kan derfor virke merkelig, men pedagogikk er et fag jeg virkelig har funnet interessen for. Selv om administrasjon- og organisasjonsvitenskap og religionsstudier var interessant, er jeg glad for at jeg byttet studieretning og at det ble pedagogikk. Det er ikke bare interessante teorier og fagkunnskap jeg har lært gjennom mine pedagogiske studier, men jeg har også fått en større horisont og blitt mer reflektert rundt viktige temaer. Etter min mening burde «alle» vite noe om pedagogikk. Det er ikke bare i skolen en driver med pedagogikk, og det er heller ikke kun lærere som driver med pedagogikk. Jeg håper jeg kan være med å fremme pedagogisk refleksjon. En stor motivasjon for å fullføre en mastergrad har hele tiden vært å få meg en god jobb der jeg kan være med å fremme dette. En del av pedagogikken som jeg synes er ekstremt spennende, og som er dagsaktuelt, er masteroppgavens tema om hvordan sosiale medier påvirker unges identitetskonstruksjon og hvilket pedagogisk ansvar det gir skolen når det gjelder digital kompetanse og dømmekraft. Dette er temaer som er viktige og som det er viktig at min generasjons pedagoger bør være med på å belyse.

Det har ikke alltid vært like enkelt å holde motivasjonen oppe underveis og yte den innsats som er nødvendig for å få gode nok karakterer til å komme inn på masterstudier, og det har også vært utfordrende å skrive selve masteroppgaven. Jeg er derfor ekstremt stolt over at jeg har fått dette til, og jeg kjenner på en utrolig mestringsfølelse.

Jeg vil takke min mann, som også er en allmennpedagog. Han har hjulpet meg mye gjennom denne prosessen. Det å kunne drøfte og diskutere temaer med han har vært til stor hjelp. Det å skulle skrive en masteroppgave med en liten baby har også hatt sine utfordringer, men sammen har vi klart det. Tusen takk for hjelp, motivasjon og støtte, Benjamin – vi er et godt team!

Jeg vil også takke øvrig familie og venner for motiverende ord og engasjement. Dere har vært en god heiagjeng!

Min veileder, Kjell Oppedal, fortjener også en stor takk. Det er utrolig hvor mye hjelp en kan få når man har en god veileder, noe jeg absolutt har hatt. Tusen takk for alle kloke råd og tilbakemeldinger. Det har gitt meg en stor motivasjon til å fullføre oppgaven.

Frekhaug, juni 2021
Benedicte Aadland-Nielsen

Sammendrag

Tittel:

Hvordan kan skolen ivareta sin identitetsskapende funksjon når de unges identitetsdanning i stor grad foregår gjennom selvpresentasjon i sosiale medier?

Metode:

Jeg ønsket å utforske forskningsstatus og litteratur om skolens identitetsskapende funksjon, unges selvpresentasjon på sosiale medier og hvilken digital literacy det trekkes vekslers på i den digitale kommunikasjonen. Også betydningen av digital dømmekraft har vært gjenstand for undersøkelse. Jeg har derfor brukt litteraturstudie som metode for å besvare oppgavens forskningsspørsmål: Hvordan kan skolen ivareta sin identitetsskapende funksjon når de unges identitetsdanning i stor grad foregår gjennom selvpresentasjon i sosiale medier?

Resultater:

Studien har funnet at unges identitetsdanning i dagens samfunn i stor grad foregår gjennom selvpresentasjon på sosiale medier. Det har foregått en utvikling fra en essensialistisk forståelse av identitet til en konstruktivistisk forståelse der man stadig må skape seg selv gjennom digital kommunikasjon. Skolen spiller en viktig rolle som sosialiseringsarena når det gjelder å lære de unge om det kommunikasjonssamfunnet som de lever i. Dette gjelder ikke minst i forhold til tilegnelse av digital literacy og digital dømmekraft som kan hjelpe eleven til en trygg selvframstilling i sosiale medier og til å forholde seg kritisk til sosial sammenligning som utstrakt bruk av sosiale medier blant unge legger til rette for. Gjennom dette kan skolen støtte opp om utvikling av et sunt selvilde hos elevene.

Nøkkelord:

Identitet, identitetsstatus, selvpresentasjon i sosiale medier, Erik H. Eriksons psykososiale utviklingsteori, Erving Goffmans rolleteori, digital literacy, digital dømmekraft.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	5
1.0 Innledning	8
1.1 Problemstilling	11
1.2 Oppgavens oppbygning	12
2.0 Metodisk tilnærming	13
2.1 Metodologi.....	13
2.2 Litteraturstudie som forskningsmetode	14
2.3 Hermeneutikk.....	17
2.3.1 Hans-Georg Gadamer	18
2.4 Metodens sterke og svake sider.....	19
2.5. Forskningsetikk.....	20
2.6 Reliabilitet og validitet.....	21
2.7 Valg av litteratur.....	23
2.7.1 Kilder og forfattere	25
3.0 Teori om identitet	27
3.1 Identitet fra et psykologisk perspektiv	27
3.1.1 Erik H. Eriksons teori	27
3.1.2 James Marcias videreutvikling av Eriksons teori.....	29
3.1.3 Identitet utvikles sammen med andre.....	30
3.2 Identitet fra et sosiologisk perspektiv	31
3.2.1 Erving Goffmans rolleteori	32
3.3 Identitet fra et postmodernistisk perspektiv	35
3.3.1 Sherry Turkle: Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet.....	35
3.3.2 Distrubuerte og flerfasettede identiteter i et kommunikasjonsunivers.....	37
3.3.3 Det virtuelle som en ny verden.....	38
3.4 Oppsummering	39
4.0 Teori om sosiale medier	40
4.1 Hva er sosiale medier?	41
4.1.1 De fire faktorene til Boyd.....	41
4.2 Hva er digital literacy?	43
4.2.1 Digital Literacy in Action	45
4.2.2 Digital literacy i skolen	47
4.2.3 Utvikling av digital literacy hos elevene en viktig del av mediepedagogikken	49
4.3 Selvfremstilling i sosiale medier	51
4.3.1 Nysgjerrighet og førsteinntrykk	53
4.4 Kommunikasjon og sosialisering	55
4.4.1 Sosial stelling.....	55
4.4.2 Privatliv og publikum	56
4.4.3 Sosial sammenligning i sosiale medier	57

4.5 Hva er digital dømmekraft?	57
4.5.1 Literacy i identitetskonstruksjoner på sosiale medier	58
4.6 Oppsummering.....	63
5.0 Drøfting av teorien i lys av forskningsspørsmålet	64
5.1 Identitet som et komplekst og mangfoldig fenomen.....	64
5.2 Fra en essensialistisk forståelse av identitet til det flytende, iscenesatte og multiple selvet.	65
5.3 Jeget som en fast egoinstans	68
5.4 Identitet og selvfremstilling på sosiale medier	70
5.5. Selvfremstilling i sosiale medier aktualiserer behov for økt innsats for å fremme digital literacy og digital dømmekraft hos elevene	74
5.5.1 Digital literacy og digital dømmekraft i den norske skolen.....	77
6.0 Avsluttende refleksjoner	80
6.1 Skolens identitetsskapende funksjon i lys av medievirkeligheten.....	80
6.2 Mestring av identitetskonstruksjoner på sosiale medier krever digital literacy og digital dømmekraft	82
6.3 Behov for videre forskning.....	84
Bibliografi.....	85

1.0 Innledning

Sosiale medier er noe som er kommet for å bli. Kommunikasjonsteknologien har utviklet seg i en ekstrem hastighet på kort tid. Det som en gang var utenkelig for oss mennesker, er nå hverdagslige fenomen. Den nye kommunikasjonsteknologien i dagens samfunn, slik som nettverkstjenestene Instagram, Facebook, Snapchat, Twitter, Tik Tok og så videre, blir tatt i bruk for å iscenesette selvet til publikum og gjennom dette vise hvem man er, altså handler det om identitetskonstruksjon. Sosiale medier er en del av det sosiale blant unge mennesker. Vi forstår oss selv ved å se på andre mennesker rundt oss, og respons fra andre mennesker som vi ser opp til har stor betydning for oss. Dette innebærer at samfunn og kultur på den ene siden og individet på den andre, inngår i en gjensidig vekselvirkning. Vekselvirkningen innebærer at individet ikke skaper sin egen virkelighet ut i fra sine egne vilkår, men på bakgrunn av kollektive forhold i omgivelsene som en befinner seg i (Lewis, 2002, s. 62). En kan dermed si at identitet oppstår som et resultat av påvirkninger fra omgivelsene og bidrar til å forme forståelsen en har av seg selv. At identitet er et resultat av sosialisering betyr ikke at individet ikke har innflytelse på egen identitet. På internett kan man selv velge de nettverkstjenestene en ønsker å bruke, og dermed også delvis være med på å påvirke hvilket publikum en ønsker å rette sin selvpresentasjon til. I oppgaven vil hvilke utfordringer unge brukere kan treffe på når en fremstiller seg selv på internett være i søkelyset.

Det sies at skolen har en identitetsskapende funksjon i den forstand at de kunnskaper og ferdigheter som erverves også skal bidra til personlig vekst hos eleven (Imsen, 2020, s. 212). I den overordnede delen av læreplanverket står det beskrevet at skolen skal «bidra til at hver enkel elev kan ivareta og utvikle sin identitet» og at «elevens identitet og selvbylde (...) blir til samspill med andre» (Kunnskapsdepartementet, 2017, ss. 6-10). Ifølge Gert Biesta (2015) er den pedagogiske praksisen flerdimensjonal og fungerer langs aksene kvalifisering, sosialisering og subjektivering, og disse dimensjonene må ses i forhold til hverandre for å synliggjøre den flerdimensjonale karakteren som pedagogisk arbeid har. Noen hevder at kvalifisering og sosialisering er skolens eneste legitime oppgaver, men Biesta fremhever subjektivering – altså det å bli et subjekt – som en tredje dimensjon ved den pedagogiske praksisen. Biesta påpeker at mens sosialisering handler om hvordan vi blir en del av den sosiale orden og gjennom dette tilskriver seg en identitet, handler subjektivering om frihet og hvordan man er utenfor den sosiale ordenen. Videre peker Biesta på at skolen skal ha et fokus på personers frihet for å ikke risikere ensretting og hjernevasking. Gert Biesta presiserer at det er nødvendig at disse tre dimensjonene finnes innenfor det pedagogiske arbeidet fordi

«undervisning alltid vil ha et innhold (kvalifikasjon), tradisjoner vil være involvert (sosialisering), og det som gjøres, vil ha innvirkning på personen (subjektivering). Selv om det analytisk gir mening å fokusere på én av disse dimensjonene, vil en blanding av alle tre formålene i realiteten alltid være involvert» (Oppedal, 2020, s. 112).

Kan identitet ha noe med kvalifisering å gjøre? I stortingsmeldingen *Fag – Fordypning – Forståelse* kommer det frem at en fornyet ny generell del «skal få tydelig frem at skolens viktigste oppgave er å sette barn og unge i stand til å møte fremtiden på en best mulig måte gjennom å gi dem identitet, kunnskap og helhetlig kompetanse» (s. 113). Her kommer det til uttrykk at identitet er noe som kommer utenfra og er noe som gis til eleven. I *læreplanverkets overordnede del* heter det at «skolen skal gi elevene historisk og kulturell innsikt og forankring» for å kunne legge til rette for «at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet» (s. 113). For å kunne oppnå mestring må det foreligge kompetanse. Gjennom Kunnskapsdepartementets melding blir mestring av tilværelsen knyttet til å ha et positiv selvbilde på følgende måte: «for at barn og unge skal mestre livet, trenger de å utvikle et positivt selvbilde som åpner for muligheter og valg» (s. 113). Når identitetsarbeidet som skolen foretar seg kobles til mestring og kompetanse, kan det hevdes at det dreier seg om kvalifisering (Oppedal, 2020, s. 113). Hoëm (2010) peker på både samfunnsmessige og individuelle betingelser for sosialisering. Han legger vekt på de omgivelsene hvor sosialiseringen finner sted da disse utgjør helheten som identiteten til medlemmene i samfunnet utvikles i forhold til. Identitet er i følge Hoëm noe dynamisk som stadig er i forandring, og skolen som en sosial enhet vil være en viktig sosialiseringsinstans, også når det gjelder identitet (Oppedal, 2020, s. 116). Subjektivering kan tenkes å ha noe med personlig identitet å gjøre da det handler om hva som gjør deg forskjellig fra alle andre. Gert Biesta knytter begrepet «subjektivering» til «unikhet». Han advarer mot å oppfatte unikhhet som noe man er i besittelse av fordi dette vil gjøre spørsmålet om unikhhet til et spørsmål om identitet. Subjektivering handler altså ikke om identitet og selvbevissthet (Oppedal, 2020, ss. 119-120).

Det er viktig å tenke over om våre tradisjonelle og klassiske teorier om identitetsdanning, er upåvirket av den teknologiske utviklingen som vi er vitne til i dagens samfunn. Kan Erik H. Erikson, James Marcia og Erving Goffman teori om identitetsdanning uten videre brukes i dag, eller må de tilpasses den rolle sosiale medier har i utvikling av den unges identitet? Tiden vi mennesker bruker på sosiale medier er økende, ikke minst hos lettpåvirkelige unge

mennesker. Oppgaven tar sikte på å belyse unge menneskers identitetskonstruksjon på sosiale medier og hvilken digital literacy en slik iscenesettelse av seg selv krever. Det vil også bli undersøkt nærmere hvilken betydning digital dømmekraft kan ha i den sammenheng, og det er på dette området skolens funksjon aktualiseres.

Når en snakker om identitet, kommer spørsmålet: «*hvem er jeg?*» i fokus. I følge *Store norske leksikon* (www.snø.no) betyr identitet det samme som personlighet, altså den en er. Videre pekes det på at identitet også kan innebære ens selvbilde og selvoppfatning. Det er viktig å skille identitet fra identisk, da identisk betyr noe som er helt likt. Ifølge den psykologiske tilnærmingen til identitet, innebærer identitetsprosessen at en lager seg et selvbilde som en selv er fornøyd med og som en kan leve opp til, og videre lager en seg en livsstil som passer til dette selvbildet. I den samfunnsvitenskapelige tilnærmingen innebærer identitet individets forståelse av seg selv og sin posisjon i relasjoner til andre. Identitet kan deles inn i personlig, sosial, kulturell og etnisk identitet (von Tetzchner, 2020). Den britiske sosiologen Anthony Giddens beskriver identitet og identitetsdannelse slik:

Self-identity becomes a reflexive project – an endeavor that we continuously work and reflect on. We create, maintain and revise a set of biographical narratives – the story of who we are, and how we came to be where we are now (Gauntlett, 2008, s. 107).

I oppgaven vil jeg blant annet ta i bruk Erik H. Eriksons psykososiale teori, hvor han redegjør for barn og voksnes utvikling. Det vil her bli relevant å trekke inn det femte stadiet som handler om identitet versus rolleforvirring i ungdomsårene. På dette stadiet befinner ungdommene seg i det Erikson betegner som en utviklingskrise som gjør at de kan være ekstra sårbare. En positiv løsning av utviklingsoppgaven bygger grunnmuren for å få en god og solid identitet senere i livet (Woolkfolk, 2004, s. 88). Når Eriksons psykososiale dukker opp, følges det gjerne opp av James Marcias fire identitetsstatuser. Det vil være naturlig å se på hans teorier også, fordi identitetsstatusene beskriver identitetsprosessen i ungdomsårene på en mer uttømmende måte enn det Erikson gjør. Særlig beskrivelsen av moratorium er relevant fordi dagens bruk av sosiale medier gir mulighet for utstrakt eksperimentering med identitet.

I oppgaven blir skolens betydning for de unges evne til identitetskonstruksjon i sosiale medier belyst gjennom begrepet «digital literacy». Digital kompetanse er en av de grunnleggende ferdigheter som skolen skal legge til rette for å støtte elevens utvikling av.

Identitetskonstruksjon i sosiale medier forutsetter digital kompetanse, og skolen kan derfor bidra til at dette gjøres på måter der også digital dømmekraft og nettvett er ivarettatt.

I følge Medietilsynet bruker 90% av 9-18 åringer i 2020 sosiale medier (Medietilsynet, 2020). I sosiale bildedelingstjenester er poenget at bildene som deles, skal ses av andre. Å få tilbakemeldinger fra andre brukere har stor betydning når man befinner seg i tenårene. Dette er noe av det som gjør at dagens unge står ovenfor nye utfordringer når det kommer til å håndtere og forhandle identitet. I og med at en deler bilder fra livets hendelser som man så vil ha respons og anerkjennelse fra andre på, blir man veldig sårbar for andres tilbakemeldinger. Kommunikasjon på sosiale medier er blitt viktigere for ens identitetskonstruksjon fordi tilbakemeldingene en får på de ulike sosiale plattformene kan virke som forsterkninger av de sosiale relasjonene (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Det er viktig at vi får øynene opp for hvordan identitetsprosessen ser ut i dag, og oppdatere kunnskapen vår i takt med teknologiens utvikling, særlig knyttet til den kommunikasjon som foregår på sosiale medier. For at vi som voksne skal få et innblikk i de unges liv, må vi vite noe om hva som foregår på de arenaene som de unge befinner seg på, ikke minst på de sosiale medieplattformene. En tradisjonell forståelse av hvordan identitet dannes må derfor ses i lys av kommunikasjon på sosiale medier der digital literacy og digital dømmekraft også blir viktige komponenter.

1.1 Problemstilling

Med utgangspunkt i det som er sagt innledningsvis, kan følgende problemstilling fremsettes:

Hvordan kan skolen ivareta sitt ansvar for unges identitetsdanning når denne i stor grad foregår gjennom selvpresentasjon i sosiale medier?

Forskningsspørsmålet kan konkretiseres i følgende underspørsmål for å belyse valgt problemstilling ytterligere:

Hva er digital dømmekraft?

Hva er digital literacy?

Hvordan kan skolen fremme digital literacy og digital dømmekraft hos elevene?

1.2 Oppgavens oppbygning

Etter innledningsvis å ha gjort rede for oppgavens tema, vil jeg i kapittel 2.0 presentere litteraturstudie som metode med særlig vekt på valg av kilder, kildekritikk samt hermeneutikk. I kapittel 3.0 blir det gjort rede for Erik H. Eriksons teori om den psykososiale utviklingen med særlig vekt på ungdomstadiet der identitetsdanning er utviklingsoppgaven, James Marcias redegjørelse av fire identitetsstatuser og Erving Goffmans rolleteori. Sherry Turkle sine synspunkt om identitetsdanning på skjermen er også en del av dette kapitlet. I kapittel 4.0 gjør jeg rede for hva sosiale medier er, og hvordan sosiale medier fungerer. Jeg beskriver også hva som kjennetegner selvfremstilling i sosiale medier, og hvordan digital dømmekraft og digital literacy kan komme til uttrykk i den sammenheng. I kapittel 5.0 foretar jeg en drøfting der skolens identitetsskapende funksjon blir sett i sammenheng med dagens medievirkelighet. Det diskuteres om skolens rolle best kan ivaretas ved at skolen fremmer digital kompetanse og digital dømmekraft som kan bidra til å ruste elevene slik at de kan navigere på en trygg måte når avklaring av identitet og selvforståelse finner sted på sosiale medier. I avslutningskapitlet blir trådene samlet i en mer sammenfattende drøfting der det jeg har kommet frem til ses i lys av samfunnets behov.

2.0 Metodisk tilnærming

2.1 Metodologi

Begrepet metode har sin opprinnelse i det greske ordet *methodos* som har betydningen «å følge en bestemt vei mot et mål» (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2012, s. 16).

Metoden er et nødvendig redskap på vei mot målet om forskningsbasert kunnskap. En metodisk tilnærming handler om å gå systematisk frem for å få kunnskap om den empiriske virkeligheten for på den måten å kunne si noe om i hvilken grad det er samsvar mellom denne og våre antakelser om virkeligheten (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2012, s. 16).

Forskningens sannhetsforpliktelse innebærer ambisjonen om å komme frem til sann kunnskap om virkeligheten. Forskning kan imidlertid foregå på ulike måter, og det er vanlig å skille mellom en kvalitativ og kvantitativ tilnærming. Metodene innenfor de to tradisjonene er ulike, og forskningsprosessen vil derfor fremstå forskjellig alt avhengig av hvilke(n) metode(r) som velges. I en kvalitativ undersøkelse er søkelyset rettet mot identifisering av sosiale mønstre, avdekking av meningssammenhenger og hvordan omverden blir tolket av ulike aktører (Krumsvik, 2014). I den sammenheng er det å sette ord på erfaringer mer relevant enn å bruke tall siden forståelse av et fenomen er hovedsaken. Utvalget er begrenset, og nærhet mellom forsker og forskningssubjekt blir vektlagt. I en kvantitativ tilnærming er store representative utvalg fra en populasjon involvert, og avstand mellom forsker og forskningsobjekt blir tilstrebet. Et enhetlig representativt datasett muliggjør presise tolkninger og statistiske generaliseringer (Thagaard, 2018).

Selv om operasjonalisering av variabler gjør mye målbart, lever vi som mennesker i betydnings- og meningssammenhenger. Ikke alt som teller lar seg telle, og derfor er en kvalitativ tilnærming med vekt på ordfesting av erfaringer nødvendig når menneskets livsverden skal kartlegges. Selv om en kvalitativ og kvantitativ tilnærming representerer ulike forståelser av hva som kan forskes på og hvordan, lar de seg kombinere på ulike måter. Heller enn å fremstå som polariserte motsetninger, er de komplementære og utfyller hverandre ved henholdsvis å representere et dybde- og breddeperspektiv (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2012, s. 16).

Tema for denne oppgaven er hvordan skolen kan ivareta sin oppgave med å hjelpe elevene i deres identitetsutvikling i en situasjon der denne i stor grad dannes gjennom iscenesettelser på sosiale medier. Er det først og fremst gjennom utvikling av digital kompetanse og digital

dømmekraft at skolen kan ivareta sin tradisjonelle rolle når det gjelder å støtte opp om de unges arbeid med å avklare en trygg identitet? For å undersøke dette vil etablert forskning om unges selvpresentasjon i sosiale medier være sentral. Videre vil jeg se dette i sammenheng med skolens ansvar for å støtte elevenes identitetsdanning slik dette kommer til uttrykk i læreplaner, NOU'er og lignende. Litteraturstudie som forskningsmetode fremstår derfor som et naturlig valg.

2.2 Litteraturstudie som forskningsmetode

Forskning innebærer vanligvis en litteraturgjennomgang for å få oversikt over forskningsområdet. I en litteraturstudie blir gjennomgangen av sentrale publikasjoner på feltet for å få kunnskap om sentrale teorier og faglige perspektiver selve forskningsmetoden. En litteraturstudie er en metode som ofte blir brukt i forskning innenfor ulike fagområder. Det å skulle gjennomføre en litteraturstudie innebærer en omfattende gjennomgang av den litteraturen en skal ta for seg. Det er viktig å sette seg godt inn i feltet og studere andres arbeid og teorier rundt temaet det skal forskes på, for å få et godt og helhetlig bilde av dette. Hovedmaterialet som forskeren beskjeftiger seg med er med andre ord publisert forskningslitteratur. I følge Hart (1998) kan en litteraturstudie defineres på følgende måte:

The selection of available documents (both published and unpublished) on the topic, which contain information, ideas, data and evidence written from a particular standpoint to fulfil certain aims or express certain ways on the nature of topic and how it is to be investigated, and the effective evaluation of these documents in relation to the research being proposed (Ridley, 2012, s. 3).

Sitatet viser at en litteraturstudie kan tjene mange formål og innebærer ulike arbeidsoppgaver. Målet med en litteraturstudie er å systematisere de konklusjoner som er trukket i forskningslitteratur på feltet, og foreta oppsummerende fremstillinger som har et vurderende og kritisk tilsnitt (Befring, 2015, s. 85). Kilder som kan belyse identitetsbegrepet og hvordan unge konstruerer sin identitet gjennom sosiale medier vil bli tatt i bruk i denne oppgaven i tillegg til litteratur som belyser skolens ansvar for elevers identitetsdanning, digital kompetanse i skolen og utvikling av digital dømmekraft hos elevene. Kildene består i stor grad av fagbøker og publiserte forskningsartikler på feltet. Før kildene tas i bruk i oppgaven, vil det kort redegjøres for kildenes relevans og betydning for oppgavens tema og innhold.

For mange kan det være vanskelig å komme i gang med en litteraturstudie, og spørsmål som «hvor skal en starte?» og «hva er egentlig en litteraturstudie?» blir ofte tatt opp. Det er ikke uvanlig å bli forvirret og føle seg litt ute av sporet underveis i en slik prosess som en litteraturstudie er. For å få til en god litteraturstudie er det viktig å ha en organisert og strukturell prosess med en god planlegging fra starten av (Ridley, 2012, s. 1).

Med andre ord kan en si at en gjennom en litteraturstudie ønsker å få et større og mer helhetlig bilde av et tema hvor det allerede finnes forskning, og hvor en gjennom identifisering av kunnskapshull kan appellere til ny forskning. Innenfor det feltet jeg skal skrive om, finnes det allerede mye publisert forskning, både om sosiale medier og identitet og om skolens rolle for utvikling av et godt selvbilde hos eleven. For å finne gode kilder som er relevante for problemstillingen som en tar opp, må det gjennomføres systematiske søk i ulike databaser. Søkeord som lar seg avgrense på en forsvarlig måte er avgjørende for en god søkeprosess (Ridley, 2012, s. 42). Kilder kan innebære mer enn et dokument, og finnes i ulike former. Kilder kan blant annet være artikler, brev, rapporter og bøker, og de kan finnes i papirform eller foreligge elektronisk på Internett. I min oppgave har jeg til nå funnet en del kilder gjennom Internett. Ved å skrive inn søkeord som «identitet» og «sosiale medier» har det dukket opp mange kilder som kan være relevante for nettopp det temaet jeg har valgt å skrive om. Det er dog viktig at en evaluerer nøye hvilke kilder en tar i bruk, og da kanskje spesielt når det handler om elektroniske kilder. En må bruke troverdige kilder som informerer om forfatter av kilden og når den er blitt skrevet. Det er også viktig at en på et senere tidspunkt har mulighet til å finne tilbake til kilden som er blitt brukt (Ridley, 2012, ss. 44-47). Det er viktig å være kritisk underveis i en slik prosess, og huske på at det er mange som har tilgang til Internett og at mye av det som finnes på nettet ikke nødvendigvis er troverdig og skrevet av fagfolk.

Når en har funnet kildene en vil ta i bruk, må en gå gjennom kildene nøye og analysere. Ved å analysere kildene går en systematisk til verks og ser på ulike aspekter ved kilden, som hva hovedteorien i kilden er, hvilke utfordringer som finnes og spørsmål som tas opp i teksten. En ser også på hvilke kilder som blir brukt og hvordan forfatteren bak kilden har forstått fenomenet som blir omtalt. For å få en god kvalitet på studien, er det viktig å nettopp være nøye med kildene og skille hva som er relevant og ikke. På denne måten blir den viktigste informasjonen, altså nøkkelinformasjonen i kilden, tatt med i litteraturstudien. Dette kan være krevende da det kan være vanskelig å skille mellom hva som bør tas med, og hva som ikke er

fullt så relevant. Hele prosessen med å skrive en litteraturstudie kan være utfordrende og krevende da det kan være vanskelig å se sammenhengen mellom ulike idéer og teorier som blir lagt frem. En må se det hele ovenfra og i et større perspektiv, og derfor er det viktig å finne sammenhenger som nettopp er opplysende og informativ for studien (Hart, 1998, ss. 1-20).

Kildekritikk handler om å få mest mulig pålitelig informasjon ut av kildene, altså å utnytte det eksisterende materialet best mulig (Tveit, 2014, s. 155). Hensikten med kildekritikk er at en skal få pålitelig informasjon ut av kilden som brukes. Sentrale spørsmål er: Er kildene troverdige, er det til å stole på, og er de sanne? En kan skille mellom indre og ytre kildekritikk. Ytre kildekritikk har fokus på forholdene og faktorene rundt kilden, som tid og sted, opphavspersonens kompetanse og kildens reliabilitet. I ytre kildekritikk reflekterer en altså rundt kildene, og ikke direkte rundt budskapet som blir lagt frem. I indre kildekritikk er det derimot innholdet i kilden som er avgjørende, altså kildens sannhet. Er det som kommer frem i kilden sant, og tror vi på det? (Tveit, 2014, ss. 163-164). Når en stiller seg spørsmålet om kilden er sann, er det et nytt spørsmål som kan dukke opp, nemlig; hva er egentlig sannhet? For å finne ut av dette, kan en se på overensstemmelsen mellom hypotesen og empiri, eller hypotese og rasjonalitet. Dersom det er overensstemmelse mellom hypotese og empiri vil en få en korrespondanseteori som vil si oss noe om at noe er sant fordi at det stemmer med virkeligheten. Om det er en overensstemmelse mellom hypotese og rasjonalitet vil det kalles en koherensteori. Denne forteller oss at en hypotese er sann dersom det stemmer med det vi ellers vet (Tveit, 2014, ss. 166-167).

Det finnes utrolig mange kilder, og derfor vil det så og si være umulig å få en total oversikt over alle kilder som finnes om et tema som kan være aktuelle, brukbare og av interesse for forfatteren av en litteraturstudie. Derfor må en rett og slett skille ut og velge seg noen kilder en mener er mest relevant og interessant for problemstillingen en har, og hvilke funn som er nyttige for din studie. Det kan også noen ganger være vanskelig å tolke og forstå meningsinnholdet i en kilde, og derfor er det viktig at en som leser prøver å se kilden fra ulike innfallsvinkler og stille seg nøytral. Det kan også noen ganger være vanskelig å legge fra seg sine egne tanker og meninger og være objektiv, noe som er viktig i en litteraturstudie.

2.3 Hermeneutikk

Hermeneutikk stammer fra det greske ordet *hermeneus*, som betyr «tolk» eller «fortolker». En kan med dette forstå at hermeneutikken har som et utgangspunkt å skulle finne frem til hvordan en skal tolke et tekstmateriale, eller kilde. Hermeneutikk dreier seg altså om å forstå og gjøre et materiale meningsfullt i en sammenheng (Hjardemaal, 2014, s. 190).

Hermeneutikk kan også, i følge Helge Ridderstrøm, bety «å tyde», «oversette» og «utlegge», og er en forståelses-, menings- og tolkningslære. Hermeneutikken innebærer hvordan vi mennesker forstår noe, hva forståelse er, og hvordan vi bør handle for å kunne oppnå det å forstå et fenomen. Når en forstår noe, så ser en sammenhenger – altså kan en si at når noe gjennomskues, eller når noe avsløres, så oppstår en forståelse. Humanistiske fag går innunder tolkningsvitenskaper. Tekstene en tar for seg, må gjennom prosesser hvor de blir tolket og studert, med andre ord har tolkning en svært sentral og viktig plass i forskningen. Gjennom en mengde symboler og tegn, klarer vi mennesker å skape produkter som er meningsfulle. En kan dermed si at mennesker er handlede personer som skaper handlinger som består av mening. Hermeneutikken stiller spørsmål og er undrende, og den retter fokus mot gode spørsmål om viktig og meningsfullt innhold, noe som anses som viktigere enn å komme frem til fasiten. Med dette kan det forstås som at det som er viktig i hermeneutikken er refleksjon og læring, og ikke nødvendigvis det å få entydige svar på spørsmålene som blir tatt opp. Eldre tekster som er blitt skrevet i en annen kontekst enn den en selv befinner seg i, kan være en utfordring da forholdene, og samfunnet ellers, kan ha vært annerledes på den tiden teksten ble produsert. Det er viktig å prøve å sette seg inn i den konteksten som teksten er blitt skrevet i, og ha kunnskap om at meningen med en tekst kan forskyves ved at den blir gjengitt og fortolket flere ganger (Ridderstrøm, 2020, ss. 1-6)

I hermeneutikken har altså tolkningen en sentral rolle for å skape en forståelse, og ved bruk av hermeneutisk metode vil dermed forskeren ta i bruk sin forståelseshorisont som inneholder forskerens iboende kunnskaper, oppfatninger og holdninger på daværende tidspunkt. Dette kan være bevisste eller ubevisste faktorer som forskeren har en rettet oppmerksomhet mot. Denne forståelseshorisonten som mennesket har, kan utvide og forandre seg etter hvert som en person beveger seg og oppdager nye horisonter (Ridderstrøm, 2020, s. 18).

Innenfor hermeneutikken er det å forstå helheten ut fra delen og delen ut fra helheten et viktig prinsipp. Den hermeneutiske sirkel innebærer en stadig veksling mellom helhet og deler, som vil si at alle delene i teksten igjen forholder seg til andre deler, men også til helheten. Det blir

kalt den hermeneutiske sirkel, men denne betegnelsen kan være misvisende da den hermeneutiske spiral kan være et mer passende og beskrivende ord, i og med at bevegelsen ved at en forstår og oppfatter teksten bedre for hver «sving», og at forståelsen ikke nullstilles og begynner på nytt for hver gang en leser (Ridderstrøm, 2020, s. 22). På denne måten er forståelsen vår hele tiden i en prosess. Antakelsene våre blir etter hvert justert og forandret og en står gjerne igjen til slutt med nye antakelser om hva teksten dreier seg om, – dette kan kalles for en forståelsesprosess (Ridderstrøm, 2020, s. 26).

Når en leser en tekst, blir ens egen forforståelse utgangspunkt i tolkningen av teksten. Mens teksten leses endrer ens forforståelse seg etter hvert som en får ny innsikt i det teksten forteller en, og den hermeneutiske spiral treer i kraft. Den hermeneutiske spiralen innebærer en dynamisk prosess, altså at gammel kunnskap og ny kunnskap gir oss en større helhet og forståelse av et tema. I denne sammenheng vil det i denne oppgaven bli en prosess hvor en gjerne har kunnskap om den hverdagslige bruken av sosiale medier og begrepet identitet, til å få en større og bredere forståelse av et mer komplekst fenomen, nemlig hvordan sosiale medier påvirker unges identitetskonstruksjon og hvilken rolle skolen kan spille i den sammenheng.

2.3.1 Hans-Georg Gadamer

Hans-Georg Gadamer skriver om det han kaller for «det hermeneutiske problemet» eller «forståelsens fenomen», og prøver å avdekke sannheten om hva som egentlig skjer når vi forstår noe. Gadamer hevdet at det hermeneutiske fenomenet ikke er et metodeproblem, men det dreier seg om erkjennelse og sannhet. Vi tilegner oss innsikt om og erkjenner den faktiske sannheten. Å forstå noe innebærer at man erkjenner noe som en sannhet, og dette er noe en må erfare. Denne sannhetshendelsen oppstår i møtet mellom individet og det som blir overlevert til individet på et gitt tidspunkt. Derfor mente Gadamer at sannheten er noe som oppstår uavhengig av vitenskapen, og omtaler dette som «den vitenskapelige metodikkens universelle krav» (Gadamer, 2010, s. 21). Forståelsen vår tilegnes gjennom de erfaringene vi gjør, som igjen påvirker nye erfaringer gjennom forforståelsen. Dette kaller Gadamer for fordommer. Dette fører til at vår forforståelse gir oss både begrensninger, men også muligheter for nye erfaringer, og for hva vi kan forstå (Alvesson & Sköldberg, 2009, s. 92).

2.4 Metodens sterke og svake sider

Befring (2015) peker på at en litteraturstudie er faglig verdifull i den grad den som den baserer seg på relevant litteratur. Valg av kilder vil derfor være helt avgjørende for litteraturstudiens kvalitet.

Befring (2020, s. 51) trekker frem følgende punkt som litteraturstudier bør ivareta for å fremstå som relevant forskning:

- Å beskrive sentrale funn, konklusjoner og teorier
- Å klargjøre oppfatninger som har sterk og svak støtte i forskningen
- Å avdekke eventuelle skjevvinger ved foreliggende forskning
- Å påpeke temaer og problemstillinger som er lite utforsket
- Å klargjøre hvilke forskningsmetoder som kan anvendes på feltet

Punktene indikerer at litteraturstudier fyller ulike formål. Det første punktet handler om å få oversikt over kunnskapsfronten på et forskningsområde i form av sammenfatninger av etablert forskning, og gjøre dette tilgjengelig for allmennheten. Gjennom dette vil det også fremgå hvilke kunnskaper som har et omfattende evidensgrunnlag, og hvilke som bygger på svakere dokumentasjon og derfor trenger ytterligere forskning. Ved å sammenholde ulike forskningsfunn kan skjevvinger avdekkes og eventuell konsensus eller uenighet påpekes. Litteraturstudier er også egnet til å avdekke kunnskapshull og påpeke områder der forskningsinnsatsen bør intensiveres. Hvilke forskningsmetoder som er brukt og hvilke som bør brukes i videre forskning, kan også klargjøres gjennom litteraturstudier.

Innenfor de rammene som gjelder for en masteroppgave er gjennomføring av et omfattende litteratursøk som gir oversikt over alle relevante kilder utenfor rekkevidde. Mitt forskningsarbeid representerer en avgrenset studie som inkluderer sentrale kilder, men der viktige forskningspublikasjoner også er utelatt. Min tilgang til forskningsfeltet går via noen databaser og søkemotorer, og det finnes andre som også kunne gjort det mulig for meg å spore opp sentrale kilder på forskningsfeltet. Jeg kan derfor risikere å mangle signifikant litteratur som i verste fall gir en skjev fremstilling av forskningsfeltet. Det er også slik at min forforståelse har gjort noen tolkninger og vurderinger mulig mens andre forskere med en annen referanseramme ville belyst andre aspekt enn det jeg gjør. Befring (2020, s. 51) hevder at et subjektivt skjønn som en litteraturstudie alltid vil være preget av, representerer en

svakhhet ved litteraturstudie som metode. Valg av kilder som støtter opp om forskerens forforståelse og antakelser vil kunne forekomme, og slike valg vil kunne være mer eller mindre bevisst. At studien ikke bygger på et heldekkende søk bør mane til en viss forsiktighet og tilbakeholdenhet når det gjelder å trekke bastante slutninger.

2.5. Forskningsetikk

Som forsker finnes det noen etiske og juridiske prinsipper som en må overholde, altså 34 forskningsetikk involvert i forskning. Etikk handler om hva som er rett og galt, hva en sier til hverandre og hvordan en behandler andre. Som alt annet i samfunnet, må en innenfor forskning også ha regler for hva som er lov. Forskning påvirker på mange måter mennesker, enten direkte eller indirekte, og derfor reiser det etiske spørsmål. De etiske problemstillingene blir til når forskningen berører mennesker direkte, som i en intervju situasjon eller gjennom deltakelse i eksperimenter. De blir også til ved at en påvirker mennesker gjennom virkelighetsoppfatninger og kunnskap som forskningen formidler ut til publikum, slik som påvirkning av menneskers oppfatning av seg selv. Dette kan føre til endringer av ens vaner og handlingsmønster, noe som kan være dramatisk dersom det ikke er en ønsket effekt (Johannessen, Tuft, & Christoffersen, 2016, ss. 83-85).

I min oppgave hvor jeg bruker litteraturstudie som metode, vil jeg ikke være i direkte kontakt med noen, og krav om konfidensialitet og informert samtykke er derfor ikke relevant. Det jeg derimot må tenke over når det gjelder forskningsetikk, er hvordan jeg siterer og behandler andres kilder. Det er et mål å forholde seg til kildene på en respektfull måte, dvs. at jeg er pinlig nøyaktig når jeg gjengir noe fra kildene og forsøker å unngå at informasjon blir fordreid. Det gjelder å ivareta meningsinnholdet i tråd med det som var intendert fra de ulike forfatterne. I den sammenheng må det påpekes at jeg som forsker tolker det jeg leser slik Gadamer peker på. I dette tolkningsarbeidet er det viktig at jeg er bevisst på hvordan egen forforståelse kan gjøre seg gjeldende. At forforståelse og fordommer er involvert innebærer også at jeg som forsker ikke fremstår som fullstendig objektiv siden forforståelse ikke kan nulles ut.

Å kreditere forfatterne for deres bidrag er et viktig forskningsetisk anliggende. Korrekt kildeanvisning bidrar til at det tydelig fremgår hva som er gjengivelse av andres ord og hva jeg selv bidrar med av egne vurderinger og betraktninger.

Som forsker må en alltid tenke over det etiske ved prosjektet, og dersom prosjektet ikke har et etisk forsvarlig opplegg, bør en revurdere om forskningen kan la seg gjennomføre. En kan gjerne tenke gjennom om temaet virkelig bør bli berørt, eller om det er best å la det ligge (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 85).

2.6 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet er opprinnelig knyttet til kvantitativ forskning, og dreier seg om i hvilken grad en annen forsker ville kommet frem til samme resultat ved å gjennomføre en replikasjon, dvs. bruke det samme metodiske opplegget. I kvalitativ forskning der forskeren selv er det viktigste forskningsinstrumentet, blir repliserbarhet et problematisk kriterium. Repliserbarhet er derfor erstattet med transparens, dvs. at reliabilitet handler om å gjøre forskningsprosessen mest mulig gjennomiktig (Thagaard, 2018, s. 187). Reliabilitet er i min oppgave ivaretatt ved i så stor grad som mulig synliggjøre de valg som jeg har foretatt f.eks. når det gjelder utvalg av kilder, hvilke databaser og søkeord som er brukt, for på den måten å avdekke for leseren hvordan forskningsprosessen har artet seg.

En kilde kan beskrives som en gjenstand fra fortiden og noe som kan bidra til å hjelpe oss med å belyse en problemstilling. Som forsker er det en fordel å ha flere kilder som en kan bygge forskningsprosjektet sitt på, fordi dette vil føre til en økt reliabilitet – altså en økt nøyaktighet (Tveit, 2014, s. 165). En kan også si at reliabilitet betyr pålitelighet. For at en forskning skal fremstå som pålitelig, er det viktig at en som forsker gjennom hele prosessen legger frem kildene en har brukt og hvordan en har arbeidet med disse. På denne måten får leseren et bedre innblikk i hvordan kildene har blitt håndtert og hvordan de bidrar til forskningsprosjektet. Som nevnt har jeg forsøkt å skille strengt mellom egne vurderinger og tolkninger på den ene side, og sitater og gjengivelse av andres synspunkter på den andre. Ved å bestrebe seg på korrekt kildehenvisning, er dette viktige hensynet ivaretatt. Sidetall i kildehenvisninger muliggjør kvalitetssikring av hvordan kildene er brukt fra leserens side, hvilket bidrar til transparens i studien.

Det har vært et mål å inkludere så oppdaterte kilder som mulig i fremstillingen. Ved å gjøre dette kan nylig oppståtte endringer i forskningsfeltet også fanges opp. Dette kan også bidra til økt troverdighet og gi oppgaven større holdbarhet.

Et annet begrep som blir mye brukt innenfor forskning, er validitet. Når en snakker om validitet er det vanlig å stille seg spørsmålet «*måler vi det vi tror vi måler?*». I kvalitativ forskning må dette omformuleres til om vi undersøker det vi tror vi undersøker. Vi snakker her om troverdigheten i forskningen, dvs. om de tolkningene vi har foretatt er gyldige i forhold til den virkelighet vi tar mål av oss å si noe om, også kalt indre validitet. Dette handler også om konsistens mellom funn og teoretisk rammeverk (Krumsvik R. , 2019, s. 192). Valg av kilder og den tolkningen jeg har foretatt av disse kildene vil derfor ha betydning for den indre validiteten når det gjelder mitt forskningsarbeid. En har også ekstern validitet, hvor en ser på om resultatene en finner i forskningen kan overføres til lignende prosjekter og fenomener (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, ss. 232-233). Min oppgave gir ikke grunnlag for å foreta statistiske generaliseringer. Den har heller ikke tatt utgangspunkt i en hypotese som blir forsøkt bekreftet eller avkreftet. I tråd med Kleven og Hjordemaal (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 151) er mitt ønske at min pedagogiske forskning skal være nyttig for praksisfeltet og kunne bidra til refleksjon om skolens oppgave når det gjelder å støtte elevenes identitetsdanning i en tid med utstrakt eksperimentering med identitetsutkast i sosiale medier.

For å få en økt reliabilitet er det naturlig at forskeren ønsker å bygge forskningen sin på flere ulike kilder som er uavhengige av hverandre. En skiller mellom primær- og sekundærkilder. Dess flere primærkilder en har, jo mer øker reliabiliteten, og dermed kan forskeren ha en sikrere konklusjon på grunnlag av kildene. Sekundærkilder bygger på primærkilder, eller andre sekundærkilder, og øker derfor ikke reliabiliteten. Noen ganger kan det være vanskelig å få tilgang til primærkilder, mens sekundærkilder som regel er lett tilgjengelige (Tveit, 2014, s. 165).

Det å ha en god kunnskap om temaet en fordyper seg i, vil bidra til å klare å opprettholde en god validitet. På denne måten vil en kunne ha oversikten over at en kartlegger fenomenet en forsker på, og bruker kildene på en tilstrekkelig måte slik at den blir gjeldende for forskningsprosjektet. Bekreftbarhet handler om i hvilken grad andre forskere, som også har kunnskap om feltet, kan relatere til de funnene som er blitt gjort i forskningen. For å få til dette, må en som forsker stille seg objektiv i forskningen slik at ens egne meninger ikke påvirker forskningen, eller i hvert fall reflektere på om egen forforståelse bidrar til skjevtolkninger av tekstene som undersøkes (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, ss. 233-234).

2.7 Valg av litteratur

Oppgaven bygger ikke på en heldekkende litteraturgjennomgang som tar sikte på å gi et komplett bilde av forskningsfeltet. En systematisk gjennomgang av all tilgjengelig litteratur er et ideal, men noe som ikke lar seg gjennomføre innenfor rådende rammevilkår for en masteroppgave.

Cresswell (Creswell, 2014, s. 97) beskriver en fremgangsmåte ved litteraturstudier der en først finner gode søkeord, deretter gjennomfører litteratursøk for så å kritisk vurdere hvilken litteratur som skal inkluderes i studien. Litteraturen organiseres så før en skriver en litteraturgjennomgang.

Å finne gode søkeord er avgjørende både for å dekke forskningsfeltet og for å unngå at materialet ikke skal bli uhandterlig. Det gjelder å finne sentrale og presise søkeord (Krumsvik & Røkenes, 2019, s. 112). Mitt tema er identitetsdanning i sosiale medier og skolens oppgave når det gjelder å støtte elevenes danning av identitet. Søkeordene jeg brukte var identitet, identitet i sosiale medier, digital literacy og digital dømmekraft. For å knytte søkeordene til skolen ble digital kompetanse og dømmekraft i skolen brukt. Det har vært avgjørende å finne gode kilder som fremstår som troverdige og relevante for denne oppgaven. Jeg har blant annet tatt i bruk søkenettjenester som Google Scholar, Oria (bibsys) og Idunn for å finne forskningsbidrag som kan være relevant å ha med. Etter en grundig og omfattende søkeprosess, fant jeg kilder av god faglig kvalitet som er relevant for mitt prosjekt. Gjennom oppgaven blir det brukt både bøker og artikler, noen trykte og en del nettbaserte. I kildematerialet til oppgaven finnes det både norske, engelske og danske kilder.

I denne oppgaven er identitet og digital literacy i sosiale medier hovedtemaet. Det har vært utfordrende å finne gode kilder, men jeg har vært nøye med utvalget av de kildene som jeg har tatt i bruk og vil anse de som troverdige og relevante for denne oppgaven. Jeg har blant annet tatt i bruk søkenettjenester som Google Scholar, NLA Oria og Idunn for å finne forskningsbidrag som kan være relevant å ha med. Før jeg begynte prosessen med å finne kilder, trodde jeg at det ville være lett å finne gode kilder om identitet, men det viste seg å være vanskeligere enn jeg trodde å finne noen solide kilder om temaet. Etter en grundig og omfattende søkeprosess, fant jeg kilder av god faglig kvalitet som er relevant for mitt

prosjekt. Gjennom oppgaven blir det brukt både bøker og artikler, noen trykte og en del nettbaserte. I kildematerialet til oppgaven finnes det både norske, engelske og danske kilder.

«Manuelle søk» eller «håndsøk» (Krumsvik & Røkenes, 2019, s. 178) har også blitt tatt i bruk. Slike søk har vært gjort både «bakover» ved å gå gjennom referanselistene i bøker og artikler eller «fremover» ved å undersøke i hvilke studier et forskningsbidrag har blitt sitert. Hvordan slike søk gjennomføres følger ikke en standard, men utgangspunktet er ofte såkalte nøkkelkilder eller milepælsundersøkelser. Disse representerer de mest refererte på forskningsfeltet og forfattet av de mest sentrale forskerne på området (Krumsvik & Røkenes, 2019, s. 114). Ved å ta utgangspunkt i slike kilder og sett på hvem disse viser til, har jeg fått en viss oversikt over hvilke navn og kilder som er gjengangere i litteraturen.

Det er noen kilder som er blitt brukt hyppigere enn andre, og disse anser jeg som hovedkilder. Hovedkildene for oppgaven er Ida Aalens bok *Sosiale medier* fra 2015, Erik H. Erikson sin bok *Childhood and Society* fra 1995, James E. Marcia sin bok *The Ego Identity Status Approach to Ego Identity* fra 1993, Erving Goffmans bok *Presentation of self in everyday life* fra 1959 og boken *Social Research* skrevet av Sherry Turkle i 1997. Ida Aalens bok *Sosiale medier* inneholder mye om hva sosiale medier er og hva det går ut på og innebærer. Bøkene til Erik H. Erikson og James E. Marcia inneholder teori og modeller om identitet, mens kildene til Erving Goffman og Sherry Turkle kaster lys over hvordan identitet konstrueres i sosiale medier.

Det har kommet opp mange treff, men i tråd med mine kildekriterier sjekker jeg opp forfatteren bak kildene i forhold til faglig bakgrunn, kilden skal helst være av nyere dato og litteraturen skal være relevant for problemstillingen. Å velge noe betyr også at noe velges bort. Inkluderings- og ekskluderingskriteriene hjalp meg til å «sile» søketreffene.

Jeg har ikke konstruert et litteraturkart, dvs. organisert litteraturen i tabeller eller lignende for å få oversikt over hvilken litteratur jeg har. Selv om det gir oversikt over litteraturen som er valgt, om hva som overlapper, på hvilke områder det er konsensus og hvor det hersker uenighet, har jeg valgt å ikke gå så systematisk til verks. Jeg har derimot brukt EndNote for å få oversikt over kildene. Å skrive en litteraturreview har for mitt vedkommende handlet om å sammenfatte konklusjoner på forskningsfeltet, peke på viktige sammenhenger og på hvilke områder ytterligere forskning er nødvendig.

2.7.1 Kilder og forfattere

I dette avsnittet vil det gis en kort beskrivelse av forfatterne bak hovedkildene som er brukt i oppgaven for å kunne gi leseren et innblikk i den faglige bakgrunnen deres. Det at forfatterne bak kildene har en faglig bakgrunn, gjør oppgaven mer troverdig.

Bak boken *Sosiale medier* finner man forfatteren og medieviteren Ida Aalen. Aalen ble i 2016 kåret til årets sosiale mediepersonlighet fordi hun har vært med på å løfte sosiale medier til det som kalles en akademisk disiplin. I følge kåringen var Ida Aalen en «soleklar» kandidat til prisen fordi feltet «sosiale medier» trenger talsmenn som setter det inn i en historisk kontekst. Videre jobber Aalen med digital strategi og brukervennlighet i «Netlife Research» (Aalen, 2015).

Erik H. Erikson, forfatter av boken *Childhood and Society* ble født i Tyskland i 1902. Boken er opprinnelig skrevet i 1951, men ble utgitt på nytt i 1995 av forlaget Vintage. Erik H. Erikson var en av de ledende personene bak feltet psykoanalyse og menneskelig utvikling. Han studerte prosessen med å vokse opp i en rekke sosiale og kulturelle omgivelser. Erikson var også professor i menneskelig utvikling ved Harvard University og seniorkonsulent i psykiatri ved Mount Zion sykehuset i San Fransisco (Erikson, 1995).

James E. Marcia, forfatter av *The Ego Identity Status Approach to Ego Identity* er en kjent kanadisk utviklingspsykolog og har tidligere undervist ved flere universiteter.

Erving Goffman er forfatteren bak *Presentation of self in everydaylife* var en kanadisk samfunnsforsker. Han var også professor ved det amerikanske universitetet «University of Pennsylvania». Hans begreper har hatt en stor påvirkning og innflytelse på den antropologiske og sosiologiske tenkning, samt forskning. Han døde i 1982 (Tjora, 2020).

Sherry Turkle skrev boken *Social Research*. Turkle er professor i sosiale studier innenfor vitenskap og teknologi. Turkle har en doktorgrad i sosiologi og personlighetspsykologi fra Harvard, og praktiserer som klinisk psykolog. Sherry Turkle er blant annet ekspert på kultur, terapi, mobilteknologi og sosiale nettverk (Massachusetts Institute of Technology, u.d.)

3.0 Teori om identitet

Identitetsbegrepet blir brukt i mange sammenhenger og kan forstås på ulike måter. Flere har slått til lyd for at begrepet bør erstattes av andre begrep som er mer treffende i forhold til hvilket aspekt ved fenomenet man er opptatt av, bl.a. Brubaker & Cooper (2000) og Hall (1996). Sosiologen Ivar Frønes (2004) hevder imidlertid at begrepet fortsatt er tjenlig selv om det kan referere til identitet både som noe skiftende og bestandig. I det følgende skal det først gjøres rede for identitet sett fra et psykologisk perspektiv, for deretter å belyse fenomenet fra en sosiologisk innfallsvinkel. Til slutt skal identitetstematikken ses i lys av et postmodernistisk perspektiv. Det er verdt å merke seg at flere forskere som har undersøkt identitet i sosiale medier, bl.a. Sherry Turkle, kan sies å være påvirket av sistnevnte måte å tenke om identitet på. Generelt vil det i denne oppgaven legges mest vekt på identitet som noe som skapes, og som noe sosialt og kulturelt enn som biologisk betinget.

3.1 Identitet fra et psykologisk perspektiv

Spørsmål som «hvem er jeg?» og «hvem ønsker jeg å bli?» er gjerne noe som dukker opp når en trer inn i tenårene, og befinner seg i overgangen fra barn til voksen. Den personlige identiteten vår innebærer verdier, relasjoner og livsprosjekter. Mennesker lever i et nettverk og i samhandling med andre, og blant annet gjennom disse blir identiteten vår formet. Erik H. Erikson forsøker i sin psykososiale utviklingsteori å balansere mellom biologi, kultur og den unges eget valg når han beskriver identitetsdanning som utviklingsoppgave i ungdomsalderen.

3.1.1 Erik H. Eriksons teori

I følge Erik H. Erikson går en gjennom åtte stadier i løpet av livet, og disse kalles for Eriksons psykososiale stadier. Identiteten vår bygger en bro fra barndommens stadier der det kroppslige selvet og foreldrenes kulturelle innputt står i fokus, til det unge voksenlivet hvor en møter på ulike sosiale roller og situasjoner, og hvor en faktisk stadig oftere blir tvunget inn i ulike sosiale roller (Erikson, 1995, s. 211). I følge James Marcia, er denne teorien hvor en plasserer begrepet inn i en modell der menneskets personlighetsutvikling beskrives, Eriksons viktigste bidrag til vår forståelse av begrepet identitet. Han skriver også at de fleste har en formening om hva identitet er for noe, men at det er kun Erikson som har plassert begrepet i en psykososial skisse hvor en kan se menneskets utvikling i en livssyklus (Marcia, 1993, s. 3).

Erikson forstår utvikling som en stegvis prosess der bestemte utviklingsoppgaver skal løses i en fastlagt rekkefølge. Det femte stadiet i hans psykososiale teori, vil være relevant i denne oppgaven. Dette stadiet handler om identitet versus rolleforvirring i ungdomsårene – altså en utviklingskrise der en begynner å tvile på seg selv. Dette stadiet skal vi ta mer for oss i et eget avsnitt (Erikson, 1995, ss. 243-246).

3.1.1.1 Det femte stadiet

På det femte stadiet i Eriksons psykososiale teori, er barnet blitt en ungdom. En trer ut fra barndommen og kommer inn i puberteten. En går fra å være et barn til å bli kjønnsmoden, og er et steg nærmere å bli en voksen. Det skjer mye både psykisk og fysisk på dette stadiet, både kroppen og tankene forandrer seg. Barnet som nå er blitt til en ungdom, blir stadig mer opptatt av hva andre tenker om en. En prøver å nå et ideal og å være «lik de andre». På dette stadiet foregår integrasjonen i form av egoidentitet, og en tilbys mange ulike sosiale roller. Et sentralt begrep i dette stadiet er rolleforvirring. Gjennom barndommen har en kanskje gjort seg opp ulike tanker og erfaringer om hvem en tror en er, men nå blir dette satt på prøve. En trer inn i nye sosiale settinger og roller som en ikke før har beveget seg inn i, og dette kan virke forstyrrende, og en begynner ofte å tvile på seg selv. Unge kan også være klar på hva som er «in» og hva som ikke er «in», og dette kan føre til ekskludering av de som er annerledes. Det kan innebære ulike kulturelle bakgrunner, klesstiler, utseende og hvordan en oppfører seg. Det at en ekskluderer andre kan brukes som et verktøy mot å forsvare seg selv og sin identitetsforvirring. Unge prøver ofte å leve opp til idealer og stereotyper, med andre ord er dette et stadium hvor en er lett påvirkelig og idealistisk. Dette stadiet er på mange måter en krevende periode da det å være ungdom på jakt etter å finne seg selv kan være forvirrende og vanskelig. En kan si at ungdommens sinn på dette stadiet er i et psykososialt stadium som kalles for *moratorium*. Dette er en sinnstilstand i overgangen mellom barndommen og voksenlivet, og mellom moralen som et barn er blitt lært og etikken som den voksne skal utvikle videre. Erikson skriver at dette er et ideologisk sinn med høye idealer, og at samfunnet tydelig påvirker den unge som er på jakt etter å bli bekreftet av sine jevnaldrende. Denne overgangen i det femte stadiet hvor en går fra barn til voksen er viktig, og dersom en klarer å komme gjennom stadiet på en god måte, vil en kunne klare å konstruere en solid identitet (Erikson, 1995, ss. 234-237).

En begynner altså å stille spørsmål ved hvilken rolle en har, og hvilke verdier som er viktig for en på dette stadiet, noe som kjennetegner en overgang fra å være et barn til å bli en

voksen. Finner man en løsning på denne «krisen» som oppstår i Erik H. Erikson sitt femte stadium, vil det altså føre til en oppnådd identitet. Dersom en ikke finner løsningen vil det oppstå en rolleforvirring, som vil føre til negative konsekvenser for individet da en vil være usikker på sin egen identitet og forståelsen av hvem en er.

3.1.2 James Marcias videreutvikling av Eriksons teori

James Marcia er en engelsk klinisk og utviklingspsykolog, og er blant annet kjent for *The Identity Status Theory*, som oversatt til norsk er «*identitetsstatusteori*». Han mener at dannelsen av en egoidentitet er en stor og viktig del av det å utvikle sin personlighet. Når en videreutvikler og styrker sin identitet, markerer slutten på barndommen og starten på det voksne liv. Det å bli voksen skal gi en følelse av kontinuitet med fortiden og en god retning for fremtiden. Denne identitetsprosessen skal innebære de ferdighetene, den troen og den identiteten en har gjort seg opp i barndommen, til en mer sammenhengende helhet (Marcia, 1993, s. 3). I Marcias identitetsstatus teori finnes det fire ulike statuser; identitetsoppnåelse, identitetsovertakelse, identitetsforvirring og moratorium (Marcia, 1993, s. 14). I denne oppgaven vil det være relevant å legge vekt på moratorium, da det omhandler tenåringer som sliter med å ta sine valg og som fører til utsettelse av valgene. Det kan også tenkes at det å befinne seg i dette stadiet også kan være sunt, da det kan ta tid å gjøre nødvendige avklaringer i forhold til egen identitet. Dette er noe vi skal se nærmere på.

3.1.2.1 Moratorium

I følge Marcia blir begrepet «moratorium» i Erik H. Eriksons teori brukt for å beskrive et visst tidspunkt i ungdommers liv der samfunnet ikke forventer så mye av dem, men der de skal skaffe seg en velintegret identitet. Dette vil si at de har arbeidet med ulike aspekt ved sin identitet og foretatt valg som de kan stå inne for i etterkant, fordi det er vel gjennomtenkt og lar seg forene med hvordan en ønsker å fremstå. Marcia mener at dette tidspunktet kan variere fra ulike samfunn, og at det i enkelte samfunn er et gode som er nesten ikke-eksisterende. I den vestlige verden derimot ser det ut til at lengden på vårt «moratorium» stadig øker i takt med samfunnets ressurser, deriblant penger og teknologi. Mange steder varer det fra en er i puberteten og helt opp i 25-30-årsalderen, og noen befinner seg i denne fasen resten av livet. Videre mener Marcia at det gjennom forskning som han har gjort, viser seg at selv om det er stor variasjon i hvilken grad mennesker benytter seg av moratorium, beskriver det et «sted» hvor individet utforsker seg selv og sine ulike aspekter, og på denne måten forsøker å integrere sin verden (Marcia, 1993, s. 20). Altså kan en i dagens vestlige

samfunn, eksperimentere mer med identiteten sin enn før, mens man tidligere på mange måter fikk tilskrevet identitet etter hvilken familie og klasse du tilhørte. Derfor blir det å finne sin identitet gjennom eksperimentering i moratorium mer relevant i dagens globale samfunn der identitet ikke lenger er noe som nødvendigvis bare er biologisk betinget eller knyttet til sosial arv. Thomas Ziehe beskriver dette som en «kulturell frisetting». Det at samfunnet stadig får en økende kompleksitet og endringene i samfunnet skjer over kort tid, fører til at de tradisjonelle båndene mellom generasjonene blir revet opp. Den sosiale bakgrunnen legger ikke lenger føringer på hvilke verdier den unge skal leve etter og hvilke valg en skal ta for veien videre i livet. Samfunnets mangfold og kompleksitet fører til at en har flere valg og er friere enn før, men dette gjør også at ungdommen må ta flere valg (Fauske, 2011, s. 19). Den biologiske komponenten gjør seg fortsatt gjeldende, men den kulturelle frisettingen, slik Thomas Ziehe beskriver det, gjør valgmulighetene større enn de noensinne har vært, og dermed fører til at individet opplever at det kan velge hvem det vil være.

3.1.3 Identitet utvikles sammen med andre

Utvikling av identitet skjer i møte med andre individer og i ulike situasjoner. Østerud og Arnseth peker på tre ulike aspekter ved identitet når de skal beskrive identitetsdannelsen hos unge individer i det moderne samfunn. Disse tre aspektene er personlig, sosial og kulturell identitet. Den første, personlig identitet, kommer fra pykoanalysen. Den beskriver stadier i utviklingen til individer i senpuberteten. Her har den psykiske strukturen til individet kommet til en stabilitet i form av et sammenhengende bilde av sine egne ønsker, håp, kunnskaper og behov. Dette aspektet representerer også det aktive i identitetsdannelsen til individet. Den personlige identiteten kan imidlertid bare lages gjennom en kulturell og sosial kontekst. I det neste aspektet, den sosiale identiteten, står benevnelsen rolle for den atferd som en kan forvente hos et individ som er i en spesiell samfunnsposisjon. En kan forvente at individer som f.eks. er i en lærerrolle skal forholde seg til lærerrollens normer og regler. Det er dog viktig å være bevisst på at individer har mange forskjellige roller i sitt eget liv. Dette kan være rolle som sønn, lagkamerat, venn eller lignende. Det er dermed viktig å vite når en må bytte fra en rolle til en annen. Som deltaker i en sosial situasjon er det viktig å tilpasse seg de reglene og normene som kreves i den spesifikke situasjonen for å fungere optimalt. I dette aspektet ligger det også hvordan en evner å reagere og hvordan en tolker sosiale signaler og handlinger. Det tredje aspektet, kulturell identitet, konstrueres ved at en får tilhørighet til en eller flere kulturelle og sosiale grupper som er veldefinert. Individer tilegner seg videre

holdninger og verdiene til gruppen de blir medlem av. Disse tre aspektene kan tenkes å beskrive identitetskonstruksjonen til alle individer. Det at individer kan være selvstendige, kommer frem i det personlige identitetsaspektet. Det at en får kunnskap om hvordan håndtere ulike sosiale roller kommer frem i den sosiale identiteten. Og til slutt, i det kulturelle aspektet kan en tilegne seg egenskaper til grupper en tilhører, og en kan vise andre individer hvilke grupper en selv tilhører (Østerud & Arnseth, 2008, ss. 42-43).

Denne identitetsbeskrivelsen kan brukes når en skal forklare endringer i sosialkarakteren til mennesker. Det er dog viktig å forstå disse tre aspektene som idealtypiske karakteristikk ved individers konstruksjon av identitet. David Riesmans studier når det gjelder å beskrive sosialkarakteren en kan finne hos unge individer i dagens samfunn ble publisert i boken *The lonely Crowd* i 1950. I denne studien skiller Riesman mellom andrestyrt og indrestyrt karakter. Argumentet til Riesman var at han ville påpeke at den andrestyrte karakteren var i ferd med å overstyre den indrestyrte. Og dette var en helt annen sosialkarakter. Riesman forankret det indrestyrte begrepet blant annet i Erik H. Erikson og Erich Fromm. Riesman mener at et samfunn som er velfungerende, er et samfunn som utvikler sine samfunnsmedlemmer til en sosialkarakter som gjenkjennes ved at en ønsker å handle slik de er nødt til å handle som samfunnsmedlemmer. Disse handlingene vil komme fra en indre tvang, og denne indre tvangen må komme fra eldre generasjoner og overføring av deres normer og verdier til neste generasjon. Den andrestyrte karakteren gjenkjennes av at ytre faktorer spiller størst rolle når det kommer til handlingsvalgene til individene og sosialkarakteren. I den andrestyrte sosialkarakteren vil individene kunne få oppleve virkeligheten gjennom sosiale medier og det globale nettverket. Individer vil da også konstruere eget selvbylde gjennom å bli påvirket av massemediene. Gjennom denne beskrivelsen av Riesman kan en se et skille fra et mer klassisk samfunn der en har hatt tydelige autoritetsforhold som har kunne påvirket den yngre generasjonen til et samfunn som er mer fleksibelt (Østerud & Arnseth, Læring, sosialisering og identitetsutvikling i nettverkssamfunnet, 2008, ss. 44-45).

3.2 Identitet fra et sosiologisk perspektiv

Identitet må både ses i lys av en persons indre og ytre livsverden. Miljøet og menneskene rundt, samfunnets forventninger og strukturer har innvirkning på hvem du er og hvem du vil være. Sosiologiske perspektiv på identitet forstår identitet ut fra sosiale strukturer,

institusjonene og posisjonene, noe som knytter menneskers identitet til ulike sosiale roller i miljøet (Hammarén & Johansson, 2010, ss. 7-33).

3.2.1 Erving Goffmans rolleteori

Den kanadiske samfunnsforskeren Erving Goffman beskriver de sosiale situasjonene som mennesket befinner seg i, som et teater. Han forklarer det som at mennesket stadig er på en utstilling hvor alle ens kroppslige signaler hele tiden blir studert og lest av andre. Når en trer inn i en sosial situasjon med andre personer, har en i følge Goffman, allerede etablerte biografier fra tidligere samhandling med den andre deltakeren (Goffman, 1983, s. 4). Han viser altså til at identitet er en sosial konstruksjon, altså et rollespill i dagliglivet. Det blir i denne oppgaven relevant å undersøke hvorvidt Erving Goffman sine teorier kan anvendes i sammenheng med selvpresentasjoner på sosiale medier da en gjerne kan se en sammenheng mellom Goffmans teori om iscenesettelse av selvet på en teaterscene og hvordan unges identitet på sosiale medier på mange måter fremstår som iscenesatt og konstruert. En går altså ikke på teaterscenen og spiller det autentiske selvet som en er, men en bruker sine evner til å fremstå på best mulig måte i overensstemmelse med konvensjonene som de gitte sosiale rollene bygger på. Det er dette Erving Goffman kaller for presentasjonen av selvet (Goffman, 1959, s. 9).

Goffman (1959) skriver at når mennesker møtes, noe som kan tenkes skjer både på det fysiske plan, men også digitalt, både søker en informasjon og bringer informasjon til andre individer. Dette vil omhandle informasjon knyttet til ens oppfatning av seg selv, sosioøkonomisk status, holdninger, kompetanse og pålitelighet. Denne prosessen skjer da det vil hjelpe til med å kunne definere situasjonen en står i, altså har den sine praktiske grunner. Når en har fått tilegnet seg slik informasjon, vil en kunne vite hva partene kan forvente av hverandre, og igjen vite hvordan en kan handle på en best mulig måte for å få ønsket respons. For å få hentet ut denne informasjonen blir det brukt ulike informasjonskilder. Om en ikke kjenner til personen fra før, kan en observere elementer som utseende og oppførsel, for så å bruke tidligere erfaringer som en har gjort seg fra lignende personer, eller prøve ut ulike stereotyper. Det kan også forekomme situasjoner der en vil bli tvunget til å akseptere noen hendelser som ikke er direkte tilgjengelig for sansene – som for eksempel om noen tilbyr seg å gjøre en tjeneste eller en gest som ikke vil skje umiddelbart. Både holdninger, verdier, tro og følelser

er elementer som kan vises gjennom indirekte handlinger og kan være vanskelig å plukke opp med sansene.

I følge Goffman er det to ulike måter å uttrykke seg på for å gi et inntrykk; det uttrykket en gir og det uttrykket en gir fra seg. Det uttrykket en gir innebærer verbale symboler eller andre måter en kan bruke for å erstatte verbale symboler, men som formidler det samme budskapet. Han kaller denne typen kommunikasjon for tradisjonell i smal forstand. Det uttrykket en gir fra seg, er et bredt spekter av handlinger som er karakteristisk for det handlede individet, og handlingen ble utført av andre grunner enn å formidle et budskap. I begge disse to formene å uttrykke seg på, mener Goffman at individet bevisst formidler en feilinformasjon. Den første formen vil bidra til et slags svik, mens den andre formen vil bidra til en falsk uvitenhet (Goffman, 1959, ss. 1-2).

Uavhengig av hvilket mål en har i en interaksjon med andre, vil en ha interesse av å påvirke og kontrollere andres oppførsel, og da spesielt hvordan de vil behandle deg. Når en er i et sosialt samspill med andre individer vil det som regel finnes en grunn for å mobilisere sin egen aktivitet slik at en formidler inntrykket som en selv har som et ønske å formidle til de rundt seg. For eksempel - Goffman viser til dette - vil det i en sovesal hvor det befinner seg mange jenter, være et bevis på popularitet dersom en stadig får mange anrop på telefonen. Siden dette i denne situasjonen vil være et tegn på popularitet, kan det tenkes at noen vil være i stand til å få noen til å ringe på telefonen for å fremstille seg som en populær person. Altså blir det hele iscenesatt, og situasjonen skjer uten noen form for verbaler. Altså er det den sistnevnte formen for å uttrykke seg på, det er det uttrykket en gir fra seg – denne kommunikasjonen kan være bevisst konstruert, eller ikke (Goffman, 1959, ss. 3-4).

I følge Goffman kan en i starten i et sosialt forhold, lettere vise til hvilken måte en krever å bli behandlet på enn når en først har gått inn i en sosial interaksjon med et eller flere andre mennesker. Førsteintrykket en viser er derfor svært viktig. Han mener også at samfunnet vårt er organisert etter prinsipper som at alle individer med sosiale egenskaper skal kunne forvente at andre mennesker behandler en på en god og passende måte, og at en skal verdsette hverandre. Dette innebærer også at en skal være den en selv er – for dersom en utgir seg for å være en person en ikke er, vil en ikke bli behandlet på den måten en faktisk har rett til å forvente å bli behandlet som. Disse iscenesatte sosiale interaksjonene vil finne sted over alt i det sosiale livet (Goffman, 1959, ss. 8-12).

Som begrepet «sosiale medier» tilsier, foregår det i et sosialt miljø. I sosiale medier må brukeren tilpasse seg den konteksten som en befinner seg i. I og med at det eksisterer sosiale rammer blir det dermed lagt føringer på hvordan en skal opptre for å fremme sin selvpresentasjon i sosiale medier. I følge Goffman er en rolle «på forhånd fastlagte handlingsmønster som utfolder seg under en opptreden, og som kan presenteres eller spilles også ved andre anledninger» (Goffman, 1992, s. 22) Goffmans teorier om selvet blir derfor relevant og av interesse i og med at en på sosiale medier befinner seg i en rolle som må forholde seg til de sosiale rammene som gjelder. Videre mener Goffman at man går inn i rollen og fremstår troverdig i den, altså at en tror på rollen en befinner seg i. Om en klarer dette, vil en fremstå som oppriktig i rollen. Dersom en derimot ikke går troverdig inn i rollen, vil en fremstå som kynisk. I følge Goffman vil kynikeren bruke situasjonen til å styre publikumet for sitt eget vinningsformål som et middel for å så kunne nå et annet mål. Goffman beskriver det som at «en bestemt deltaker utfolder ved én bestemt anledning, og som på en eller annen måte får innvirkning på de andre deltakerne» (Goffman, 1992, ss. 22-25). Når en bruker av sosiale medier poster et innlegg, et bilde eller lignende, kan det fremstå som en opptreden ovenfor det publikumet innholdet når ut til. Goffmans beskrivelse av å være oppriktig i rollen som en går inn i, kan ses i sammenheng med den rollen en trer inn i ved bruk av sosiale medier. Det kan tenkes at enkelte blir rolleforvirret da den rollen en trer inn i blir altoppslukende og at den flotte fasaden de har laget seg på sosiale medier, blir til noe som kan virke som den faktiske virkeligheten (Goffman, 1959, s. 28).

En kan si at vi mennesker driver en såkalt *impression management* som betyr at vi prøver å tilpasse oppførselen vår ut ifra reaksjonene en får fra menneskene rundt oss. På denne måten får mennesker som omgir oss det inntrykket vi ønsker at andre skal tenke om oss. Konteksten en befinner seg i, er også avgjørende. En kan ha nære bånd og relasjoner til både sin bestemor og sin beste venn, men en deler gjerne ikke de samme historiene eller hemmelighetene. En oppfører seg gjerne litt ulikt etter hvem en er sammen med, det handler om de ulike kontekstene en befinner seg i (Aalen, 2015, ss. 79-80). Dette kan en også trekke veksel på i sosiale medier; en trer inn i den rollen som en vil ha, og den en ønsker å fremstå som. Når en befinner seg i sosiale medier, befinner en seg i en annen kontekst enn det en gjør når en sitter rundt middagsbordet sammen med familien eller når en sitter i klasserommet. En tilpasser seg publikumet og den rollen en ønsker å ha og vil oppnå (Goffman, 1959).

3.3 Identitet fra et postmodernistisk perspektiv

Også i et postmodernistisk perspektiv på identitet kommer det teatrale til uttrykk i forståelsen av identitet. Forestillingen om at det bak rollene finnes en indre kjerne erstattes av at man blir den man spiller. Med andre ord er man virkelig de forskjellige figurene som man iscenesetter. Dette har blitt betegnet som et postmodernistisk karneval. I middelalderen representerte karnevalet et frislepp som forstyrret den etablerte orden ved å dekonstruere den ”virkelige” verden. Menneskene ble transformert til det ugjenkjennelige gjennom maskeraden; alt ble satt på hodet. Den fattige ble konge, den rike ble forvandlet til en tigger, kjøpmannen ikledde seg gjøglerrollen etc. Verden fremsto for et øyeblikk som kaotisk og forvirrende. Etablerte normer og tradisjoner ble satt til side, og folk levde ut drømmer og lidenskaper. Karnevalet fungerte som et kortvarig opprør mot samfunnets orden.

Det som foregår på sosiale medier kan på mange måter sies å være et iscenesatt karneval, og det postmodernistiske mennesket har da også fått merkelappen ”identitetsshopper” klistret på seg (Gran, 2004). Kulturell frisetting handler i følge Ziehe om identitet som noe som kan utprøves og forandres. I det postmoderne handler ikke identitet lenger om å finne seg selv dypt der inne, men om å iscenesette identiteter, og slik blir identiteten teatral.

3.3.1 Sherry Turkle: Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet

Når datamaskinen kom, ble den i hovedsak sett på som et mekanisk verktøy som skulle hjelpe oss i dagliglivet med sine mange ulike funksjoner. Det har siden den gang skjedd store forandringer i teknologien, og i dagens samfunn har på mange måter datamaskinen, mobiltelefonen og teknologi generelt blitt gjort om til et slags speil som bidrar til og som påvirker brukerens syn på seg selv. I følge Turkle må en ved alle de teknologiske objektene en har tilgjengelig og som en blir påvirket av, tenke nytt når en snakker om identitet se på det i lys av dets mangfold og fleksibilitet (Turkle, 1997, s. 1093). I dagens visuelle verden på Internett, finner man en stor variasjon av teknologiske landskap. En skaper mange representasjoner av seg selv gjennom ulike virtuelle miljøer, og selvbildet blir derfor i større grad mer mangfoldig. Det blir også vanskeligere å skille mellom en naturlig og kunstig fremstilling av seg selv og andre (Turkle, 1997, s. 1100).

På nettet har en mange muligheter, blant annet til å bli med i ulike samfunn «online». Når en for eksempel spiller spill online, oppretter en seg en bruker hvor en lager seg en fantasy-

karakter. Her kan en ofte velge både kjønn og andre fysiske og psykiske egenskaper på karakteren en skal spille. Dette kaller Turkle for en «MUD», en forkortelse for «multi-user-dungeons» eller «multi-user-domains». Når en oppretter en slik MUD, går en inn og ut av karakteren ettersom når du spiller, og når du går ut av spillet og tilbake til den virkelige verden. Turkle kaller dette for et «window», altså kan en via datamaskinen ha mange ulike roller og identiteter i ulike kontekster på samme tid. Når en skifter mellom den virkelige verden og den visuelle verden, kalles det for «cycling», altså en går inn og ut av rollene. En vil, i følge Turkle, gjennom summen av disse ulike «vinduene» som en har hvor en spiller mange ulike roller i ulike kontekster samtidig, også utvikle selvet. En har mange ulike roller i livet, og Turkle viser også til følgende metafor; en våkner opp som en kjæreste, lager frokost som en mor og kjører til jobb som en advokat. En viser her til at en har ulike roller, men summen av disse gjør deg til den du er og utgjør din identitet. Sherry Turkle peker i den forbindelse på at dersom identitet tidligere ble beskrevet som enhetlig, må det nå sees i lys av Internettets flerfoldighet (Turkle, 1997, ss. 1100-1101).

Selv om begrepet *moratorium* kan bety «time out», er ikke det i følge Erikson en slags måte å trekke seg tilbake på. Erikson mener derimot at dersom en ungdom befinner seg i et moratorium vil dette innebære en intens interaksjon med mennesker og individets ulike idéer. Det er med andre ord en tid som innebærer lidenskapelige vennskap og hvor en eksperimenterer med ulike ting. I denne perioden vil ikke handlingene en foretar seg gjelde og gi like store konsekvenser som det vil gjøre senere i livet. Eksperimenteringen blir i denne konteksten heller snarere en norm enn noe som blir sett på som modig, og noe som letter utviklingen av selvet, og det som gir livet mening – som ifølge Erikson blir kalt «identitet». I følge Sherry Turkle skrev Erikson mye om livssyklusvilkårene for utviklingsstadier og han var klar over at med stadier som ikke er helt løst, vil personer enkelt gå videre og gjøre så godt som de kan med de ressursene som de har til rådighet. Turkle bruker et eksempel om en mann ved navnet Case som bruker livet online til å arbeide gjennom ulike spørsmål om sin selvsikkerhet og kjønnsidentitet, for å beskrive og illustrere hvordan cyberspace har blitt en viktig del og spiller en viktig rolle i livssyklusen om å finne selvet. Hun mener at cyberspace omformer idéen og moratoriet fordi det gjennom Internett og i den teknologiske verden alltid vil være mulig å eksistere i det vi alltid har tilgjengelig, nemlig datamaskiner og annen teknologi (Turkle, 1997, ss. 1101-1103).

Turkle mener altså at de virtuelle opplevelsene våre bidrar til å skape selvet. Identiteten vår har altså flere aspekter enn før. En kan ikke lenger se på den tradisjonelle og enhetlige forestillingen om identitet som den eneste gyldige. Videre sier hun at opplevelsene vi får «online», altså det «parallele livet» som vi lever, er en del av den kulturelle konteksten vår og som igjen støtter nye teoretiseringer om flerfoldige identiteter (Turkle, 1997, s. 1104).

3.3.2 Distrubuerte og flerfasetterte identiteter i et kommunikasjonsunivers

Lars Løvlie (2003) støtter langt på vei opp om Turkles syn på det desentrerte subjektet. I hans redegjørelse av «teknokulturell danning» tar Løvlie utgangspunkt i «den postmoderne tilstand» og ser på de danningsteoretiske konsekvensene, deriblant hyperteksten. Lars Løvlie mener at vi ikke bør diskutere hyperteksten ut ifra det klassiske dannelsbegrepet siden det vil føre til en kulturpessimisme. Løvlie mener at dannelsbegrepet bør revideres og at det skal tas utgangspunkt i den postmoderne tilstanden. Den teknokulturelle danningen vil bidra til at tanken om et universalt ideal forsvinner, og heller tenke på verden som sammensatt av mange ulike kontekster hvor vi fra gang til gang må avgjøre hva som er fornuftig for den konteksten som vi befinner oss i. Løvlie beskriver mennesket som «distribuerte og flerfasetterte identiteter i et kommunikasjonsunivers» (Hohr, 2007, s. 185). Menneskets universelle fornuft erstatter han med begrepene «grensesnitt» og «interesse». En «kyborg» blir brukt som en metafor for mennesker som befinner seg i den elektroniske verden. Ved denne metaforen viser han til det nære samspillet mellom mennesket og maskinen, og hvordan de tradisjonelle grensene som mellom natur og kultur, jeg og verden er blitt opphevet gjennom digitaliseringen. Gjennom «teknokulturell danning» fokuserer Lars Løvlie på oppløsningen av «det sentrerte jeg» som en utfordring, istedenfor å reagere på trusselen mot den klassiske identiteten og se på teknologi som noe negativt. Begrepet «grensesnitt» blir hos Løvlie brukt som noe uavgjort, noe som er underveis og som forbinder. Et menneske som er i et «grensesnitt» er hjemme i «differansen». «Differansen» er et sentralt begrep i Løvlies teknokulturelle danning og betegner det uforståtte og det man ikke selv har oppdaget i seg selv. Dette innebærer at man må være ydmyk ved at vi muligens aldri vil kunne forstå oss selv fullt ut (Hohr, 2007, ss. 184-185).

Begrepet «differanse» refererer også til en heterogen verden. Vi lever i en verden der differansen er det normale, og derfor kan ikke det som er annerledes lenger forstås som et avvik fra det som er normalt. I følge Hohr gir dagens kulturelle flerstemmighet oss muligheter og impulser til å oppdage oss selv i det fremmede. Tross at dette er en enestående mulighet

kan den også føre med seg farer av ulike slag. Den virtuelle verden som vi har tilgang til i dagens samfunn tillater oss en virtuell forflytning over hele kloden, noe som fører til at vi har tilgang til all kulturell kompleksitet (Hohr, 2007, s. 186)

Lars Løvlie ser på identitet som noe «distribuert» ovenfor et «sentrert jeg» og understreker det relasjonelle, altså er vi laget av relasjoner til andre og til verden, og summen av dette utgjør identiteten vår. Sherry Turkle, som vi har sett på tidligere i oppgaven, snakker om «a multiply identity». Hun ser på identiteten som en livslang konstruksjonsprosess som inneholder utprøving av ulike selvbilder, og ikke lenger kun en sosial skjebne. Hun viser til Internett som et godt verktøy til å kunne prøve ut de ulike rollene. Hansjörg Hohr mener at Løvlies og Turkles teorier om identitet bør forstås som spissformuleringer, men er uenig i at det kun er relasjonene i seg selv som utgjør identiteten. Hohr skriver følgende:

Vi fortsetter å være et jeg som er konfrontert med oppgaven å definere seg selv i mangfoldet av relasjoner til verden. Likeledes forutsetter en livslang, kontinuerlig utprøving av og lek med selvbilder et jeg, en forutgående selvoppfatning som kan bryne seg på nye identiteter (Hohr, 2007, s. 190).

Videre viser han til at den «postmoderne-tilstanden» gjør identitetsbegrepet til en selvoppfatning som stadig er i bevegelse og identitet som en livsvarig utfordring (Hohr, 2007, s. 190).

3.3.3 Det virtuelle som en ny verden

Hohr stiller spørsmål ved om det er fare for at den kommunikasjonen som foregår over nett er med på å fremmedgjøre og «tømme» sosiale relasjoner for den emosjonelle betydningen hos mennesket. Han viser til Lars Løvlie som argumenterer for at kroppen er med i den virtuelle verden, noe som også får en indirekte bekreftelse ved de følelsene som erverves på Internett. Han viser til Sherry Turkle som viser til Internett som et sted der man kan iscenesetter ulike identiteter og dermed leke med følelser som er knyttet til disse identitetene. Hohr peker også på at den manglede informasjonen om medspillerne kan føre til at det skapes rom for fantasier. Videre ser Hohr på alvor ved å utvikle sterke følelser på Internett, for det er et faktum at sterke følelser oppstår mellom personer i den virtuelle verden. På internett kan det være enklere å forlate relasjoner, og det kan føre til sterke emosjonelle følelser hos den som

blir forlatt. Hohn skriver at det kanskje er i dette området at fiksjon og virkelighet begynner å flyte over i hverandre (Hohn, 2007, s. 192).

3.4 Oppsummering

I det følgende har vi sett hvordan forståelsen av identitet har endret seg fra noe som i stor grad ble forstått som dypt forankret i personligheten til identitet som noe flytende og ubestendig der man stadig skifter roller eller identiteter alt avhengig av hvilken kontekst man befinner seg i. Det har foregått en utvikling fra en essensialistisk forståelse av identitet til en konstruktivistisk der man stadig må skape seg selv gjennom digital kommunikasjon.

4.0 Teori om sosiale medier

Vi har så langt sett på hvordan identitetsdanning blant ungdom har blitt forstått i lys av Erik. H. Eriksons teori og James Marcias videreutvikling av denne. Vi har videre undersøkt hvordan Erving Goffmanns rolleteori beskriver selvpresentasjon analogt med iscenesettelse på en teaterscene. Sist, men ikke minst, har vi gjort rede for Sherry Turkles beskrivelse av livet på skjermen, og hvordan identitet i internettalderens tid fremstår som mer mangfoldig enn før. I det følgende skal det undersøkes nærmere hva som kjennetegner den arenaen der identitet konstrueres, nemlig hva sosiale medier er.

Det siste tiåret har det skjedd store forandringer innenfor teknologien og sosiale medier. Sosiale medier har blitt til mange tjenester og nettsteder som har blitt til en stor del av hverdagen og livet til både unge og voksne mennesker. Boyd (2014) beskriver sosiale medier som «hjertet» i den moderne kulturen, og som et sted hvor tenåringer sosialiserer seg, deler informasjon og sladder, et sted hvor tenåringene rett og slett «henger». Sosiale medier er et samlebegrep som består av mange ulike typer plattformer, og det som disse plattformene har til felles, er at de bruker Internett. Boyd viser til at sosiale medier ikke er revolusjonerende, da det tidligere også har fantes ulike chatteprogrammer, forumer og e-mail, men sosiale medier har ført til at en har flere muligheter, og sosiale medier har endret både kommunikasjons- og informasjonssystemet. På sosiale medier har unge mulighet til å bli en del av en sosial interaksjon, en kan også opptre som et subjekt eller bli en egen person på en offentlig plattform i og med at alle sosiale medier foregår i det offentlige nettverket. Dette fører til at sosiale medier gir oss mulighet til å leve et mer offentlig liv enn tidligere. Sosiale medier bringer frem en ny måte å være sosial på som ikke har eksistert tidligere (Boyd, 2014, ss. 5-10).

I en undersøkelse som ble gjort i 2020 av Medietilsynet kom det frem at 97% av 9-18-åringer har egen mobil, og at 90% av disse er på ett eller flere sosiale medier. Videre kommer det frem at de vanligste sosiale mediene blant 9-18-åringer er Snapchat (80%), Tik Tok og Instagram (65%), Facebook (51%) og nesten alle bruker YouTube (Medietilsynet, 2020). Dermed er sosiale medier et sentralt element i dagens kultur blant unge og i unges relasjoner. Det tas bilder av hverandre i ulike settinger, og disse er synligere enn før da de som regel havner på sosiale bildedelingstjenester. I følge en undersøkelse fra Medietilsynet i 2016 viser det seg at de fleste er bevisst på at bilder som tas og legges ut i sosiale medier, vil bli sett av andre. Videre viser det seg at betydningen av å få tilbakemeldinger fra publikum i sosiale

medier blir viktigere i tenårene. Dette fører med en rekke nye utfordringer for identitetskonstruksjonen til unge ved at bilder fra ulike episoder i livet deles med et stort publikum. Menneskene som er mottakere av informasjonen som blir delt, søker den unge respons og bekreftelse fra (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

4.1 Hva er sosiale medier?

I følge Ida Aalen (2013) har ikke begrepet «*sosiale medier*» en fast definisjon, men det har to grunnleggende trekk; det ene trekket innebærer at det ikke er et klart skille mellom avsender og publikumet, og det andre er at det i sosiale medier foregår noe hun beskriver for mange-til-mange-kommunikasjon. Videre hevder Aalen at sosiale medier har ført til at en ikke lenger kan skille mellom massemedier og kommunikasjonsmedier. Sosiale medier innebærer sosiale nettverkstjenester, som er en undersjanger av sosiale medier. Eksempler på sosiale nettverkstjenester er blant annet *Instagram*, *Twitter*, *Facebook* og *YouTube*. Selv om ikke sosiale medier har en spesifikk definisjon, har sosiale nettverkstjenester det. I følge forskerne Boyd og Ellison (2007), er sosiale nettverkstjenester nettbaserte kommunikasjonstjenester som oppfyller tre kriterier. Kriteriene som må oppfylles er for det første at hver bruker har en *profil*. Det andre kriteriet er at en har en liste over *relasjoner* som kan innebære venner eller følgere, og denne listen er tilgjengelig for andre. Det siste kriteriet er at en kan konsumere, produsere og interagere, som innebærer blant annet å gi likes eller kommentere andres innhold ved hjelp av *nyhetsstrømmer* slik at relevant innhold vises for andre. Innenfor sosiale nettverkstjenester finner en ulike relasjoner, og disse er som regel enten synkrone eller asynkrone. Eksempel på synkrone relasjoner finner en på for eksempel Facebook. Her må en sende en venneforespørsel for å be om å bli venner, og så må mottaker godkjenne venneforespørselen for at de skal bli venner. Dette er derfor en gjensidig relasjon. For eksempel på Twitter eller Instagram, så kan en «følge» andre, og her kan kun den ene parten knytte seg til den andre uten at det trenger å være gjensidig, og derfor er det en asynkron relasjon (Aalen, 2015, ss. 19-21).

4.1.1 De fire faktorene til Boyd

I følge Danah Boyd (2014) er det fire faktorer som former det offentlige rom i sosiale medier. Sosiale medier bidrar til at en kan være med å delta i det offentlige livet på en ny måte enn en har kunnet tidligere. Den virtuelle verdenen som en trer inn i ved bruk av sosiale medier, har andre trekk enn i den virkelige verden. De fire faktorene som Boyd viser til, er *persistence* (utholdenhet), *visibility* (synlighet), *spreadability* (spredbarhet) og *searchability* (søkbarehet). Vi skal nå se nærmere på de ulike faktorene.

Den første faktoren, *persistence*, handler om at det en publiserer av innhold på sosiale medier, ikke er noe som forsvinner, men blir værende over lengre tid. Grunnen til dette er at teknologien og sosiale medier er designet slik. Boyd viser til at innhold som vedvarer over tid kan føre til implikasjoner, da det kan føre til at interaksjoner finner sted over tid på en asynkron måte. Hun viser til et eksempel hvor en person sender en melding til en venn på natten da mottaker sover. Da mottaker av meldingen våkner neste morgen venter meldingen på han uansett om senderen har glemt at meldingen er blitt sendt i utgangspunktet. På sosiale medier trenger en altså ikke å respondere med en gang siden meldingen ikke forsvinner. Dette innebærer at en får nye vilkår for kommunikasjon, da det som skjer ikke forsvinner, men loggføres.

Faktoren *visibility* handler om synlighet. På sosiale medier kan en enkelt dele innhold med et stort publikum, og få tilgang til andres innhold, selv om en befinner seg på ulike steder. Det er ofte slik at det en velger å publisere på sosiale medier er allment tilgjengelig, da dette er en standard innstilling på de fleste sosiale medier. Dersom en vil velge å begrense hvem innholdet vises til, krever dette ofte at brukeren selv går inn og forandrer på innstillingene over hvem som kan se innholdet. Dette kan en for eksempel se på Instagram, hvor brukeren selv kan velge å lage seg en «privat»-bruker hvor en må godkjenne hvem som får komme inn på profilen din og se innholdet som blir postet. Det er en stor kontrast når det gjelder synlighet på sosiale medier og i det virkelige liv. I det fysiske rom må en gjerne derimot gjøre en stor innsats for å gjøre et innhold synlig for publikumet.

Den neste, og tredje faktoren til Boyd, *spreadability*, handler om spredbarhet. Sosiale medier blir ofte designet for å hjelpe andre til å spre informasjon, dette kan blant annet skje ved at en ber andre om å dele lenker, eller rett og slett kopiere andres tekster. Dette innebærer at innhold lett kan spres på nett. Noen sosiale medier er designet med knapper for å «dele» eller «videresende» innhold, og dermed er det å spre et innhold kun et tastetrykk unna. Det at det er så lett å dele, videresende og kopiere innhold, kan både ha negative og positive konsekvenser, det kan både knytte mennesker til å stå sammen om en politisk sak eller et felles engasjement, men det kan også bidra til at usanne ryktes spres og kommer ut av kontroll.

Den siste faktoren er *searchability*. På nett kan en søke opp det meste, og det innebærer også kommunikasjonen vår. En kan gjennom søkemotorer søke opp gamle meldinger og gammelt

innhold som er blitt delt. Dette kan føre til at det som søkes opp, tas ut av kontekst da en ikke lenger befinner seg i den opprinnelige tiden hvor meldingen ble skrevet, eller innholdet ble publisert. På denne måten kan det misforstås og bli tatt ut av den helhetlige sammenhengen fra det opprinnelige tidspunktet (Boyd, 2014, ss. 10-13).

De ulike funksjonene som har oppstått i sosiale medier, er ikke nødvendigvis nye. En kan for eksempel se tilbake på tidligere skoleaviser, skrift på veggen på offentlige toalett, eller rykter som gjennom historien har spredt seg som ild i tørt gress. Det som har endret seg, er at en gjennom sosiale medier og den moderne teknologien lettere kan engasjere seg, og dette forsterker og endrer de sosiale situasjonene. Gjennom sosiale medier er det lett å tilkalle seg oppmerksomhet, og barn og unge er blitt gode på hvordan en bruker de ulike sosiale mediene da det er blitt en helt naturlig del av hverdagen. Det betyr derimot ikke at en nødvendigvis behersker og håndterer situasjonene som oppstår der. Det viser seg at voksne kan være mer skeptisk til sosiale medier enn det barn og unge er. Den yngre generasjonen er mer komfortabel i sosiale medier, og det ser ut til at de unges største fokus er å være og bli sett i offentligheten (Boyd, 2014, ss. 10-13).

Bruk av sosiale medier der en kommuniserer og samhandler med andre krever digitale ferdigheter. Dette handler om verktøykompetanse, men også om hensiktsmessig og forsvarlig bruk av digitale ressurser. Ikke minst dreier det seg om å utvikle digital dømmekraft gjennom tilegnelse av kunnskap og gode nettbruksstrategier.

4.2 Hva er digital literacy?

Informasjons- og kommunikasjonsteknologien, som i oppgaven vil bli forkortet med IKT, preger hverdagen i vårt samfunn. IKT er en samlebetegnelse på digitale fenomen. Felles for disse digitale fenomenene er at de kommuniserer med hverandre gjennom et digitalt språk. Dette fører til at alle digitale fenomen er i samme nettverk. Mulighetene som dette har gitt oss, er mange. En kan for eksempel kommunisere med noen på andre siden av kloden på noen sekunder, og en har fått tilgang til nærmest uendelig med informasjon om hva som helst, også dette i løpet av noen sekunder. Det er også mulig å dele det en gjør gjennom filmer eller bilder av seg selv, eller ytre sin mening, og dette kan nås til alle som er i nettverket. Det er viktig at en tenker over hvordan vi mennesker tilpasser oss gjennom alle disse nye mulighetene.

I vårt moderne samfunn dukker det stadig opp nye «literacies». Digital literacy, media literacy, teknologi literacy er noen eksempler. Det alle literacy-betegnelsene har til felles, er at de refererer til ulike overlevelsestaktikker, mestringsstrategier, kunnskap og ny kompetanse. Et begrep som blir brukt er «digital literacy». I dette begrepet ligger alle kunnskaper, kompetanser og ferdigheter mennesker må ha for å kunne være i, og mestre alle utfordringene i den digitale hverdagen (Østerud & Skogeth, 2008, s. 13).

«Literacy» er et komplekst og mangetydig begrep. I boken *Å være på nett* forstås begrepet på den måten at det dreier seg om «... et sett av sosiale praksiser der skriftspråket og andre symbolske redskaper eller medieringsformer er involvert». De fortsetter med å skrive at «literacy må således bestå i å kunne se hvordan ferdigheter som det å lese og skrive kan benyttes for bestemte formål og i bestemte brukskontekster» (Østerud & Skogeth, 2008, s. 26). Det har blitt uttalt at unge individers sosialisering, læring og oppvekst i dagens samfunn er mediert. Det at det er mediert vil si at unge individer verken er kontrollert av krefter som er utenfor egen kontroll, eller at unge mennesker er selvbestemmende aktører i eget liv. Det betyr at identiteter, kunnskaper og ferdigheter tilegnes ved hjelp av kulturelle, språklige og teknologiske ressurser. Det kan tenkes og det har blitt argumentert for at dagens teknologi, f.eks. sosiale medier i et felles nettverk, innebærer nye betingelser for unge individers identitetsdannelse og sosialisering. Alt det nye teknologien medfører lærer en seg gradvis å håndtere. Verden og virkelighetsbildet har blitt stadig mer komplekst sammenlignet med det den var tidligere. Unge individers «literacy» er derfor også mer komplekst. Sosiale medier har blitt et sted der man driver med selvframstilling og informasjonsdeling (Østerud & Arnseth, 2008, ss. 40-42).

Paul Gilster (1997) definerer *digital literacy* som «evnen til å forstå og bruke informasjon i flere formater fra et bredt spekter av kilder når den presenteres via datamaskiner» (min oversettelse). Følgende utdrag utdyper Gilsters forståelse av digital literacy:

The ability to understand and use information in multiple formats from a wide range of sources when it is presented via computers. The concept of literacy goes beyond simply being able to read; it has always meant the ability to read with meaning, and to understand. It is the fundamental act of cognition. Digital literacy likewise extends the boundaries of definition. It is cognition of what you see on the computer screen when you use the networked medium. It places demands upon you that were always present,

though less visible, in the analog media of newspaper and TV. At the same time, it conjures up a new set of challenges that require you to approach networked computers without preconceptions. Not only must you acquire the skill of finding things, you must also acquire the ability to use these things in your life. (Martin, 2008, s. 164).

Paul Gilster identifiserer digital literacy med kritisk tenkning fremfor teknisk kompetanse, og legger med dette vekt på den kritiske evalueringen av det som finnes på Internett fremfor den tekniske kompetansen som må ligge til grunn for å klare å få tilgang til det. Ved hans definisjon av digital literacy understrekes det at digital literacy er mer enn kun en kompetanse eller en ferdighet (Martin, 2008, s. 164).

Bawden (2008) ser på digital literacy som en leseferdighet i den digitale tidsalderen. Å ha gode leseferdigheter innebærer ikke bare at en skal kunne kode og dekode en bestemt tekst, men også i følge Scribner og Cole å kunne bruke den lærte kunnskapen til bestemte formål i en passende brukssammenheng. Så om vi utvider begrepet *literacy* til *digital literacy* innebærer det en digital kodifisering som finner sted i den teknologiske verdenen, som iblant annet tekstmeldinger, e-poster og sosiale medier (Lankshear & Knobel, 2008, ss. 4-5).

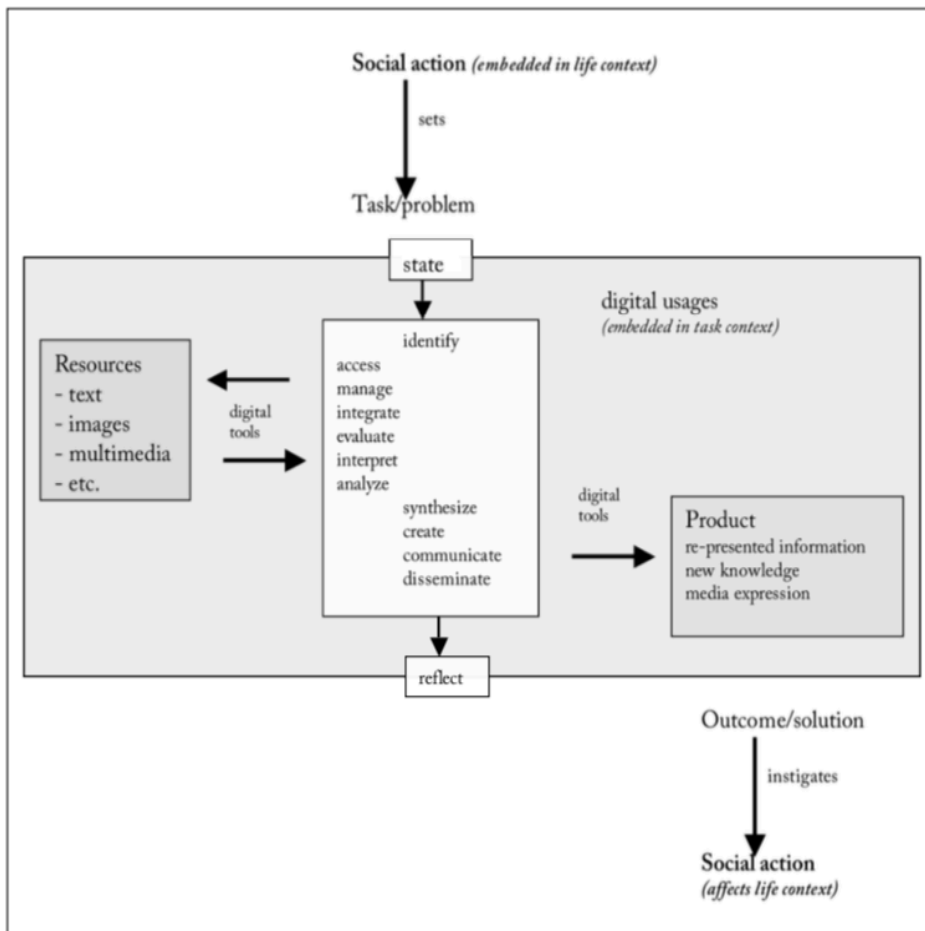
Ola Erstad skriver i sitt kapittel «Trajectories of Remixing: Digital Literacies, Media Production, and Schooling» i boken *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices* at digital literacy blant annet handler om å klare å beherske og håndtere selve teknologien. Det er ikke nok å ha kompetanse til å kunne reflektere over bruken av digitale medier i de ulike kontekstene en befinner seg i. I følge Erstad må en alltid ha de mer generelle spørsmålene som omhandler hva det faktisk vil si å kunne lese og skrive, altså hvordan vi lærer, i tankene våre (Erstad, 2008, s. 181).

4.2.1 Digital Literacy in Action

Digital Literacy som prosess blir vist i figur 1 som er hentet på side 170 i Allan Martins kapittel om «Digital Literacy and ‘The digital Society’» i boken *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices*.

Figur 1 Digital Literacy som prosess.

Figure 7.3: Digital Literacy in Action.

Behovet for digital literacy oppstår ut ifra individets livskontekst. Det vil si at det dreier seg om hvilken situasjon individet befinner seg i, enten om en for eksempel er student, arbeider eller driver med fritidssysler. For å kunne løse og fullføre ulike oppgaver trenger individet kompetanse ut ifra hvilken oppgave som skal løses. Med dette identifiserer individet et kompetansebehov, og en trenger de nødvendige digitale kompetansene som skal til for å kunne fullføre oppgaven man har foran seg. Dette skjer gjennom en foretrukken og tilgjengelig læringsprosess. Det som vil være hensiktsmessig da er å bruke den allerede iboende digitale kompetansen individet har fra før av. Dette foregår gjennom oppgavens kontekst og er fornet av kunnskap og kompetanse som innebærer blant annet disiplin. Digitale bruksområder (digital usages) innebærer den informerte bruken av digital kompetanse innenfor ulike livssituasjoner, som innebærer å bruke digitale verktøy for å blant annet søke og behandle informasjon for så å utvikle produktet eller løsningen på oppgaven.

Resultatet en får vil være utløseren for videre tiltak for å løse utfordringer i ulike livssammenhenger (Martin, 2008, ss. 170-171).

4.2.2 Digital literacy i skolen

Noe som er viktig å tenke over, er skolens rolle når det gjelder utvikling av digital literacy hos de unge. I følge NOU:2019 (Regjeringen, 2020) «*Fremtidens kompetansebehov II*» og NOU:2020 «*Fremtidige kompetansebehov III*» er digital kompetanse blant de åtte nøkkelkompetansene et individ trenger for «*personlig utfoldelse og utvikling, aktivt borgerskap, sosial inkludering og sysselsetting*» (Regjeringen, 2019, s. 17). Her inneholder kompetansebegrepet det å ha kunnskap, forståelse, ferdigheter, egenskaper, holdninger samt verdier - og ser på disse ferdighetene i et samspill med hverandre. I den norske grunnskolen finner en fem grunnleggende ferdigheter i læreplanen, blant disse er digitale ferdigheter (Regjeringen, 2019, s. 18) (Regjeringen, 2020, s. 41). Det finnes ulik forståelse på hva digital kompetanse innebærer, men myndighetene i Norge definerer det på følgende måte:

Digital kompetanse er evnen til å forholde seg til og bruke digitale verktøy og medier på en trygg, kritisk og kreativ måte. Digital kompetanse handler både om kunnskaper, ferdigheter og holdninger. Det dreier seg om å kunne utføre praktiske oppgaver, kommunisere, innhente eller behandle informasjon. Digital dømmekraft, slik som personvern, kildekritikk og informasjonssikkerhet, er også en viktig del av den digitale kompetansen (Regjeringen, 2019, ss. 21-22).

EU har laget et prosjekt som kalles «*DigComp*». DigComp har utarbeidet et rammeverk som viser oss hva en digital kompetanse innebærer. Se figur 2 nedenfor som er hentet fra NOU:2020:

Figur 2. Digital kompetanse.

Figur 2.10 Digital kompetanse

DigComp definerer digital kompetanse på følgende: «å være bevisst, kritisk og kreativ bruk av IKT til å oppnå mål relatert til arbeid, ansettbarhet, læring, fritid, inkludering og/eller deltakelse i samfunnet» (Regjeringen, 2019, s. 22). EU spesifiserer sin definisjon nærmere med fem områder som inneholder informasjonsbehandling, kommunikasjon, innholdsproduksjon, sikkerhet og problemløsning (Regjeringen, 2019, s. 22).

Den digitaliseringen vi har stått og fremdeles står ovenfor i samfunnet vårt, fører til at man må lære nye ting i skolen, slik som programmering og hvordan håndtere digitale verktøy. Gjennom fagfornyelsen som omtaler læreplanverket i grunnskolen, har bruken av digitale ferdigheter fått en større plass i skolehverdagen. Dette innebærer at også de tradisjonelle eldre fagene har måttet fornye seg, slik som at en i musikktime for eksempel tar i bruk digitale verktøy og teknologi, eller at en i matte- og naturfagstimen bruker nyere metoder til utregning og forskning (Regjeringen, 2019, s. 27) (Regjeringen, 2020, s. 42).

Den digitale kompetansen har som vi har sett gjennom NOU:2019, og som blir fulgt opp videre i NOU:2020 gjennom fagfornyelsen, fått en betydelig større plass og viktighet i den norske skole. Det blir lagt vekt på kompetansen av hvordan en skal håndtere digitale verktøy, men også ulike læringsmål innenfor nettvett, personvern og kildekritikk (Regjeringen, 2020, s. 45).

4.2.3 Utvikling av digital literacy hos elevene en viktig del av mediepedagogikken

Læreplanene i Finland har tydelige strategier angående media literacy. Fellesskapsbasert media literacy er et begrep Reijo Kupianinen har kommet med, og begrepet vil si at en kan *«mestre sosial deltakelse og delta i digitale nettverk med vekt på produksjon av kunnskap»*. Kotilainen og Suoranta (2007) er påvirket av Paulo Freire. Freire mener at mediepedagogikk er en utdanningsgren som gjelder fra barnehage til voksenopplæring, og det er den utdanningsgrenen det er mest behov for. Dette er viktig for frigjøring av mennesker, men også for å videreføre demokratiet. Kanskje skolen kan være med på å bidra til å få frem at vår verden er i stadig utvikling og bevisstgjøre individer på at en har mulighet til å finne seg selv på nytt og finne opp verden på nytt (Kotilainen & Suoranta, 2007, ss. 105-107).

En digital literacy dreier seg om å kunne benytte seg av kommunikasjonsteknologien og informasjonsteknologien. Den dreier seg også om tekniske ferdigheter. Om en derimot har et sosiokulturelt syn på begrepet, vil det heller dreie seg om å kunne gjøre seg opp en mening. Det vil si at individer som bruker sosiale medier kan tolke hva andre har produsert, men også produsere egne medietekster. I en forlengelse av dette er det dermed også viktig å styrke individers forståelse av representasjoner, narrativer, medieproduksjon, men også hvordan en skal bruke medier. Det er kjent at unge mennesker bruker sosiale medier mye, og det vil si at en får mye kunnskap innenfor medier på ulike arenaer og sammenhenger. Det kan tenkes at skolen er en viktig brikke når en snakker om medieopplæring og hvordan unge mennesker tilegner seg nye literacies når de bruker sosiale medier. Dette skjer som regel utenfor skolen. Det skjer oftest i hverdagen, i settinger som ofte er uformelle. Det er sjelden tid til refleksjoner over det en ser og driver med i hverdagsbruk av sosiale medier. Her kan skolen komme inn, og skape en formell setting. Skolen kan dermed bidra til at individer kan få en god medieopplæring. Hva som ligger i medieopplæringen kan være å opparbeide et kritisk blikk på det en ser gjennom sosiale medier, og hvordan en kan tolke og analysere dette. Det

bør derfor ikke fokusere så mye på det tekniske, men heller hvordan en kan tolke, analysere og få et kritisk blikk på det en ser (Kotilainen & Suoranta, 2007, ss. 109-112).

Kotilainen og Suoranta ser mediepedagogikk som noe som kommer ifra en dialogisk læringsteori. Dette betyr at i staten er læringen og undervisningen basert på individers egne erfaringer og opplevelser. Undervisningen gjenkjennes også av at det er løse rammer. Elever kan da gjenspeile medieopplevelser de selv har erfart, som forhåpentligvis vil føre til spørsmål som baseres seg på egne opplevelser og erfaringer. Det kan hende at det er hensiktsmessig i en slik undervisning, at det blir mer opplevelsesorientert og at elevene er interaktive. Nøkkelord for en slik undervisning er «åpen» og at det blir en virkelighet som er foranderlig. Kotilainen og Suoranta skriver at «*målet for en dialogisk mediepedagogikk er således å frigjøre elevene fra alle fikse idéer om 'hvordan tingene er', og gi dem en overbevisning om at verden befinner seg i en utviklingstilstand der både elever og lærere kan finne opp verden og seg selv på nytt*». Det er ganske åpent hvordan en velger å legge opp undervisningen i en dialogisk mediepedagogikk. Undervisningens innhold og tema kan variere. Det er viktig at elevene og lærerne samarbeider om hvordan en skal gå frem. Et annet punkt i en slik undervisning er at det bør være et pedagogisk gruppearbeid. Det betyr at en kan fokusere på uenigheter og hvordan en kan tenke, og ikke fokusere på prestasjoner (Kotilainen & Suoranta, 2007, ss. 115-116)-

Organisk framkomst, som betyr at innsikten kommer som en naturlig del av undervisningen, er viktig. Det er viktig fordi individer og unge mennesker bruker mye tid på sosiale medier og dermed også utvikler egne ferdigheter innen media literacy, og praktiserer dette ofte i en uformell hverdagslig setting. Deres digital dømmekraft er også annerledes enn den eldre generasjonens medieevtt. De unge er gjerne drevne på det tekniske og selve bruken av dette, men kommer gjerne til kort når det gjelder mestring av å ha et kritisk blikk og hvordan en bør tolke det en ser gjennom sosiale medier. Det kan være viktig at ulike kulturer og generasjoner treffes og lærer av hverandre. «*Samarbeid*» og «*utprøving*» er stikkord som er viktige i en mediepedagogikk. Det er ikke noe fasitsvar eller noe entydig svar på hvordan en skal bruke mediepedagogikk. Det finnes en hel del svar. En mediepedagogikk av dialogisk art, handler om å være i et fellesskap og fokusere på hvordan en kan gå frem og utvikle seg, og være bevisst på hvordan en bruker medier (Kotilainen & Suoranta, 2007, ss. 119-120).

Når en bruker digitale fenomen slik som mobiltelefoner og datamaskiner, og via dette kobler seg på sosiale medier som igjen kobler seg på digitale nettverk, kan man se etter «literacy».

Det er også slik at former for digitale nettverk foregår på mange måter i hverdagen; det foregår på fritiden, i jobb eller i skolehverdagen. En må altså navigere seg gjennom ulike arenaer i hverdagen og samtidig være klar over ulike normer på ulike steder. Ens persons « literacy » er derfor noe en må stille høye krav til (Østerud & Skogeth, 2008, s. 15). Gjennom digitaliseringen av samfunnet og sosiale medier har unge individer fått en ny måte å fremstille sin individuelle identitet på. Det er da viktig å kunne tenke over hvordan deres digitale literacy er en nødvendig forutsetning både for å kunne delta og for å være i stand til å navigere trygt i et utfordrende digitalt farvann.

4.3 Selvfremstilling i sosiale medier

Det er vanskelig å argumentere imot at spesielt unge mennesker i vårt samfunn bruker mye av sin tid på sosiale medier. Som det ble nevnt tidligere, har digitale fenomener og nettverket det benytter utviklet en delingskultur. Unge mennesker deler, for å sette det litt på spissen; «alt» med hverandre. Gjennom filmer, bilder, tanker, og historier kan en uttrykke seg selv. Når en har mulighet til å dele det en vil, er ikke dette kun for å informere andre mennesker. Måten man fremstiller seg selv på er også viktig. Identitetsutviklingen til unge mennesker skjer ikke kun på fysiske steder lenger, men unge mennesker finner og utvikler sin identitet gjennom sosiale medier (Østerud & Skogeth, 2008, s. 16).

Det er mye av hverdagslivet som blir presentert på sosiale medier, men det er gjerne nøye utvalgt hva som blir presentert og hva som holdes skjult. En vil gjerne fremstå som et glansbilde av seg selv, hvor «solen alltid skinner» og alt er fint og bra. Dette gjør en gjerne fordi en vil være akseptert, inkludert og føle seg verdifulle for resten av samfunnet. En vil bli likt, og derfor vil en vise seg fra sin beste side, og fremstiller seg deretter. I følge Aalen har sosiale medier to egenskaper som gjør at vi blir mer motivert til å gjøre et godt inntrykk; det første er at en har et stort publikum en når ut til, og det andre er at dette publikummet ikke er tilfeldige personer, men personer som du gjerne må forholde deg til. Dette fører til at vi gjerne vil fremstå som den beste utgaven av oss selv. Tross at en vil fremstille seg selv på en best mulig måte, kommer ikke det uten begrensninger. Dersom en redigerer et bilde av seg selv til det ugjenkjennelige, så vil en kunne bli tatt i en løgn om at det er redigert. En kan derimot velge å legge ut det bilde hvor du er nysminket og fresh, fremfor bildet hvor du akkurat har stått opp, sminkefri og med fett hår. Det samme gjelder dersom du skal dele en link fra en

nettavis, du deler gjerne heller en nyhetsartikkel om flyktninghjelp fremfor sladder om et kjendisbrudd (Aalen, 2015, ss. 55-57).

Som Aalen referer til i boken *Sosiale medier*, viser vi mindre av det vi misliker med oss selv, og mer av slik vi ønsker å være. Det er ikke bare på sosiale medier at vi holder igjen negativ informasjon, det kan også forekomme i småprat med bekjente. En vil ikke nødvendigvis fortelle og legge ut om problemer i ekteskapet dersom en møter en bekjent i forbifarten. Det kan bli en ubehagelig situasjon for både forteller og mottaker. Det har seg slik med samtaler med personer en ikke har et så nært forhold til, at de gjerne fort blir litt overfladiske. Når en ser tilbake på gamle fotoalbum, ser en også et utklipp av de fine øyeblikkene, og lite fra triste begivenheter. Terskelen til å ta bilder har blitt mindre enn før. Med en smarttelefon har en som regel alltid med seg et kamera i lommen. Når en tar bilder, tar en vare på øyeblikkene som skjer. Å sette disse bildene i fotoalbum og vise frem til kjente og kjære, er ikke lenger så vanlig. Å dele bildene på sosiale medier er derimot blitt vanlig, og det kan se ut til at ens profil på sosiale medier er det nye fotoalbumet hvor en stolt viser frem og deler store og små øyeblikk fra livet. På samme måte som at en tidligere tok mest vare på de fine øyeblikkene i fotoalbumet, er det kanskje ikke så rart at det også er disse øyeblikkene som blir delt i sosiale medier. Når en ser det i denne sammenhengen, er det kanskje ikke så rart at vi på sosiale medier med et stort publikum ikke er helt ærlige og viser de vonde og vanskelige tingene en sliter med (Aalen, 2015, ss. 57-60).

Det å vise sin identitet og knytte relasjoner ved å se tilbake på minner og dele informasjon som flere kan ta del i og se, er ikke noe nytt. En kan for eksempel se tilbake på blant annet 1980- og 1990-tallet hvor en hadde dagbøker og vennebøker som folk skrev hilsener i. Det gikk ut på at en hadde bøker som ble sendt rundt til ulike venner og de kunne også bla og se på tidligere sider hvor andre hadde lagt igjen sine hilsener. I og med at andre kunne senere se hilsenen du hadde lagt igjen, ville en gjerne fremstå best mulig, og en prøvde gjerne å være litt kul og morsom. Det som er en vesentlig forskjell fra da til nå, er at publikumet i sosiale medier er mye større (Aalen, 2015, s. 62).

Når en oppretter en profil på sosiale medier, må en ta et valg om hvordan en vil fremstå. Hva innhold som skal bli delt, hvilke venner skal en ha, skal interesser fylles ut, og hvilke interesser, musikksmak og sport liker en egentlig? Skal en fremstå som en person som liker klassisk musikk eller rap? Det er nemlig disse elementene som er med på å vise hvem en er i

sosiale medier. Identiteten vår uttrykkes i det som utformes på sosiale medier, og også gjerne hvordan profilen tar seg ut estetisk. Venner, familie og hvem vi omgås med er en viktig del av identiteten vår, og det kommer ofte til uttrykk gjennom bildene som blir delt. Hvordan livssituasjonen er har mye å si for hva som blir delt; er en tenåring er det kanskje bilder av venner som spiser is, at en spiller kamp eller er på kino som er typiske ting som blir delt. Når en fyller atten og kanskje begynner å feste, er det gjerne slikt innhold som blir delt, og når en er enda eldre og er i gang med familielivet, blir det gjerne delt innhold fra ferier, babybilder og dugnader. Livets faser forandrer seg også på sosiale medier, og en vil gjerne fremstille livet sitt fra den beste siden. Det kan også handle om å se bra ut og legge ut fine bilder av seg selv for å fremstå som en attraktiv person (Aalen, 2015, ss. 63-66).

4.3.1 Nysgjerrighet og førsteinntrykk

Ida Aalen skriver i boken *Sosiale medier* om nysgjerrighet og førsteinntrykk, og hvordan brukere på sosiale medier bruker mesteparten av tiden til å se på andre. Nysgjerrighet er derimot ikke noe som kjennetegner sosiale medier, men oss mennesker da mennesker hele tiden tolker og prøver å få en forståelse av situasjonen man befinner seg i. Gjennom sosiale medier har den som titter færre begrensninger da man kan titte i skjul. Det at mennesker er nysgjerrige bidrar til at vi lærer om de ulike normene og sosiale forholdene som finner sted i samfunnet. Med en gang sosiale medier kom, måtte en søke opp de ulike profilene for å se det som var av nytt innhold, mens nå finnes det som regel nyhetsstrømmer hvor all ny informasjon som har skjedd siden sist en var pålogget, dukker opp. På denne måten er sladder fra blant annet Facebook mer akseptabelt nå, da en kan fortelle videre at man har «sett det på Facebook» uten at en nødvendigvis aktivt har oppsøkt innholdet. Videre skriver Ida Aalen at en fremdeles kan gå inn og «snike» på andres profiler, og grunnen for at vi gjør dette kan være at en gjerne vil se hvordan det står til med personer vi ikke har sett på lenge, at det er en person man beundrer eller at en er nysgjerrig på en person og vil danne seg et inntrykk av en. Dersom en ikke kjenner vedkommende, jo mer nådeløse er man. Videre viser det seg at en har enklere for å forstå seg selv og sine venner, enn personer en ikke kjenner så godt. Når en kommer over en man ikke kjenner, har en ikke kunnskap om personen, og dermed heller ikke den samme forpliktelsen til å ha positive tanker om den. Det at andre kan se ens profil, kan føre til tanker om hva andre tenker om en. Når en lager seg en åpen profil som gir andre tilgang til å se ditt innhold og din informasjon, gir man andre tillatelse til å se. På en måte kan vi si at man oppfordrer andre til å lese om en i og med at vi frivillig deler alle disse detaljene. Aalen bruker giftingen som et eksempel; å dele informasjon på Facebook blir på mange

måter som at en går med en giftering. Dersom en bærer en giftering på fingeren vil alle vite at du er i et forhold. På den samme måten kan man informere om et forhold på Facebook, da kan «titterne» enkelt gå inn og se om du er singel eller ikke, de trenger ikke å spørre deg personlig (Aalen, 2015, ss. 69-73).

Når en blir kjent med et annet menneske, finnes det ulike måter å gjøre dette på. En kan enten spørre personen direkte «liker du å spille videospill?» eller «liker du å spille instrumenter?», eller så kan en observere om personen for eksempel har en playstation, en gitar eller et piano hjemme hos seg. Dette kan overføres til sosiale medier. Forskjellen er at på sosiale medier kan en bruke lenger tid til å observere da du ikke har noen tidsbegrensning på hvor lenge du kan tittle uten at du blir oppfattet som nysgjerrig. Bildene som deles på sosiale medier kan tolkes og bli oppfattet ulikt ut ifra hvem som ser. Som Aalen beskriver det: «kunsten å ta seg bra ut i sosiale medier er kunsten å se bra ut på en uanstrengt og tilfeldig måte». Det er lett for at bildene fremstår som iscenesatt, noe som kan føre til at en fremstår på en uheldig måte da en kan oppfattes som fjollete og selvsentrert (Aalen, 2015, ss. 74-75).

Det er flere faktorer som bidrar til å skape et inntrykk av en person, eller bruker, på sosiale medier. Noen vesentlige faktorer kan være hvor mange likerklipp eller kommentarer man får eller hvor mange følgere en person har. I følge den psykologiske forskningen som er gjort på førsteinntrykk, brukes det en modell som heter femfaktormodellen. Gjennom disse fem kriteriene beskriver modellen menneskers personlighet; hvor utadvendt man er (*extraversion*), hvor nevrotisk man er (*neuroticism*), hvor omgjengelig man er (*agreeableness*) hvor samvittighetsfull man er (*conscientiousness*) og hvor åpen man er for nye opplevelser (*openness*). Den faktoren som vil være vanskeligst å se gjennom sosiale medier er *neuroticism*, altså hvor nevrotisk man er. Ellers er det i følge Aalen ganske lett å få inntrykk av hvilken personlighet en person har gjennom sosiale medier, og da spesielt på Facebook i og med at Facebook samler veldig mange typer informasjon på profilen din. Videre skriver Aalen at selv om det er lett å få et inntrykk av en persons personlighet, vil det ikke si at du nødvendigvis forstår personen da det vil innebære så mye mer enn hvordan de skårer på femfaktormodellen (Aalen, 2015, ss. 77-78).

4.4 Kommunikasjon og sosialisering

På sosiale medier kan det meste deles med omverden, alt fra hva en har spist til middag, at en har gått seg en fjelltur, stått på ski, eller at en tar seg et glass vin eller pils i vårsolen på Bryggen. Det er så mangt hva som deles på sosiale medier, og det er gjerne hverdagslige ting som ferier og reiser, matlaging, sosiale lag eller været. Det er ikke uvanlig at en hører kommentarer som «hvem bryr seg om at han spiser laks til middag i dag» eller «hvorfors legger hun alltid ut bilde av at hun trener?» Derimot er det ikke så vanlig å stille seg disse spørsmålene dersom en overhører en samtale hvor en person forteller om gårsdagens middag eller gårsdagens treningsøkt. Dersom en overhører en samtale skjønner en at informasjonen ikke er ment til deg, og en tolker samtalen deretter. Dersom en derimot ser noe på sosiale medier, er det en tendens til å ta i mot innholdet som at det er til deg siden du kan se det. Kanskje er du ikke en del av det *forestilte* publikumet, da en gjerne har mange venner eller følgere. Det er forskjell på forestilt publikum og det teoretiske publikumet. For eksempel om du poster et bilde på Facebook av din datter Lisa på sin første skoledag, vil det gjerne være koselig for nær familie å se, men kanskje ikke like interessant for de personene du studerte sammen med for tjue år siden. Her vil da det forestilte publikumet være de som drar nytte av å se innholdet, slik som nær familie av Lisa, mens det teoretiske publikumet er alle vennene en har på Facebook, og som har tilgang til å se innholdet. Mange vil kanskje irritere seg over innhold på sosiale medier som en ikke finner interessant, og da er en gjerne ikke en del av det tiltenkte publikumet (Aalen, 2015, ss. 43-44).

4.4.1 Sosial stelling

Mennesker er et flokkdyr som kan inngå i ulike komplekse sosiale relasjoner, slik som sjimpansene. Dette innebærer at vi er gode til å se og ha oversikt over de andre relasjonene innad i flokken som en er en del av. Det å prøve å ta over en annens bestevenn, kan for eksempel være en dårlig idé. Som et flokkdyr er det viktig å pleie og opprettholde relasjoner. Sjimpanser sitter for eksempel og steller hverandres pels for parasitter og andre småkryp. Dette er ikke bare for å hjelpe til, men også for å pleie relasjonene sjimpansene har til hverandre. Det blir også synlig for de rundt at sjimpansene har et godt forhold til hverandre. På denne måten vet sjimpansene at de har en god relasjon til hverandre, og at alle rundt de kan se det, og dermed har det en sosial funksjon. Det er ikke bare sjimpansene som driver med sosial stelling. Mennesker tyr for eksempel ofte til språket for å pleie relasjonene. Det foregår også sosial stelling på sosiale medier, og der blir det gjerne ekstra synlig da det vises foran et stort publikum. Det viser seg at noe av det folk deler mest av, er oppdateringer og

bilder av andre mennesker. Noe som det florerer mye av på sosiale medier er fine komplimenter og likes til hverandre. Det å gi andre komplimenter og å få komplimenter fra andre, gir oss en god følelse, og dette er også med på å pleie relasjoner. Det å legge ut bilder sammen med venner, eller å gi fine tilbakemeldinger i kommentarfeltet, bidrar til at vennskapet blir synlig for andre (Aalen, 2015, ss. 44-48).

4.4.2 Privatliv og publikum

Det kan være utfordrende å tenke på privatliv på samme måte som før sosiale medier ble en del av hverdagen til folk flest. Store deler av kommunikasjonen som foregår er blitt digital og privatlivet blir satt i andre rammer. Danah Boyd sine fire faktorer ved sosiale medier, som det ble skrevet om i kapittel 4.1, viser til at det blir mer krevende enn før å verne om privatlivet sitt. Selv om en ikke direkte nødvendigvis ser for oss hele publikumet som vi når ut til, har vi et forestilt publikum. Det forestilte publikumet blir det ideelle publikumet, de en gjerne har i tankene og som man vil nå ut til. På samme måte som når en snakker med noen ansikt-til-ansikt, kan andre som hører samtalen kommentere eller ta del i samtalen selv om det ikke nødvendigvis er de som var det forestilte publikum. Vi ser altså ofte for oss et mindre utvalg av publikum, gjerne de som ofte kommenterer eller liker det som blir publisert, og det kan være lett å glemme at det er flere som ser det. Dersom en har et klart budskap eller et mål som en vil skal nå ut til flest mulig, bryr en seg gjerne ikke om hvor mange og hvem som ser det – da blir målet å spre budskapet. Når en har hatt sosiale medier over flere år samler det seg opp følgere og venner fra ulike kontekster. Kanskje har en noen følgere som er gamle skolekamerater, noen som en har møtt gjennom fritidsaktiviteter, fest eller lignende, familie og slekt, og kollegaer. Det er snakk om personer i ulike aldersgrupper og fra ulike sosiale settinger. Som vi var inne på, er det ikke nødvendigvis slik at en deler det samme med sin bestemor og en god venn, det er ulike relasjoner og en trer dermed inn i ulike roller. Det samme kan gjelde på sosiale medier. Det er en god blanding av ulike sfærer som til vanlig ikke hadde møttes. Dette kalles for en *kontekstkollaps*. Vanligvis har en tid til å endre og justere atferden sin når en møtes ansikt-til-ansikt, mens på sosiale medier «ramler» en mer over de ulike situasjonene og oppførselen kan ikke tilpasses hvert enkel publikum. Resultatet av at det kan være vanskelig å tilpasse oppførselen sin til alle følgerne/vennene sine, kan være at en trekker seg tilbake og at man deler mindre på sosiale medier enn før (Aalen, 2015, ss. 81-87).

På sosiale medier og internett kan andre mennesker enkelt dele informasjon om oss, med både gode og dårlige hensikter bak. Dette gjør at privatlivet og personvernet vårt blir utfordret på en ny måte. I følge Danah Boyd og Alice Marwirc trengs det kun en modell som vi må fokusere på, *networked privacy* (nettverket privatliv). Å ville ha privatliv betyr ikke nødvendigvis at man vil holde tilbake fakta om seg selv, men at en vil ha mulighet til å kontrollere det på egenhånd – noe som kan være utfordrende i sosiale medier, da det ikke kun er en selv som velger hvilken informasjon som blir delt. Det at andre deler innhold om oss kan være utfordrende og samsvarer ikke alltid med loven. Personvernloven sier blant annet at man ikke kan dele bilder av andre personer uten å ha fått samtykke til det. I praksis spør man hverandre sjeldent om man kan publisere et bilde hvor det er flere deltakere på. Normen har på mange måter vært slik at dersom noen tar opp mobiltelefonen og tar et bilde, må man regne med at det kan havne på sosiale medier dersom en ikke gir beskjed om annet (Aalen, 2015, ss. 89-90).

4.4.3 Sosial sammenligning i sosiale medier

Sosial sammenligning stammer fra sosialpsykologien og teorier herfra viser til at mennesker har en trang og et behov for å sammenligne seg med hverandre. Det viser seg at det å sammenligne seg selv med andre i sosiale medier har påvirkning på humøret vårt og den psykiske helsen vår. Gjennom sosiale medier finner en et stort utvalg av kandidater som en sammenligner seg med, og det kan det lett virke som at «alle» er lykkelige og lever «fantastiske» liv. Man kan skille mellom oppadrettet og nedadrettet sosial sammenligning. I oppadrettet sammenligning oppfattes andre personer som bedre enn deg selv, mens i nedadrettet sammenligning oppfatter en seg selv som bedre enn andre. Det å se andre oppdatere de sosiale mediene om at de er blitt forlovet, fått barn eller ny jobb kan for noen være vanskelig dersom de ikke befinner seg på samme «sted» i livet selv, men gjerne vil oppnå det. Har man en lav selvfølelse, kan sosiale medier bidra til å forverre denne ved den sosiale sammenligningen. Dette kan i verste fall bidra til at en blir utsatt for psykiske problemer. De som står mest i risiko er tenåringer og unge da de befinner seg på et stadium hvor en er lett påvirkelige for andres meninger og tanker (Aalen, 2015, ss. 114-115)

4.5 Hva er digital dømmekraft?

Som beskrevet i kapittel 4.2, har skolen et sosialiseringsmandat. Dette betyr skolen har et ansvar for elevenes allmenndanning, derfor har også skolen et ansvar når det kommer til

elevenes digitale dømmekraft slik at de kan manøvrere både trygt og lovlig i den digitale konteksten. Som vi har sett på tidligere i oppgaven står barn og unge ovenfor en digitalisert verden, og med dette kan det komme utfordringer på hvordan en skal opptre som en mediebruker. Digital dømmekraft innebærer både danning, etisk bevissthet samt hvordan man ivaretar både sitt eget og andres personvern i den digitale verden. I følge Karoline Tømte som jobber ved Senter for IKT i utdanningen, handler digital dømmekraft om å gjøre elevene ansvarlige samt reflekterte når en opptrer på nett. Mobbing og krenkelser skjer både fysisk og digitalt. Norske elever skal ha rett på et skolemiljø uten krenkelser, derav er digital dømmekraft viktig av flere grunner. Det står også oppført i FNs barnekonvensjon. Denne konvensjonen forteller oss at alle barn har rett på blant annet privatliv, medbestemmelse og informasjon – også her er digital dømmekraft gjeldende. Tømte viser til en undersøkelse som ble gjort i 2016 hvor det kom frem at barn og unge foretrekker å lære om nettvett av voksne som de har tillit til, og her pekes det mot skolen og elevenes foreldre (Senter for IKT i utdanningen, 2017)

Digital dømmekraft kommer også frem i fagfornyelsen i St.meld. 31(2019-2020). Der står det følgende: «...*digitale ferdigheter innebærer også å utvikle digital dømmekraft gjennom å tilegne seg kunnskap og gode strategier for nettbruk. Både skolen, elever og foreldre må forholde seg til digital dannelse i hverdagen*» (Regjeringen, 2020).

Dubestemmer.no er en nettside i regi av Senter for IKT i utdanningen og Datatilsynet. Senter for IKT i utdanningen er et statlig forvaltningsorgan under Kunnskapsdepartementet. *Dubestemmer.no* har som mål å gi lærerne og elevene i skolen en økt kompetanse om personvern, nettvett og digital dømmekraft. Målet med *Dubestemmer.no* er å bidra til at barn og unge får en økt bevissthet, kompetanse og refleksjon om personvern i digitale medier. Denne nettsiden blir hyppig brukt i den norske skole, og anses som å være en god ressurs til å bidra til en økt digital kompetanse da det er en dagsaktuell nettside (Senter for IKT i utdanningen, 2017).

4.5.1 Literacy i identitetskonstruksjoner på sosiale medier

Hvilken digital kompetanse unge tar i bruk når de eksponerer seg selv på sosiale medier er viktig å undersøke. I følge fagartikkelen «Digitalt medborgerskap i fremtidens skole» som er skrevet av Kristin Gregers Eriksen i 2018, kommer det frem at unge har god kontroll over det tekniske innenfor sosiale medier. De har kunnskapen en trenger for å kunne beherske og

håndtere digitale verktøy. Unge i dagens samfunn er vokst opp i en digital verden. Det de derimot kan ha vansker med er å forstå innholdet, verdier og det samfunnsmessige som kommer til uttrykk gjennom mediene, og derfor kan de ha bruk for faglig støtte. Videre viser det seg at norske elever overvurderer sine kunnskaper når det kommer til kildekritikk. «Fake news» og dårlig påvirkning er det mye av på internett da det finnes et stort mangfold av utroverdige kilder. Kildene kan spres av mange, også de uten en dårlig intensjon bak spredningen da de ikke er bevisst på kildens troverdighet, da de ikke har nok kompetanse og kunnskap om kildekritikk. For å kunne vurdere ulike kilder, trengs det en faglig kunnskap. I følge Eriksen bør også elevene lære om sosiale mediers innflytelse på demokratiet og medborgerskapet (Eriksen, 2018).

Når en ferdes på ulike nettsteder og tar i bruk ulike tjenester gir vi samtidig fra oss digitale spor, og dette er informasjon til de ulike aktørene. Denne informasjonen er opplysninger om oss som lagres og kan videre bli brukt i andre sammenhenger som vi ikke er klar over og som vi gjerne ikke ønsker. Når en kommer inn på et nytt nettsted kommer det noen ganger opp en forespørsel om en som bruker ønsker å gi nettstedet tilgang til for eksempel kameraet, kontaktene dine eller hvor du befinner deg. Dette er små biter informasjon som blir til digitale fotspor. Dette kan endres ved å tilpasse personverninnstillingene dine og det kan slås av. Kommersielle aktører kan også benytte seg av de digitale fotsporene en etterlater seg og tilbyr gjerne reklame og produkter etter dine interesser. Det er viktig å lære barn og unge å være kritisk til hvilke personopplysninger som blir oppgitt. Videre er det viktig å lære barn og unge å ha gode vaner på nett som å snakke og oppføre seg fint, si ifra til en voksen om en opplever negative eller utrygge hendelser, ikke dele informasjon som er privat og at det er mulig å blokkere uvedkommende. På internett og sosiale medier går kommunikasjonen via en skjerm, og dermed er det vanskeligere å oppfatte alle signalene som blir sendt ut da en hverken ser kroppsspråk eller tonefall. Dette kan føre til misforståelser, og det er fort å sende noe man kan angre på i ettertid. Det å være tålmodig og klare å roe seg ned før en sender noe en ellers ikke ville ha gjort, er en viktig egenskap når en ferdes på sosiale medier. En skal også ha kunnskap om hva som er lov og ikke, som for eksempel å alltid skulle spørre om lov før en filmer og tar bilder av andre personer og respektere dersom en får et nei (Medietilsynet, 2020).

I 2017 skrev Hilde Vere Hilmarsen og Hans Christian Arnseth en artikkel som er relevant å presentere i denne oppgaven. Et av hovedmålene med artikkelen var å vise hvordan ungdommer kan skape seg selv gjennom Instagram, som er en kjent sosial media plattform.

Instagram går hovedsakelig ut på å dele bilder med andre, og det å dele bilder er sentralt i ungdomsmiljøene i dag. Når deling av bilder er en stor del av hverdagen kan det tenkes at livet en lever og livet andre lever er mer tilgjengelig og synlig nå enn før. Et viktig holdepunkt det er verdt å merke seg er at en er gjerne bevisst på at bildet en tar skal deles med andre. Det å få tilbakemelding og anerkjennelse av andre ungdommer synes å øke når en er i tenårene. Dette er med på å gjøre livene til ungdommene mer komplekse, og det fører også til at det er nye utfordringer i forbindelse med hvordan en forhandler og utøver sin identitet. I analysen til Hilmarsen og Arnseth har de brukt «vanlige» ungdom. Dette menes med at ungdommene de bruker ikke har tusenvis av følgere eller driver med markedsføring. De tar dermed utgangspunkt i hva som blir delt i hverdagen med venner og bekjente. Hilmarsen og Arnseth er interessert i hvordan ungdommene bygger sin identitet og på hvilken måte og hvilke typer literacy som anvendes (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Hilmarsen og Arnseth skriver at en motivasjonsfaktor for å dele bilder på sosiale medier er å få anerkjennelse fra sine følgere, og det er også ønskelig å fremstå på en bevisst måte ovenfor disse. Dette betyr at når en legger ut noe på sosiale medier er man bevisst på måten en fremstiller seg selv på, og utelukker kvaliteter som hindrer dette imaginære bildet. Hilmarsen og Arnseth skriver videre at ungdommer ser ut til å tilpasse hvordan en kommuniserer, og de tilpasser seg de forventningene og normene som gjelder der de vil passe inn og hvordan de vil bli anerkjent. En profil på Instagram speiler nødvendigvis ikke den personen en er i det virkelige liv, men det er en bevisst figur en ønsker å være, og en figur en ønsker å være blant andre. Kommunikasjonen er også av den typen som kan gjenkjennes ved at den er tiltenkt og tilpasset til mottaker og følgerne som en har på sosiale medier. En viktig funksjon i sosiale medier generelt, samt Instagram, er tilbakemeldingene en får. Tilbakemeldinger er også viktig i ungdommers konstruksjon av identitet da tilbakemeldinger kan anses å fungere som en forsterkning av sosiale relasjoner blant ungdom.

Det samme gjelder når en ikke får noe som helst tilbakemelding på det man legger ut. Mangel på tilbakemeldinger kan føre til at en blir usikker på hvordan andre oppfatter en selv. En annen funksjon som er viktig, er å like et bilde med funksjonen «likes». Om en får lite «likes» på det en legger ut kan en føle på en slags skuffelse og usikkerhet, og om en oppnår ønskelig med «likes» kan en føle at en får den anerkjennelsen en søker. Når ungdommer samhandler og kommuniserer i sosiale medier, kommer også deres evne og kompetanse i det å forstå

sosiale samspill og sosiale normer frem. Et viktig poeng er at når en deltar i sosiale medier, må en klare å reflektere over sin rolle og sin relasjon til andre (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Hilmarsen og Arnseth tar utgangspunkt i at identitet er noe som er sosialt konstruert. Det at identitet er sosial konstruert vil si at måten en fremstiller seg selv på, hvem en er og på hvilken måte en forstår meningen med andre individers handlinger, konstitueres og lages i visse kontekstuelle og kulturelle sammenhenger. Gjennom sosiale relasjoner skapes og utvikles identiteten. Hilmarsen og Arnseth tar også utgangspunkt i Goffman og forståelse av hvilken måte spørsmål som er knyttet opp mot identitet kan håndteres i sosiale interaksjoner. Ved bruk av begreper som inntrykkshåndtering, selvpresentasjon og roller, ville Goffman forklare på hvilken måte en kan skape seg selv i møte med andre individer. Utøving av identitet er en opptreden hvor en iscenesetter seg selv gjennom å kunne fremstille seg selv på bevisste og bestemte måter, ifølge Goffman. Når det gjelder inntrykkshåndtering så dreier det seg om å ha kontroll på alle inntrykk andre individer får av en selv. Dette kan være gjennom ulike handlinger, klesstil eller hva en legger ut i sosiale medier. På den måten er identitetskonstruksjonen noe som er selektivt. Hvilke individer en velger å orientere seg mot har noe å si på hvordan en velger å oppføre seg på og hvordan en handler. Når vi får respons fra individene som vi sikter mot, får en også vite hva som ikke er og hva som er sosialt akseptert (Hilmarsen & Arnseth, 2017)

I sin artikkel skriver Hilmarsen og Arnseth (2017) at de betrakter «identitet som nært forbundet med literacy» (Hilmarsen & Arnseth, 2017, s. 6). Det å være i stand til å lese dreier seg om å kunne forstå hvordan en bruker symboler i ulike relasjoner og kontekster, og det dreier seg om å være bevisst på at ord kan bety ulike ting i ulike sammenhenger.

Når vi gir mening til tekster og/eller bilder i ulike sammenhenger, posisjonerer en seg også bevisst på et sosialt felt. Dette vil si at en får uttrykt seg selv ovenfor andre. Det er også slik at en fordrer forskjellige former for literacy når en deltar i sosiale medier. Hilmarsen og Arnseth skriver at Goffman forsøkte å argumentere for at en utforskning av identitet vil si at en prøver å fremstille seg selv på ulike måter gjennom en iscenesettelse. Forfatterne skriver også at gjennom begrepene inntrykkshåndtering, selvpresentasjon og roller forsøkte Goffman også vise hvordan en kan skape seg selv når en har en interaksjon med andre (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Når det kommer til inntrykkshåndtering dreier det seg om at en prøver å kontrollere hvilke inntrykk andre individer får av seg selv. Dette kan gjøres gjennom måten en kler seg på, handlinger en utfører eller gester. Når en bevisst prøver på dette kan en bestemme hva slags inntrykk andre individer får av ens eget uttrykk. En slik tankegang vil bety at konstruksjonen av identitet vil være noe som er selektivt. Hvilken måte man utfører en handling på og hvordan en oppfører seg har noe å si på hvem det er en orienterer seg mot. En får også respons på hva som er akseptert og ikke gjennom de en orienterer seg mot.

Inntrykkshåndteringsprosessen er slik at det foregår i en umiddelbar samhandling med individer, og vane og improvisasjon er derfor viktig. Dette vil også bety at det ikke alltid dreier seg om strategiske og bevisste samhandlinger. Det er dog også nærmest umulig å kontrollere alle sine syn på hvordan de skal tolke en selv (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Hilmarsen og Arnseth fant i sin studie ut at ungdommer utvikler og viser en forståelse av digital literacy på flere nivåer. Ungdommer viser evne til å være bevisste på hvordan bildet en legger ut på sosiale medier oppfattes av andre individer, og de viser også evne til å forstå og tolke normer og regler for sosiale sammenhenger. Det er ikke bare gjennom ord en kommuniserer, men også gjennom «likes», kommentarer, og gjennom selvbildene. De er også bevisste på hva som er greit og hva som ikke er greit å dele med andre. Det kom også godt frem i studien at ungdommene gjerne vil vise seg frem på en bevisst måte for å oppnå sosial anerkjennelse og å være sosialt attraktive for målgruppen. Hva en velger å dele og hva som er verdifullt bestemmes av den sosiale konteksten en sikter seg mot.

Hilmarsen og Arnseth nevner også at det er viktig å vite at ungdommene nødvendigvis ikke alltid er bevisste i egen konstruksjon av identitet i hva de deler av innhold. Det er også en måte å kommunisere med andre individer på. Når en liker et annet bilde, kommenterer eller utøver andre handlinger innebærer det også en form for posisjonering (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

I Hilmarsen og Arnseth sin studie skriver de følgende:

Literacy er nettopp det som gjør ungdommene i stand til å være anerkjente deltakere i den sosiale samhandlingen. Hvordan ungdommene fremstiller og konstruerer identitet henger slik sammen med deres kommunikative kompetanser – deres literacy. Motsatt influeres deres kompetente Instagrambruk av hvem de er og hvordan de oppfattes.

Identitet påvirker dermed hva bruken går ut på, deres måter å fremstille uttrykk på, samt deres lesing og tolking av andres bruk av symboler (Hilmarsen & Arnseth, 2017; Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Instagram som er en kjent sosial medieplattform er et sted hvor ungdommer kan drive med konstruksjon, forhandling og utøve ulike former for identitet. Det reflekteres også over hvem en selv er i forhold til andre individer, hvordan en tror at en blir oppfattet av andre og hvordan en selv vil bli oppfattet av andre. Det utøves også refleksivitet over hvem en selv er og hvordan en fremstår. Hilmarsen og Arnseth fant gjennom sin studie at ungdommer viser at de reflekterer og at de utvikler sin refleksjon ovenfor en selv og sin identitet.

4.6 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på hva sosiale medier innebærer, og blant annet vist til de fire faktorene til Danah Boyd. Vi har også sett på digital literacy, digital dømmekraft og utviklingen av digital literacy som en viktig del av mediepedagogikken. Videre har vi sett på selvfremstilling, samt kommunikasjon og sosialisering i sosiale medier. Vi har også sett nærmere på hvordan literacy kan knyttes til identitetskonstruksjoner på sosiale medier.

5.0 Drøfting av teorien i lys av forskningsspørsmålet

I denne delen av oppgaven vil skolens identitetsskapende funksjon sett i lys av unges selvpresentasjon på sosiale medier drøftes. I den sammenheng vil utfordringer knyttet til hvordan skolen kan fremme digital kompetanse og digital dømmekraft hos elevene særlig være i fokus ettersom det kan bidra til å ruste elevene til å navigere på en trygg måte i det digitale farvannet der avklaring av identitet og selvforståelse finner sted.

5.1 Identitet som et komplekst og mangfoldig fenomen

I følge Bindner (2018) blir identitet sett på som noe som skapes av de kulturelle rammene vi lever innenfor og samfunnet rundt oss, som noe som er kulturelt og sosialt betinget.

Spørsmålet «hvem er jeg?» stilles oftere når en går fra å være et barn til å bli en voksen, og skolen er en viktig arena for tenåringen som befinner seg i denne overgangsfasen. I dagens moderne samfunn handler identitet om å utforske og finne ut av hvem man vil være. I tidligere samfunn ble man født inn i en rolle og identitet, slik er det ikke lenger. I dag er man mye friere til å finne ut av hva man selv vil, og det er ikke lenger begrensninger på hvem man kan være. Det at man har et hav av identiteter å velge mellom kan være befriende for mange. Man har et spillerom til å utforske ulike roller og identiteter. Det er dog ikke slik at denne valgmuligheten nødvendigvis er like enkel for alle da den også kan oppleves som kaotisk og forvirrende. Samfunnet kan både gi oss mange muligheter til å utforske hvem en er, men det kan også føre til et press om å vurdere ulike alternativer som en ellers gjerne ikke ville synes det var aktuelt å ta stilling til.

Identiteten kommer til uttrykk i samhandling med andre mennesker. Hårsveis, klesstil, musikksmak og eiendeler er alle elementer som kan uttrykke identiteten. Det samme gjelder for hva man velger å legge ut på sosiale medier. Identitetene er mange, og de unge skal både takle livets gleder, samt skuffelser og sorger. Det innebærer mange små og store elementer som gjør at du blir og er den du er (Bindner, 2018, ss. 37-38). Skolen bør derfor være romslig med henblikk på hvordan unge kan fremstå når det gjelder ytre staffasje, og utvise stor grad av toleranse også overfor iscenesettelser som kan fremstå som provoserende.

I følge Jørgensen (2008) kan identitet deles opp i fire nivåer som inneholder ulike aspekter ved identitet. Disse fire nivåene viser at identiteten til et individ ikke bare dreier seg om forståelse av seg selv, men også om andre personers forståelse av en. Identitet er altså noe som er både komplekst og sammensatt. I tillegg viser Jørgensen til at identitet er en dynamisk

prosess, det formes og forandres i et kontinuerlig samspill med andre mennesker, og dette kan føre til indre konflikter. Hammarén og Johansson (2010) forklarer også identitet som et kulturelt og sosialt fenomen, noe som er iboende i mennesket. De beskriver identitet som en modningsprosess fra å være et barn til å bli en voksen. Både Bindner (2018), Jørgensen (2008), Hammarén og Johansson (2010) ser på identitet som noe sosialt og kulturelt betinget, altså ser de på forholdene, relasjonene og samfunnet rundt mennesket. Skolen bør derfor være oppmerksom på at sosiale og kulturelle faktorer kan arte seg på ulike måter i en situasjon der elevene representerer et stadig større kulturelt mangfold. Å vektlegge et godt skole-hjem samarbeid er viktig også når det gjelder skolens evne til å støtte opp om elevenes identitetsdanning.

Mennesker blir påvirket av samfunnet rundt seg og dets forventninger. For øyeblikket ser det ut til at det som gjelder er å være godt trent og spise sunt, være sosial og ha mange venner, ha gode karakterer og jobber, reise på fine og gøyale ferier, ha en god psykisk helse og være glad og fornøyd. Det blir på mange måter servert som en pakke med mange høye krav som skal oppfylles. Dette fenomenet med en pakke som skal oppfylles er ikke noe nytt, slik har det vært i tidligere samfunn også, men det kan være krevende å oppfylle alle behovene som stilles til «det perfekte liv». Endringene i samfunnet skjer fort og det er mange identiteter og roller som skal fylles, og ikke minst et høyt press om å skulle finne sin identitet og plass i samfunnet (Bindner, 2018, ss. 30-31). De utfordringer som generasjon prestasjon representerer når det gjelder å skulle leve opp til skyhøye forventninger fra omgivelsene må skolen ta på alvor hvis den ønsker å støtte opp om et sunt selvbilde hos eleven.

5.2 Fra en essensialistisk forståelse av identitet til det flytende, iscenesatte og multiple selvet

Ettersom samfunnet har blitt stadig mer komplekst med det resultat at individet må inngå i stadig flere sammenhenger for å kunne fungere, forsterkes kravet om fleksibilitet, tilpasningsdyktighet og evne til omstilling. Denne utviklingen har lagt til rette for at forståelsen av identitet har endret seg fra en forestilling om identitet som noe dypt forankret i personligheten til i større grad å betrakte det som noe flytende, omskiftelig og flerfoldig. En enhetlig identitet er blitt erstattet av multiple identiteter. Digital kommunikasjon på sosiale medier har forsterket denne utviklingen.

I Erik H. Eriksons psykososiale teori beskrives menneskets utvikling gjennom livet ved hjelp av åtte stadier. I ungdomsalderen er utviklingsoppgaven å finne en identitet som bygger en bro fra barndommens stadier til det unge voksenlivet. Det femte stadiet til Erikson handler om identitet vs. rolleforvirring i ungdomsårene. I denne perioden av livet skjer det mye både psykisk og fysisk, og det oppstår en utviklingskrise hvor en begynner å tvile på seg selv. Barnet er i ferd med å bli en voksen og andres meninger og tanker får et større fokus. Gjennom barndommen har barnet gjort seg opp en mening om hvem man tror man er, og denne blir satt på prøve i dette stadiet. En trer inn i nye roller og sosiale settinger, og det oppstår rolleforvirring. Den unge prøver å være «in» og leve opp til et ideal og blir dermed lettpåvirkelig og idealistisk. Man begynner å stille spørsmål ved hvem man egentlig er, hvilken rolle en har og hvilke verdier som er viktige. Hvis man finner en løsning på «krisen» vil det føre til at en oppnår en identitet, mens om man ikke klarer dette vil det oppstå en rolleforvirring som vil føre til negative konsekvenser for individet i og med at man ikke er sikker på sin identitet lenger og forståelse av hvem man er.

Erik H. Erikson kaller sinntilstanden som man befinner seg på i det femte stadiet for «moratorium». Denne statusen finner sted i overgangen mellom barndom og voksenlivet, og mellom moralen som et barn blir lært og den etikken som den voksne skal videreutvikle. Sinntilstanden er et ideologisk sinn med høye idealer, og i følge Erikson påvirker samfunnet tydelig den unge som jakter etter bekreftelse av jevnaldrende. James Marcia videreutvikler Erik. H. Eriksons teori om moratorium. Marcia mener at begrepet «moratorium» i Eriksons teorier blir brukt for å beskrive det tidspunktet i ungdommers liv hvor det ellers ikke blir forventet så mye av dem, men der de skal skaffe seg en velintegreert identitet. James Marcia viser til at lengden på moratorium varierer fra samfunn til samfunn. I den vestlige verden hvor det finnes mye ressurser som penger og teknologi, øker lengden på moratorium, mens den i enkelte samfunn med lite ressurser nesten er ikke-eksisterende.

Det å eksperimentere med moratorium blir stadig mer relevant i dagens globale samfunn der identiteten ikke lenger kun er biologisk betinget eller knyttet til sosial arv. Dette beskriver Thomas Ziehe som «kulturell frisetting», og forklarer det med at samfunnets stadig økende kompleksitet og endringer som skjer over en kort tidsperiode fører til at de tradisjonelle båndene mellom generasjoner blir revet opp. Individene blir dermed friere enn før og kan velge sine egne valg uten at deres sosiale bakgrunn lenger legger føring på hvilke verdier og valg en skal leve etter.

Thomas Ziehes beskrivelse av den kulturelle frisettingen viser til at valgmulighetene til mennesket er større enn noensinne, og dette fører til at mennesker i større grad kan velge hvem det vil være. Her kan man se at Ziehe i likhet med Bindner (2018), Jørgensen (2008), Hammarén og Johansson (2010) ser på det kulturelle, altså forholdene rundt individet som i størst grad er gjeldende når det kommer til identitet. Selv om Erikson også er opptatt av roller i samfunnet, handler det om å avklare sin egen rolle fremfor å innta multiple og motstridende roller slik Goffman (1959) i større grad gjør.

Erving Goffman (1959) beskriver de sosiale situasjonene vi mennesker befinner oss i som en teaterscene hvor man stadig er på utstilling og de kroppslige signalene stadig blir studert og lest av andre. Goffman viser til identitet som en sosial konstruksjon som han beskriver som et rollespill i dagliglivet. Erving Goffman og hans teori blir interessant i denne oppgaven da en gjerne kan se en sammenheng mellom hans teori om iscenesettelse av selvet på teaterscenen og hvordan unges identitet på sosiale medier på mange måter kan fremstå som iscenesatt og konstruert. Man bruker de iboende evnene man har til å fremstå best mulig i overensstemmelse med konvensjonene som de gitte sosiale rollene bygger på, som Goffman kaller for presentasjonen av selvet. I følge Goffman iscenesetter vi mennesker sosiale interaksjoner over alt i det sosiale livet.

Sosiale medier foregår også i et sosialt miljø, noe som innebærer at brukeren må tilpasse seg konteksten som man befinner seg i. Disse sosiale rammene som også finner sted i sosiale medier, legger føringer på hvordan man skal opptre for å fremme sin selvpresentasjon. Om man, i følge Goffman, er troverdig i rollen som man trer inn i, vil man fremstå som oppriktig. Klarer man derimot ikke å være troverdig i rollen man befinner seg i, vil en fremstå som kynisk. Hans beskrivelse av å være oppriktig i rollen som en går inn i, kan ses i sammenheng med den rollen man trer inn i ved bruk av sosiale medier. Vi har sett i kapittel 4.3 at det å lage seg en fasade på sosiale medier, i følge Ida Aalen (2015), er vanlig og denne fasaden kan virke som den faktiske virkeligheten. Det at vi hele tiden prøver å tilpasse oss de omgivelsene og konteksten som vi befinner oss i, kalles for *impression management*. Aalen beskriver dette som at vi hele tiden tilpasser oppførselen vår til de menneskene som vi omgir oss, og det inntrykket vi ønsker at de andre skal tenke om oss. En tilpasser seg altså det publikumet en har, og den rollen en ønsker å ha og oppnå. Som sosiolog er Goffman fortrolig med rollebegrepet og hvordan de ulike rollene som oppføres, er samfunnsmessig bestemt. I

kulturpsykologien er roller erstattet med subjektposisjoner som individet kan velge å innta. Subjektposisjonen må utøves på en kulturelt akseptabel måte hvis man skal bli gjenkjent som en som er posisjonert i den aktuelle subjektposisjonen. De ulike subjektposisjonene som kan inntas vil derfor være kulturelt forordnet.

I følge Sherry Turkle – som er psykolog - må man tenke nytt når en snakker om identitet i dag. Hun mener at man må se på begrepet i lyset av dets mangfold og fleksibilitet. Teknologien blir i følge henne omgjort til et slags speil som påvirkere brukeren sitt syn på seg selv. På internett skaper man mange representasjoner av seg selv i de ulike miljøene som finnes og selvbildet blir mer mangfoldig enn tidligere. Turkle peker også på at det blir vanskeligere å skille mellom naturlig og kunstig fremstilling av seg selv og andre. Turkle skriver om «multi-user-dungeons» og «multi-user-domains» som hun forkorter med «MUD». Dette er de karakterene en oppretter via datamaskinen. Man kan ha mange ulike roller og identiteter i ulike kontekster på samme tid via datamaskinen. Dette kaller Turkle for «window», og når man skifter mellom den virkelige verden og den visuelle verden, kalles det «cycling». I Sherry Turkle sin teori vil hun få frem identitet som noe som er flerfoldig i lys av Internettet. Turkle trekker inn Erik H. Erikson sine psykososiale stadier og trekker veksel på moratoriet. Hun mener at cyberspace omformer moratoriet fordi det gjennom den teknologiske verden alltid vil være mulig å eksistere online og alltid være tilgjengelig. Turkle mener at de virtuelle opplevelsene våre er med på å skape selvet, og identiteten har flere aspekter enn tidligere. Man kan derfor ikke lenger kun se på den tradisjonelle og enhetlige forestillingen om identitet, men man må også se på det «parallele livet» som finner sted «online» som en del av den kulturelle konteksten, og dermed gir det mening å snakke om multiple identiteter og se på identitet som flerfoldig.

5.3 Jeget som en fast egoinstans

Lars Løvlie (2003) tar til orde for radikale endringer i hvordan mennesket som subjekt skal forstås når han beskriver mennesket som «distribuerte og flerfasetterte identiteter i et kommunikasjonsunivers». Han erstatter menneskets fornuft med begrepene «grensesnitt» og «interesse», og bruker «kyborg» som en metafor for et menneske som befinner seg i den elektroniske verden. Ved kyborgen viser han til samspillet mellom mennesket og maskinen, og hvordan grensene mellom natur og kultur, jeg og verden, er blitt opphevet via digitaliseringen. I Løvlies «teknokulturelle danning» fokuseres det på utfordringen ved

oppløsningen av «det sentrerte jeg», og at man istedenfor å være opptatt av trusselen mot den klassiske identiteten og å se på teknologi som noe negativt, heller bør omfavne de muligheter som digital kommunikasjon muliggjør. Lars Løvlie bruker begreper som «grensesnitt» og «differanse». «Grensesnitt» blir brukt om noe som er uavgjort og som forbinder, mens «differanse» betegner det uforståtte og det som man ikke har oppdaget i seg selv ennå. Løvlie peker på at man må være ydmyk ved at vi kanskje aldri vil kunne forstå oss selv fullt ut. Løvlie viser til at differanse er normalt, og derfor kan ikke det å være annerledes lenger forstås som et avvik fra det normale. Hansjörg Hohn (2007) peker på at den kulturelle flerstemmighet som finner sted i dagens samfunn gir oss muligheter og impulser til å oppdage oss selv i det fremmede. Dette kan også føre med seg farer. I dag har vi gjennom den virtuelle verden tilgang til en virtuell forflytning over hele kloden, og dette gir oss tilgang til all kulturell kompleksitet, ifølge Hohn.

Lars Løvlie (2003) ser på identitet som noe som blir laget gjennom de relasjonene vi har til andre og til verden, mens Sherry Turkle (1995) ser på identitet som en livslang konstruksjonsprosess som inneholder at man prøver ut ulike selvbilder. Turkle mener at identiteten vår ikke lenger kun er en sosial skjebne og peker på at Internett som et godt verktøy for utprøving av ulike roller. Hansjörg Hohn (2007) er enig i mye av Løvlies og Turkles formuleringer, men er uenig i at det kun er relasjonene som utgjør identiteten vår. Hohn ser på identitet som en livsvarig utfordring og en selvoppfatning som stadig er i bevegelse. Videre stilles det spørsmål om kommunikasjonen på internett er med på å fremmedgjøre og tømme de sosiale relasjonene. Hohn viser til Lars Løvlie som mener at kroppen er med i den virtuelle verdenen, og at dette bekreftes gjennom de følelsene som mennesker tilegner seg på Internett. Videre peker han på Turkle sin teori om Internett som et sted der man veksler på identiteter og roller, noe som innebærer lek med følelsene som er knyttet til de ulike identitetene. Hansjörg Hohn mener at den manglende informasjonen man har om de andre medspillerne kan føre til rom for fantasier, men ser også på alvoret ved å utvikle sterke følelser som kan føre til sterke emosjonelle reaksjoner dersom en blir forlatt, noe som enklere kan skje da det å forlate relasjoner på Internett er enklere enn i den virkelige verden. Hohn peker på at det er i dette området at fiksjon og virkelighet kan begynne å flyte over i hverandre.

Den samme skepsis mot kommer til uttrykk hos Hohn når det gjelder å ta spranget mot en postmodernistisk forståelse av identitet som multippel og selv et som desentrert, gjør seg også

gjeldende i skolen slik identitet er omtalt i overordnet del av læreplanen. Man henger fast i Eriksons forestilling om utprøving av identiteter som en midlertidig fase på vei mot avklaring av en fast og stabil identitet. Turkles tanker om identitet som en livslang konstruksjonsprosess der utprøving av ulike selvbilder er normaltstanden, synliggjøres ikke i de signaler som gis om hvordan identitetsdanning foregår. Jeg et som en fast instans fastholdes, og det er derfor et fastlagt jeg som leker med ulike identitetsutkast i tråd med et psykologisk perspektiv på identitet. At selvoppfatning kan være i bevegelse og forstås som en livslang utfordring er man innforstått med, men ikke et «desentrert jeg». Det er vanskelig å kritisere skolen for dette all den tid det er «mainstream» forståelse i psykologien om jeg som en fast egoinstans.

5.4 Identitet og selvframstilling på sosiale medier

Det har skjedd store fremskritt innenfor teknologien det siste tiåret, og sosiale medier har blitt en del av hverdagen til mennesker i alle aldre, og spesielt blant de unge. Danah Boyd (2014) beskriver sosiale medier som «hjertet» i den moderne kulturen vår, og hun beskriver sosiale medier som et sted hvor de unge «henger», et sted hvor det både sosialiseres og kommuniseres. I følge Boyd er sosiale medier et samlebegrep for flere typer plattformer og det som er felles for disse er at de bruker Internett. Sosiale medier gir oss en mulighet til å leve et mer offentlig liv enn før, og det gir oss en mulighet til å være sosial på en måte som ikke har eksistert tidligere. Det viser seg i undersøkelsen gjort av Medietilsynet i 2020 at hele 90% av 9-18-åringer i Norge er på ett eller flere sosiale medier. De vanligste sosiale mediene er i følge undersøkelsen; Snapchat, Tik Tok, Instagram, Facebook og YouTube. Sosiale medier er et svært sentralt element i dagens kultur blant unge og deres relasjoner, og skolen må ta utgangspunkt i dette når identitet og selvforståelse er på dagsorden i skolens arbeid.

I følge Ida Aalen (2015) finnes det to grunnleggende trekk på sosiale medier. Det første trekket er at det ikke eksisterer noe klart skille mellom avsender og publikum, og det andre trekket er at det foregår i en mange-til-mange-kommunikasjon. I følge Boyd og Ellison (2007) er sosiale nettverkstjenester nettbaserte kommunikasjonstjenester som må innebære tre kriterier; profil, relasjoner og nyhetsstrømmer. Det er viktig å poengtere at alle sosiale medier er med i ett felles nettverk som brukes av alle brukere i alle slags sosiale medier. Man må også skille mellom det offentlige i den virkelige verden og det offentlige i sosiale medier.

Spesielt unge mennesker bruker store deler av hverdagen på nett og deler «alt» med hverandre, for å sette det litt på spissen. Når man har denne muligheten for å kommunisere og uttrykke seg, er ikke det kun for å informere andre, men også den måten man fremstiller seg selv på er viktig. I følge Østerud og Skogseth (2008) skjer ikke identitetsutviklingen kun på fysiske steder lenger, men også gjennom sosiale medier. Sosiologen David Riesman viser til at samfunnet gjennom utstrakt digitalisering og bruk av sosiale medier bidrar til at unge individer får en ny måte å fremstille identiteten sin på. Vettenranta (2007) ser i likhet med Riesman at digitaliseringen påvirker identitetskonstruksjonen til unge.

Ida Aalen (2015) peker på at man i sosiale medier gjerne fremstår som et glansbilde av seg selv. Det som fremstilles i mediene er gjerne slik man vil fremstilles for andre og dette innebærer ofte at man bare viser de fine og positive sidene av seg selv. Aalen viser til at grunnen for at vi vil bli likt, og derfor viser man seg fra sin beste side og fremstiller seg deretter. Grunnen for at vi gjør dette på sosiale medier kan være fordi vi har et stort publikum, og det er et publikum som vi ofte forholder oss til ellers. Vi bærer med oss et kamera i lommen til stadighet, og bildene som tas blir ikke lenger plassert i fotoalbumer, men på sosiale medier. På sosiale medier uttrykkes identiteten vår i det vi legger ut og deler. Vi mennesker er nysgjerrige, og på sosiale medier kan man titte i skjul uten å bli oppdaget. Med nyhetsstrømmer er det blitt mer akseptabelt å sladre om det man har sett på Facebook fordi man ikke lenger aktivt har gått inn for å oppsøke informasjon, men den dukker automatisk opp. De bildene som blir delt på sosiale medier, kan tolkes og oppfattes ulikt ut ifra hvem som ser, men noen faktorer er med på å skape et inntrykk av personen. Disse faktorene kan være likerklubb, kommentarer eller antall følgere personen har. Aalen peker på femfaktormodellen i kapittel 4.3.1 som innebærer fem kriterier som beskriver menneskers personlighet. Det er i følge Aalen lett å få inntrykk av hvilken personlighet man har dersom man har tilgang til mange typer informasjon på profilen, og dette vil midlertid ikke bety at man nødvendigvis forstår personen.

Om man overhører en samtale i den virkelige verden vil man kunne forstå om informasjonen er ment til deg eller ikke, og deretter tolke samtalen. På sosiale medier derimot kan dette være vanskeligere i og med at du er en del av publikumet og kan se innholdet. Aalen skiller mellom forestilt publikum og teoretisk publikum. Det forestilte publikumet er det publikumet som drar nytte av å se innholdet, mens det teoretiske publikumet er alle de som har tilgang til innholdet. Dersom en irriterer seg over innhold som man ikke finner interessant er man

kanskje ikke en del av det tiltenkte publikumet. Å gi elevene kunnskap om hvordan sosiale medier fungerer er en viktig del av den digital literacy som skolen bør utruste elevene med.

Vi mennesker er et flokkdyr og det innebærer at vi er gode til å se og ha oversikt over de andre relasjonene innad i flokken. Aalen viser til sjimpansene som stiller hverandres pels foran andre for å vise at de har en god relasjon. På samme måte stiller vi relasjonene våre i sosiale medier synlig foran andre. Dette blir gjort ved at vi liker og gir hverandre fine komplimenter i kommentarfeltene eller legger ut bilder sammen venner. Dette kaller Ida Aalen for sosial stelling.

Aalen skiller publikumet på sosiale medier mellom «det forestilte publikum» og «det faktiske publikum». Det forestilte publikumet er de menneskene vi ser for oss at vi når ut til når vi publiserer noe, det ideelle publikumet, mens det faktiske publikumet er alle man når ut til. Når man legger ut noe på sosiale medier er det gjerne de samme som kommenterer eller gir oss en tommel opp, og da kan det være lett for å glemme at det er flere enn kun de som gir oss tilbakemeldinger som ser det. Når man har hatt sosiale medier i flere år samles det opp følgere og venner fra mange ulike kontekster og tider, noe som kan føre til det Ida Aalen beskriver som en kontekstkollaps da det vil være vanskelig å kunne tilpasse oppførselen sin til alle følgerne sine og den rollen man vanligvis har sammen med de ulike personene.

Privatlivet er blitt satt i andre rammer etter at sosiale medier er blitt en så stor del av hverdagen til folk flest. Det blir mer krevende enn noen gang å skulle verne om privatlivet da andre personer har en enkel tilgang til å dele informasjon om oss. Det andre personer deler om oss samsvarer ikke alltid med loven. I Norge har vi en personvernlov som blant annet sier at man ikke skal dele bilder av andre uten samtykke. Aalen viser til at denne loven sjeldent blir overholdt da man i praksis sjeldent spør om å legge ut et bilde på sosiale medier med andre deltakere på, og dersom noen tar opp telefonen og tar et bilde så må det påregnes at det kan havne på sosiale medier. Et viktig bidrag fra skolens side vil være å gi eleven en innføring i personvern og opphavsrett som et ledd i utvikling av digital dømmekraft hos elevene. Ifølge FNs barnekonvensjon har alle barn rett på privatliv, medbestemmelse og informasjon. IKT i utdanningen er et statlig forvaltningsorgan under Kunnskapsdepartementet, og sammen med Datatilsynet har de opprettet en nettside som er et verktøy i undervisningen for å fremme en økt bevissthet, kompetanse og refleksjon om personvern i sosial medier.

I følge sosialpsykologien, har vi mennesker en stor trang og et behov for å sammenligne oss med andre. Aalen viser til at denne trangen til sammenligning, som foregår i stor grad på sosiale medier, har en påvirkning på både humøret vårt og den psykiske helsen. Som vi har sett er det å fremstille seg selv som et glansbilde noe som er rådende i sosiale medier, og livet blir fremstilt fra den beste siden. Den sosiale sammenligningen kan deles i oppadrettet og nedadrettet sammenligning – man oppfatter andre som bedre enn deg selv eller oppfatter man seg selv som bedre enn andre. Dersom man har en lav selvfølelse og man ser på sosiale medier at andre lever «det perfekte» liv, kan det føre til forverring av selvfølelsen og i verste fall psykiske problemer. Dette kan være ekstra risikabelt for unge da de befinner seg i en tid hvor de er lett påvirkelige for andres meninger, i følge Aalen. Denne tiden Aalen her snakker om, kan knyttes opp til det Erik H. Erikson viser til i det femte stadiet og moratoriet. Dette er en tid hvor unge er særs påvirkelige utenfra da de er forvirret på sin identitet og hvem man egentlig er.

I en norsk studie basert på svarene fra 750 ungdommer i alderen 12-18 år i perioden 2014-2015 gjennomført av Brunborg og Andreas (2019) viser en svak sammenheng mellom det å sammenligne seg med andre på sosiale medium og depresjon. Selv om sammenhengen er svak, er det grunn til å rette oppmerksomheten mot hvilke implikasjoner sosial sammenlikning på sosiale medier kan ha for elevenes selvfølelse og selvilde og dermed for deres mentale helse. Folkehelse og livsmestring som tverrfaglig tema i skolen kan være en arena der man kan gripe fatt i denne problemstillingen.

I artikkelen «Livet på Instagram» av Hilmarsen og Arnseth (2017) beskrives hvordan ungdommer kan skape seg selv gjennom Instagram. Det å legge ut bilder av seg selv og livet man lever, og å få tilbakemeldinger på dette, viser seg å bidra til å gjøre livet til ungdommene mer komplekst, samtidig som det fører med seg utfordringer i hvordan man forhandler og utøver sin identitet. I analysen er fokus rettet mot hvordan ungdommer bygger sin identitet og på hvilken måte og hvilke typer som anvendes. De finner at en motivasjonsfaktor for å dele bilder på sosiale medier, er å få anerkjennelse fra andre. Man er også bevisst på måten en fremstiller seg selv på og utelukker derfor kvaliteter som forhindrer det imaginære bildet. Måten man fremstilles på Instagram er nødvendigvis ikke slik man er i det virkelige liv, men en bevisst figur som man ønsker å være blant andre. Det viser seg i følge analysen at tilbakemeldinger også er viktig i ungdommers identitetskonstruksjon da tilbakemeldingene kan fungere som en forsterkning av de sosiale relasjonene blant ungdom. Dersom man ikke

får noen tilbakemeldinger på det som legges ut, kan det føre til at man blir usikker på hvordan andres oppfatning av deg er. Det samme gjelder om man får lite «likes». Dette kan ses i sammenheng med inntrykkshåndtering, altså å kontrollere hvilke inntrykk andre skal få av deg.

Hilmarsen og Arnseth (2017) tar utgangspunkt i identitet som noe som er sosial konstruert. Gjennom de sosiale relasjonene skapes og utvikles identiteten. De tar utgangspunkt i Goffmans forståelse av på hvilken måte spørsmål som er knyttet opp til identitet kan håndteres i sosiale interaksjoner. De ser på utprøving av identitet som en opptreden hvor en iscenesetter seg selv gjennom å kunne fremstille seg selv på bevisste og bestemte måter, slik som Goffman skisserer. I følge Hilmarsen og Arnseth har de personene man orienterer seg mot, noe å si på hvordan man velger å oppføre seg og hvordan en handler. Når man får respons fra disse personene får man vite hva som er sosialt akseptert og ikke.

Hilmarsen og Arnseth betrakter identitet som nært forbundet med literacy da det å være i stand til å lese dreier seg om å kunne forstå ord og symboler i ulike relasjoner og kontekster. I studien fant de ut at ungdommer utvikler og viser en forståelse av digital literacy på flere nivåer. De unge viste en evne til å være bevisst på hvordan bildet man legger ut på sosiale medier vil oppfattes av andre individer. De viste også en evne til å forstå og tolke normer og regler for sosiale sammenhenger. I studien kom det også frem at de unge ville vise seg frem på en bevisst måte for å oppnå sosial anerkjennelse og være sosialt attraktive. Hva en velger å dele og hva som er verdifullt blir bestemt av den sosiale konteksten som en sikter seg mot. Det kom også frem i at de unge var bevisst på hva som var greit og hva som ikke var greit å dele med andre. Gjennom studien viste det seg at ungdommer reflekterer og utvikler sin refleksjon ovenfor en selv og sin identitet.

5.5. Selvfremstilling i sosiale medier aktualiserer behov for økt innsats for å fremme digital literacy og digital dømmekraft hos elevene

Beskrivelsen av selvfremstilling i sosiale medier ovenfor aktualiserer i høyeste grad behovet for digital literacy og digital dømmekraft hos de unge. Literacy handler om mestringsstrategier, overlevelsesteknikker, kunnskap og ny kompetanse. Literacy er i følge Kotilainen og Suoranta (2007) nødvendig for å fungere godt i dagens samfunn. De to forskerne innenfor mediepedagogikk tar opp hvilken rolle skolen bør ha når det gjelder digital literacy. I Finlands læreplaner har de tydelige strategier angående media literacy. Freire, som

Kotilainen og Suoranta er inspirert og påvirket av, mener at mediepedagogikk er en utdanningsgren som gjelder helt fra barnehage til voksenopplæring, og det er den utdanningsgrenen vi har mest behov for. Det er viktig både for frigjøringen av mennesker, men også for videreføring av demokratiet. Kotilainen og Suoranta peker derfor på at skolen kan bidra til å få frem at den verden vi lever i stadig er i utvikling, og bevisstgjøre individer på at man har mulighet til å finne seg selv på nytt og finne opp verden på nytt. Digital literacy handler i følge Kotilainen og Suoranta om å kunne benytte seg av kommunikasjonsteknologien og informasjonsteknologien, samt om tekniske ferdigheter. Det handler om at personer som bruker sosiale medier skal kunne tolke hva andre har produsert, samt produsere egne medietekster. Skolen kan derfor være en viktig arena for læring av digital literacy.

Bruken av sosiale medier foregår som regel utenfor skolen, på fritiden vår i uformelle settinger. Her er det sjelden tid for refleksjoner over det man ser på sosiale medier – her mener Kotilainen og Suoranta at skolen kan komme inn og skape en formell setting. Skolen kan rett og slett bidra til at man får en god medieopplæring. Denne medieopplæringen inneholder å skape et kritisk blikk til det man ser på sosiale medier, og hvordan man kan tolke og analysere innholdet.

I følge Kotilainen og Suoranta er det viktig at innsikten kommer som en naturlig del av undervisningen. Som vi har sett er de unge hyppige brukere av sosiale medier, og dermed har de allerede utviklet ferdigheter innenfor media literacy. De unge er gjerne god på de tekniske ferdighetene og selve bruken av sosiale medier, mens den eldre generasjon kan være flinkere til å mestre det å ha et kritisk blikk og tolke sosiale medier. Derfor kan det være viktig at den yngre og eldre generasjonen lærer av hverandre

Paul Gilster (1997) definerer digital literacy som «evnen til å forstå og bruke informasjon i flere formater fra et bredt spekter av kilder når den presenteres via datamaskiner». Han identifiserer digital literacy med kritisk tenkning fremfor teknisk kompetanse. Det er stor enighet om at unge trenger mer enn verktøykompetanse for å kunne navigere trygt på internett. Det er selvsagt innforstått slik Ola Erstad (2008) påpeker, at digital literacy også handler om å kunne beherske og håndtere selve teknologien. Det er ikke nok å kun ha kompetanse til å reflektere over bruken av digitale medier i de ulike kontekstene som man befinner seg i. Likevel kan det være nettopp på dette området at elevens kompetanse kommer

til kort. Barn og unge må lære og reflektere over betydningen av å vise ansvar og empati når man kommuniserer digitalt på internett. Også bevissthet om innhold fra falske brukere med falske formål er nødvendig for den som navigerer på internett. Det finnes personer på internett og sosiale medier som ikke nødvendigvis er den som vedkommende utgir seg for å være. Personen kan være av falsk karakter eller ha et formål som å for eksempel selge noe eller spre et budskap. Vettenranta (2007) hevder også at medier kan gi brukerne trøst og varme, og på den måten bidra på en konstruktiv og god måte i den unges liv. Vettenranta mener at pedagogikken må bidra til at unge er både kulturkritiske og selvkritiske i møte med sosiale medier.

Bawden (2008) beskriver digital literacy som en leseferdighet i den digitale tidsalderen. Digital literacy innebærer dermed altså en digital kodifisering i den teknologiske verden. Allan Martin (2008) mener at behovet for digital literacy oppstår ut ifra individets livskontekst – altså i hvilken situasjon man befinner seg i. Man trenger kompetanse ut ifra hvilken oppgave man skal løse, og dermed identifiseres det et kompetansebehov. I ungdomsalder er identitetsspørsmålet utviklingsoppgaven i følge Erik H. Erikson, og elevene trenger derfor en digital literacy som hjelper de til å navigere i et krevende digitalt farvann når identitet iscenesettes på eksperimentelt vis i sosiale medier.

Hvor krevende det digitale farvannet kan være fremgår av de fire faktorer som former det offentlige rom i sosiale medier som Danah Boyd (2014) viser til; «persistence», «visibility», «spreadability» og «searchability». I den første faktoren «persistence» prøver Boyd å få frem at det som blir publisert på sosiale medier ikke forsvinner, men bli værende. Dette gjelder også meldinger som blir sendt. Det går an å slette det man har publisert, men likevel er det sjanse og muligheter for at andre har tatt skjermdump, eller «screenshot» av innholdet. Det som foregår på sosiale medier er altså noe som er varig. Boyd peker også på at innhold som vedvarer over lengre tid kan føre til implikasjoner, i og med at det kan føre til at interaksjoner finner sted over tid på en asynkron måte. De tre andre faktorene til Boyd kan tenkes å være viktige funksjoner når en handler i det offentlige rom i sosiale medier. Selv om de ulike funksjonene i sosiale medier ikke nødvendigvis er nye, men er funksjoner som vi kan se igjen fra tiden hvor det for eksempel fantes skoleaviser, kan det gjerne være viktig å stille seg kritiske spørsmål angående hvor synlig det vi deler skal være. Det som en før gjerne måtte gjøre en innsats for å vise for andre, er nå svært synlig for publikumet på sosiale medier. Det er mye lettere å tilkalle seg oppmerksomhet nå enn tidligere. Det bør gjerne stilles spørsmål til

hvor kritiske de unge er til det de deler og hvor godt de klarer å håndtere og takle de situasjonene som oppstår der. Det kan også stilles viktige spørsmål ved om unge klarer å se hele konteksten av det som skjer i sosiale medier. Vi kan se tilbake på det Ida Aalen skrev om kontekstkollaps i kapittel 4.4.2 og det å skulle tilpasse oppførselen sin til publikum, noe som viser seg å være krevende da en gjerne har mange ulike følgere og venner fra ulike kontekster som ellers ikke hadde samlet seg og møttes i den virkelige verden.

5.5.1 Digital literacy og digital dømmekraft i den norske skolen

Skolen har, som vi har sett i kapittel 4.2 et sosialiseringmandat som betyr at skolen har ansvar for allmenndanningen til elevene. Det vil si at skolen har et ansvar når det kommer til utvikling av digital dømmekraft hos elevene. Digital dømmekraft innebærer i følge Senter for IKT i utdanningen både danning, etisk bevissthet og å kunne ivareta sitt eget og andres personvern. Det handler om å gjøre elevene ansvarlige og reflekterte når de opptrer på nett. I fagfornyelsen i St.meld. 31 pekes det på at digitale ferdigheter innebærer blant annet å utvikle en digital dømmekraft gjennom å tilegne seg kunnskap og gode strategier for nettbruk. Her nevnes det at blant annet skolen må forholde seg til en digital dannelse i hverdagen.

I den norske grunnskolen finnes det i dag fem grunnleggende ferdigheter i læreplanen, og deriblant finner man digitale ferdigheter. De norske myndighetene definerer digital kompetanse/digital literacy som en evne til å forholde seg til og bruke digitale verktøy og medier på en trygg, kritisk og kreativ måte. Her innebærer digital kompetanse både kunnskap, ferdigheter og holdninger, samt å kunne utføre oppgaver, kommunisere, innhente og behandle informasjon. De understreker at digital dømmekraft også er en viktig del av den digitale kompetansen.

EU og deres prosjekt DigComp ser på digital kompetanse som bevisst, kritisk og kreativ bruk av IKT til å oppnå mål som er relatert til blant annet arbeid, læring, fritid og deltakelse i samfunnet. Her kommer det frem at den digitaliseringen vi står ovenfor medfører at det må læres nye ting i skolen, som blant annet programmering og håndtering av de digitale verktøyene.

Vi har sett gjennom fagfornyelsene i NOU:2019 og NOU:2020 at digital literacy har fått en større plass og blir sett på som viktigere enn før i den norske skole. Håndtering av de digitale verktøyene, læringsmål innenfor nettvett, personvern og kildekritikk blir lagt vekt på.

I følge Kristin Gregers Eriksen (2018), har unge god kompetanse når det gjelder det tekniske innenfor bruken av sosiale medier, men de kan derimot ha vansker med å forstå innholdet, verdier og det samfunnsmessige som kommer til uttrykk. Gregers Eriksen legger derfor vekt på at de unge kan ha bruk for faglig støtte når det kommer til dette. Det kommer også frem at unge overvurderer sine egne evner når det kommer til sine kunnskaper om kildekritikk, og hun peker på det store mangfoldet av utroverdige kilder som finnes på internett. Gregersen Eriksen peker på at det trengs faglig kunnskap for å kunne vurdere kilder. Videre hevder hun at elevene også bør lære om sosiale mediers innflytelse på demokratiet og medborgerskapet. I følge Medietilsynet er det også viktig å lære barn og unge å ha gode vaner på nett, dette innebærer blant annet å snakke og oppføre seg fint, si ifra til en voksen om en opplever negative eller utrygge hendelser, ikke dele privat informasjon og lære at det er mulig å blokkere uvedkommende - altså handler det om å lære barn og unge om nettvett. Skolen har en stor og viktig oppgave i denne sammenheng.

Kusk, Persson og Larsen (2019) setter opp fem elementer/punkter som kan bidra til å hjelpe barn og unge i det digitale samfunnet som vi lever i til å bruke sosiale medier på en god måte. Det første punktet er «å stoppe opp». Som brukere av sosiale medier blir man hele tiden utsatt for ulike inntrykk, blant annet reklame, informasjon og ulik kommunikasjon som man står overfor og skal ta stilling til. Det blir lagt vekt på at det er viktig å reflektere over de sanseintrykkene som strømmer på oss ved bruken av sosiale medier. «Å stoppe opp» vil si at det kan være lurt å stoppe og reflektere over de valgene og informasjonen man står ovenfor slik at man håndterer disse på en god måte. Det neste punktet er «å være kritisk». For å være kritisk som bruker av sosiale medier er man avhengig av å ha en dømmekraft. Det er ikke nødvendigvis slik at alt på sosiale medier er ekte og virkelig da det blant annet finnes både falske nyheter og personer. Det neste punktet er «å besøke», dette punktet forteller oss at en må se andres perspektiv og ha respekt ved å ha en god dømmekraft – med dette besøker en andres synspunkter og blir kjent med deres holdninger, som igjen vil føre til en bedre dømmekraft. Ved å ta del i andres synspunkter og perspektiver, vil ens dømmekraft utvikle seg. Det fjerde punktet er «å delta». På sosiale medier kan en finne andre individer/brukere som har like interesser og meninger som en selv. Det blir opprettet ulike grupper som en kan velge å delta i. Dette innebærer at sosiale medier bidrar til at man får ta del i noe, som et fellesskap eller samtaler hvor en får ny innsikt og utvidet kunnskap. Det siste punktet er «å skape» som handler blant annet om å kunne være fantasifull, modig og kreativ på sosiale

medier. Dette blir sett på som noe av det grunnleggende i digital dannelse. Denne skaperkraften gir oss en mulighet til å skape det man selv ønsker å skape på de digitale plattformene og som vil bidra til å vise hva man selv mener er viktig i samfunnet (Kusk, Persson, & Larsen, 2018, ss. 17-24).

Det at unge mennesker i dag makter å være på sosiale medier og anvende «digital literacy» i den sammenheng, er ikke et resultat av skolens innsats. Den komplekse bruk av digitale medier og sosiale medier har hatt lite eller ingen plass i undervisningen på skolen. Det vil si at unge mennesker i dag lærer seg selv hvordan en skal bruke og være i den komplekse digitale verden og hverdagen. Hvordan dette læres kan beskrives som uformelle spontane situasjoner. Det unge mennesker lærer på skolen og det de lærer på fritiden, har ikke alltid blitt sett i sammenheng med hverandre. I boken *Å være på nett* skriver forfatteren at det oppleves hyppig at lærere ser på fritidsaktiviteter til unge mennesker som noe som er irrelevant for skolen og det en skal lære på skolen. Dette er en adskillelse som lenge har blitt diskutert i samfunnsvitenskapen, og det handler om læring og sosialisering og skillet mellom disse. Læring har vært vanlig å bruke når en beskriver formidling som er organisert, f.eks. formidling av faglig kunnskap. Sosialisering kan beskrives som noe som foregår mellom generasjoner i hverdagen med vekt på overføring av holdninger, verdier og normer. Skolen på sin side har et sosialiseringsmandat. Sosialiseringsmandatet til skolen dreier seg om en allmenndannelse for de unge menneskene. Det vil si at gjennom skolen skal ikke elevene kun få kunnskap om faglig fenomen, men de skal også gjennom skolen bli fungerende individer i samfunnet de lever i. Denne sosialiseringsprosessen er også kritisk for identitetsutvikling hos unge mennesker (Østerud & Skogeth, 2008, ss. 22-23)

6.0 Avsluttende refleksjoner

I denne oppgaven har skolens identitetsskapende funksjon blitt undersøkt i lys av de vilkår som det digitaliserte samfunn representerer. I den sammenheng har unges selvpresentasjoner i sosiale medier vært utgangspunkt for en analyse og drøfting av hvordan skolen kan støtte opp om elevens identitetsutvikling. Det er grunn til å anta at mange faktorer er involvert i utvikling av identitet. Siden de unge i følge Medietilsynets undersøkelse fra 2020 bruker mye tid på sosiale medier og oppretter profiler på mange medieplattformer, vil en viktig del av de unges identitetsarbeid handle om iscenesettelser av selvet i sosiale medier.

6.1 Skolens identitetsskapende funksjon i lys av medievirkeligheten

I den overordnede delen av læreplanverket står det at skolen skal bidra til at hver enkel elev kan ivareta og utvikle sin identitet, samt at elevens identitet og selvbylde blir til i samspill med andre. Gert Biesta (2015) ser på den pedagogiske praksisen som flerdimensjonal og viser til aksene kvalifisering, sosialisering og subjektivering. Han peker på at disse aksene må ses i forhold til hverandre for å kunne synliggjøre den flerdimensjonale karakteren som det pedagogiske arbeidet har. Biesta presiserer at disse tre aksene finnes i det pedagogiske arbeidet fordi undervisning alltid vil ha et innhold, altså kvalifikasjon, tradisjoner vil være involvert, her finner vi sosialisering, og det som skjer vil ha innvirkning på personen – subjektivering.

I stortingsmeldingen *Fag - Fordypning – Forståelse* viser det til identitet som noe kommer utenfra og som gis til eleven. I *læreplanverkets overordnede del* skal skolen gi elevene historisk og kulturell innsikt og forankring samt legge til rette for at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet. Å vite hvor man kommer fra har betydning for utvikling av identitet, og skolen bør derfor fortsette med å gi de unge innsikt i våre historiske og kulturelle røtter. Kulturell identitet handler om det som forener og gjør oss kulturelt like, og som bidrar til å skape tilhørighet. Skolens reproduktive funksjon der formidling av kulturarv står sentralt kan bidra til å rotfeste elevene i norsk kultur, og på denne måten bygge opp om kulturell identitet hos eleven. Skolen bør imidlertid være oppmerksom på at det i et flerkulturelt samfunn finnes mange sosiale og kulturelle impulser som ikke har sin opprinnelse i norsk enhetskultur. Minoritetskulturer må også få komme til sin rett i skolen, og et godt skole-hjem samarbeid kan ha betydning for skolens evne til å spille en viktig rolle for å støtte identitetsdanning hos elever som har en minoritetskulturell bakgrunn.

For å kunne oppnå å mestre noe, må man ha kompetanse, og gjennom Kunnskapsdepartementet blir mestring av tilværelsen knyttet til det å ha et positivt selvbilde. Når skolens arbeid rundt identitet knyttes til mestring og kompetanse, kan det hevdes å dreie seg om kvalifisering. Hoëm (2010) beskriver identitet som noe dynamisk, noe som alltid er i forandring. Han peker på skolen som en viktig sosialisering sin stans, også når det gjelder identitet. Tiden vi bruker på sosiale medier, og da spesielt lettpåvirkelige unge er økende, og skolens identitetsskapende funksjon må ses i lys av den nye medievirkeligheten.

I dagens moderne samfunn har man større rom for å utforske og finne ut av hvem man ønsker å være, de mange mulighetene gjør dog ikke denne valgmuligheten enkel for alle da den for noen kan oppleves som både kaotisk og forvirrende. Skolen bør ha rom for alle ytre staffasjer og vise toleranse for ulike iscenesettelser som utprøves.

Samfunnet og dets forventninger påvirker oss mennesker. Man får servert en pakke med høye krav som skal oppfylles, og fortiden ser det ut til at denne pakken innebærer å være godt trent, spise sunt, være sosial, ha gode karakterer/jobber, reise på gøy e ferier og være glad og fornøyd. Det kan være krevende å oppfylle disse kravene til «det perfekte liv», og endringene om hva som skal oppfylles og kreves skjer fort. Det er et høyt press om å finne sin plass i samfunnet og sin identitet. Skolen bør vokte seg vel for å bidra til å skape et enda større press på elevene da dette for noen kan gå ut over selvtillit og mestringsfølelse. Tvert imot bør skolen intensivere sitt arbeid med å støtte opp om et sunt selvbilde hos alle elevene, også hos de som opplever å komme faglig til kort.

I dagens virtuelle verden har vi tilgang til en virtuell forflytning over hele kloden, noe som innebærer at vi har tilgang til all kulturell kompleksitet, slik som Høhr (2007) beskriver det. Høhr sin skepsis mot den postmodernistiske forståelsen av identitet som multippelt og selvet som sentrert, gjør seg også gjeldende når vi ser på identitetsbegrepet i den overordnede delen av læreplanen. Det kan tenkes at skolen og styringsdokumentene holder fast ved Erikson sin teori om moratoriet som en midlertidig fase hvor en til slutt vil finne en fast forankret identitet. Det flytende selvet der man snart fremstår som den ene for så i neste øyeblikk å fremstå som den diamentale motsetning er heller fraværende når det gjelder hvordan identitet kan forstås. Vi ser også lite til Turkle (1997) sin forestilling om identitet som en livslang prosess der utprøving av ulike roller er normaltstanden. Jeget som en fast instans fastholdes,

og gjennom dette holdes det avstand til forestillingen om et «desentrert jeg» som kan skifte identitet alt avhengig av situasjon og kontekst. Det er vanskelig å kritisere skolen for å fremme betydningen av en fast forankring av identitet i personligheten all den tid det er en trend innenfor psykologien å forstå jeget som en fast egoinstans.

6.2 Mestring av identitetskonstruksjoner på sosiale medier krever digital literacy og digital dømmekraft

Digitaliseringen av samfunnet påvirker identitetskonstruksjonen til de unge. Måten man fremstiller identiteten sin på har endret seg i takt med økt forekomst av sosiale medier. Dette aktualiserer i stor grad behovet for både digital literacy og digital dømmekraft blant de unge. Kotilainen og Suoranta (2007) tar opp hvilken rolle skolen bør ha når det gjelder digital literacy, og mener at mediepedagogikk er den utdanningsgrenen vi har mest behov for og som gjelder hele veien fra barnehage til voksenopplæring. De viser til skolen som en viktig arena for digital literacy og en god medieopplæring som inneholder å ha et kritisk blikk til det man ser på sosiale medier, samt å kunne tolke og analysere innholdet. Kotilainen og Suoranta peker på at det bør være en naturlig del av undervisningen i skolen.

Skolen har et sosialiseringsmandat, noe som innebærer at skolen har et ansvar for allmenndanningen hos elevene. Dette innebærer også at skolen skal lære elevene digital dømmekraft slik at elevene kan opptre ansvarlig og reflekterte på nett. I St.meld. 31 kommer det frem at skolen må forholde seg til digital dannelse i hverdagen. Det er fem grunnleggende ferdigheter i den norske grunnskolens læreplan, og blant disse finner man digitale ferdigheter. I følge myndighetene skal man kunne forholde seg til og bruke digitale verktøy på en trygg, kritisk og kreativ måte. I følge EU og DigComp medfører digitaliseringen at det må læres nye ting i skolen, slik som programmering og håndtering av digitale verktøy. Dette ser vi også kommer frem i fagfornyelsene NOU:2019 og NOU:2020 hvor det legges større vekt på digital literacy i den norske skole enn noen gang før. Her blir det også fokusert på at skolen skal lære elevene hvordan man håndterer digitale verktøy samt læringsmål innenfor nettvett, personvern og kildekritikk.

Kristin Gregers Eriksen (2018) mener at unge er sterke når det gjelder bruken av de tekniske verktøyene, men legger vekt på at de kan ha vansker med å forstå innholdet, verdier og det samfunnsmessige som kommer til uttrykk gjennom de sosiale mediene. Gregers Eriksen retter dermed fokus på at de unge kan ha bruk for en faglig støtte når det gjelder dette.

Som vi har sett, er sosiale medier blitt en stor del av hverdagen hos unge. Det som læres utenfor skolen, altså på fritiden, har ikke alltid blitt sett i sammenheng med det som læres på skolen. Skillet mellom læring og sosialisering har lenge vært omdiskutert i samfunnsvitenskapen, men som vi har sett, har skolen et sosialiseringsmandat som dreier seg om allmenndannelse. Derfor har skolen et ansvar når det gjelder å lære elevene om digital kompetanse.

Vi har sett at de unges identitetsdanning i dagens samfunn i stor grad foregår gjennom selvpresentasjon på sosiale medier. Sosiale medier ser ut til er kommet for å bli, og i og med at skolen har et sosialiseringsmandat, bør sosiale medier og dets påvirkning på unges identitetsdanning belyses. Tidene endrer seg, og skolen må oppdatere og endre seg for å henge med i tiden. Dette bør tas på alvor av pedagoger som er opptatt av barn og unge i det kommunikasjonssamfunnet som vi lever i, slik at vi kan rettlede de unge på veien til å finne seg selv.

Digital literacy og digital dømmekraft fremmer mestringsdimensjonen når det gjelder identitetsdanning, og på dette området kan skolen spille en avgjørende rolle. Literacy gjør det mulig for de unge å være kompetente deltakere i den sosiale samhandlingen. Hilmerson & Arnseth (2017) uttrykker det slik:

Hvordan ungdommene fremstiller og konstruerer identitet henger [...] sammen med deres kommunikative kompetanser – deres literacy. Motsatt influeres deres kompetente Instagrambruk av hvem de er og hvordan de oppfattes. Identitet påvirker dermed hva bruken går ut på, deres måter å fremstille uttrykk på, samt deres lesing og tolking av andres bruk av symboler.

Konstruksjon, forhandling og utøving av identitetsutkast krever digital literacy. Når de unge skal reflektere over hvem de er i forhold til andre, hvordan en tror at en blir oppfattet av andre og hvordan en selv vil bli oppfattet av andre, er det en fordel at en sunn digital dømmekraft ligger i bunnen for slike vurderinger. Refleksjon over hvem en er og hvordan en fremstår kan bli mer sakssvarende når en mediepedagogisk kompetanse er ervervet slik Kotilainen og Suoranta (2007) peker på.

6.3 Behov for videre forskning

I denne oppgaven har sentrale funn, konklusjoner og teorier på forskningsfeltet vært i sentrum. I den sammenheng må det påpekes at studien ikke bygger på et heldekkende søk, og at det derfor finnes forskningsbidrag som kan kaste ytterligere lys over hvordan skolens identitetsskapende funksjon ivaretas i en situasjon der identitetsdanning hos de unge foregår gjennom iscenesettelser av selvet på sosiale medier. At studien ikke inkluderer alle relevante bidrag på feltet gjør at det må utvises forsiktighet og tilbakeholdenhet når det gjelder å trekke bastante slutninger.

Det er behov for å klargjøre hvilke oppfatninger som har sterk og svak støtte i forskningen, og det er også en viktig oppgave å kunne avdekke eventuelle skjervvinklinger ved foreliggende forskning. Ikke minst er det nødvendig å gå dypere inn i noen tema og problemstillinger som er lite utforsket. I den sammenheng kan det pekes på at man stadig vekk bør ha fokus på hvilken digital literacy de unge trenger for å fremstå som kompetente aktører på sosiale medier all den tid det stadig dukker opp nye sosiale medieplattformer der de unge kan profilere seg i et forsøk på å avklare egen identitet. Dette aktualiserer også at digital dømmekraft må stadig utvikles stilt overfor nye utfordringer og etiske dilemma som de unge konfronteres med når de skal navigere i et komplekst og farefullt digitalt farvann.

Bibliografi

- Aalen, I. (2015). *Sosiale medier*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Alvesson, M., & Skoldberg, K. (2009). *Reflexive methodology*. London: SAGE Publications .
- Biesta, G. (2015). Hva skal vi stille opp med barnene? Om utdanning, modstand og dialogen mellom barn og verden. I: J. Klitmøller og D. Sommer (red.). *Læring, dannelse og utvikling. Kvalifisering til fremtiden i dagsinstitusjon og skole*. Hans Reitzel.
- Befring, E. (2015). *Forskningsmetoder i utdanningsvitenskap*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Befring, E. (2020). *Sentrale forskningsmetoder: med etikk og statistikk* . Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Bindner, P.-E. (2018). *Hvem er jeg?* . Bergen: Fagbokforlaget.
- Boyd, D. (2014). *It's Complicated the social lives of networked teens* . London: Yale university press.
- Brubaker, R. & Cooper, F. (2000). Beyond identity. *Theory and Society*, 29 (1), 1-47.
- Brunborg, G. S. og Andreas, J. B. (2019). Increase in time spent on social is media is associated with modest increase in depression, conduct problems, and episodic heavy drinking, *Journal of Adolescence*, Volume 74, 2019, Pages 201-209, <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.06.013>
- Boyd, D. (2014). *It's Complicated the social lives of networked teens* . London: Yale university press.
- Creswell, J. W. (2014). *Educational research: planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research* . London: Pearson .
- Eriksen, K. G. (2018, Oktober 24). *Utdanningsforskning.no*. Hentet fra Digitalt medborgerskap i fremtidens skole: <https://utdanningsforskning.no/artikler/2018/digitalt-medborgerskap-i-fremtidens-skole/>
- Erikson, E. H. (1995). *Childhood and Society*. London: Vintage Books.
- Erstad, O. (2008). Trajectories of Remixing: Digital Literacies, Media Production, and Schooling. I C. Lankshear, & M. Knobel, *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices* (ss. 177-203). New York: Peter Lang Publishing.
- Fauske, H. (2011, Juni). *Regjeringen.no*. Hentet fra Ungdom - et historisk perspektiv: https://www.regjeringen.no/contentassets/e68e3849077544e0a23f060916e2e3f2/no/sved/fauske_halvor_ungdom_i_historisk_perspektiv.pdf
- Frønes, I. (2004a). Identitet, tegn og kultur – om identitet i sosiologisk teoridannelse. *Sosiologi i dag*, 3:26
- Gadamer, H.-G. (2010). *Sannhet og metode: grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Oslo: Pax.
- Gauntlett, D. (2008). *Media, gender and identity: an introduction*. London: Routledge.

- Goffman, E. (1959). *thecomposingrooms.com*. Hentet fra Presentation of self in everyday life: http://thecomposingrooms.com/research/reading/2014/goffman_intro.pdf
- Goffman, E. (1983). The Interaction Order . I A. Alderson, & D. Okamoto, *American Sociological Review* (ss. 1-17). Washington D.C: American Sociological Association.
- Goffman, E. (1992). *Vårt rollespill til daglig - en studie av hverdagslivets dramatikk*. Oslo: Pax Forlag.
- Gran, A.B. (2004). *Vår teatrale tid*. Dinamo Forlag.
- Hall, S. (1996). Introduction: Who Needs 'Identity'?
- Hammarén, N., & Johansson, T. (2010). *Identitet - kort og godt*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Hart, C. (1998). *Doing a Literature review* . London: SAGE.
- Hilmarsen, H., & Arnseth, H. (2017, Mai 10). *Utdanningsforskning.no*. Hentet fra Livet på Instagram - Ungdoms digitale forlengelser av sosiale relasjoner og vennskap: <https://utdanningsforskning.no/artikler/livet-pa-instagram---ungdoms-digitale-forlengelser-av-sosiale-relasjoner-og-vennskap/>
- Hjardemaal, F. (2014). Vitenskapsteori. I T. A. Kleven, F. Hjardemaal, & K. Tveit, *Innføring i pedagogisk forskningsmetode* (ss. 179-213). Bergen: Fagbokforlaget.
- Hoëm, A. (2010). *Sosialisering – Kunnskap – Identitet*. Oplandske Bokforlag.
- Hohr, H. (2007). Danning i en ny medietid. I S. Vettenranta, *Mediedanning og mediepedagogikk* (ss. 173-193). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Imsen, G. (2020). *Lærerenes verden*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jørgensen, C. R. (2008). *Identitet: Psykologiske og kulturanalytiske perspektiver*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kleven, T. A., & Hjardemaal, F. (2018). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode* . Bergen: Fagbokforlaget.
- Kotilainen, S., & Suoranta, J. (2007). Mot en dialogisk mediepedagogikk i Finland. I S. Vettenranta, *Mediedanning og mediepedagogikk* (ss. 124-143). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Krumsvik, R. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode: ei innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Krumsvik, R. (2019). Validitet i kvalitativ forskning. I R. Krumsvik, *Kvalitativ metode i lærerutdanninga* (ss. 191-204). Bergen: Fagbokforlaget.
- Krumsvik, R., & Røkenes, F. (2019). Hvordan finne kunnskapsfronten?: Litteraturreview i masteroppgaven i grunnskoleopplæringen. I R. Krumsvik, *Kvalitativ metode i lærerutdanninga* (ss. 95-133). Bergen: Fagbokforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2017, September 7). *Regjeringen.no*. Hentet fra Verdier og prinsipper for grunnopplæringen - overordnet del av læreplanverket : <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>

- Kusk, H., Persson, B., & Larsen, J. D. (2018). Dannelselse i det 21. århundrede. I K. D. Wellendorph, *Dannelselse og digital kultur* (ss. 12-29). Frederiksberg: Frydenlund.
- Lankshear, C., & Knobel, M. (2008). Introduction: Digital Literacies-Concepts, Policies and Practices. I C. Lankshear, & M. Knobel, *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices* (ss. 1-17). New York: Peter Lang Publishing.
- Lewis, J. (2002). *Cultural studies - The basics*. London: Sage Publications.
- Marcia, J. E. (1993). The Ego Identity Status Approach to Ego Identity. I J. Marcia, A. Waterman, D. Matteson, S. Archer, & J. Orlofsky, *Ego Identity* (ss. 3-21). New York: Springer.
- Martin, A. (2008). Digital Literacy and the "Digital Society". I C. Lankshear, & M. Knobel, *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices* (ss. 151-177). New York: Peter Lang Publishing.
- Massachusetts Institute of Technology. (u.d.). *Sherry Turkle*. Hentet fra Sherry Turkle : <https://sherryturkle.mit.edu>
- Medietilsynet. (2020, Oktober). *Medietilsynet*. Hentet fra Barn og medier 2020: <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2020/201015-barn-og-medier-2020-hovedrapport-med-engelsk-summary.pdf>
- Medietilsynet. (2020, juni). *medietilsynet.no*. Hentet fra Det er så mye foreldre ikke forstår: <https://www.medietilsynet.no/globalassets/dokumenter/veiledere/det-er-sa-mye-foreldre-ikke-forstar-2020-enkelt sider.pdf>
- Oppedal, K. (2020). Kan jeg virkelig velge hvem jeg vil bli? I T. Sævi, & G. Biesta, *Pedagogikk, periferi og verdi* (ss. 108-126). Bergen: Fagbokforlaget.
- Regjeringen. (2019). *regjeringen.no*. Hentet fra NOU 2019:2 Fremtidige kompetansebehov II - Utfordringer for kompetansepolitikken: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-2/id2627309/?ch=4>
- Regjeringen. (2020, August 28). *Regjeringen.no*. Hentet fra Meld. St. 31 (2019-2020): <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-31-20192020/id2729805/?ch=5>
- Regjeringen. (2020). *Regjeringen.no*. Hentet fra NOU:2020:2 Fremtidige kompetansebehov III: <https://www.regjeringen.no/contentassets/053481d65fb845be9a2b1674c35d6d14/no/pdfs/nou202020200002000dddpdfs.pdf>
- Ridderstrøm, H. (2020, Februar 17). *Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier*. Hentet fra Hemeneutikk: <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/.cm4all/uproc.php/0/hermeneutikk.pdf>
- Ridley, D. (2012). *The Literature Review*. London: SAGE.
- Senter for IKT i utdanningen. (2017, Mai 11). *Utdanningsforskning*. Hentet fra Hvilke ferdigheter er det viktig at vi utvikler og lærer barn og unge i barnehage og skole, slik at de kan manøvrere trygt og lovlig i en digital kontekst og i samfunnet for øvrig?:

<https://utdanningsforskning.no/artikler/2017/hvorfor-er-digital-kompetanse-viktig-i-norsk-skole---na-og-i-framtiden/>

- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitative metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjora, A. (2020, Oktober 20). *Store norske leksikon*. Hentet fra Erving Goffman: https://snl.no/Erving_Goffman
- Turkle, S. (1997). Computational Technologies and Images of the Self. *Social Research*. North Charles Street, Baltimore, Maryland, USA: The Johns Hopkins University Press.
- Tveit, K. (2014). Historisk forskningsmetode. I T. A. Kleven, F. Hjørdemaal, & K. Tveit, *Innføring i pedagogisk forskningsmetode* (ss. 139-174). Bergen: Fagbokforlaget.
- Vettenranta, S. (2007). Mot mediedysleksiens tidsalder? I S. Vettenranta, *Mediedanning og mediepedagogikk Fra digital begeistring til kritisk dømmekraft*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- von Tetzchner, S. (2020, Juli 14). *Store norske leksikon*. Hentet fra Identitet: <https://snl.no/identitet>
- Woolfolk, A. (2004). *Pedagogisk psykologi*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Østerud, S., & Arnseth, H. C. (2008). Læring, sosialisering og identitetsutvikling i nettverkssamfunnet. I S. Østerud, & E. G. Skogseth, *Å være på nett* (ss. 39-56). Fagernes: Cappelen Damm.
- Østerud, S., & Skogseth, E. G. (2008). Å være på nett. I S. Østerud, & E. G. Skogseth, *Å være på nett* (ss. 11-33). Fagernes: Cappelen Damm.